

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Värdefulla möten

En kartläggning av insatser för att stärka social sammanhållning och samhällets värdegrund

UNGDOMSSTYRELSENS
2010:13
SKRIFTER

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Värdefulla möten

En kartläggning av insatser för att stärka social
sammanhållning och samhällets värdegrund

UNGDOMSSTYRELSENS
2010:13
SKRIFTER

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvilkor.

Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

© **Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:13**

ISSN 1651-2855

ISBN 987-91-85933-37-2

projektledare **Linus Källander**

textredigering **Vendela Engblom**

grafisk form **Sabrina Cuccu**

tryck **Elanders Sverige AB**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

tfn **08-566 219 00, fax 08-566 219 98**

webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**

Förord

Social sammanhållning är en viktig beståndsdel i en levande demokrati. Det handlar om att förankra och levandegöra demokratin samt öka kunskapen om demokratins processer och spelregler. Men också om att öka kunskapen och bredda insikten om de mänskliga rättigheterna samt deras betydelse för ett öppet demokratiskt samhälle. Diskussionen om dessa frågor är ständigt aktuell och Ungdomsstyrelsen hoppas med denna rapport kunna bidra till att ytterligare fördjupa den.

I regeringens skrivelse om *Dialog om samhällets värdegrund* uttrycks en ambition att verka för social sammanhållning genom dialog om demokratin och de mänskliga rättigheterna som en gemensam bas för samhället och dess invånare (Skr. 2009/10:106).

För att utveckla arbetet med social sammanhållning är det värdefullt att studera vilka metoder som används idag samt om det finns några särskilda framgångsfaktorer som kan användas i fortsatt arbete.

I *Värdefulla möten* presenteras en kartläggning av arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund. Kartläggningen är genomförd av Ungdomsstyrelsen som en del av regeringens arbete för att stärka den sociala sammanhållningen i samhället.

Arbetet med *Värdefulla möten* har genomförts inom enheten Nationell och kommunal ungdomspolitik av Linus Källander, Idah Klint och Emeli Hedenström i dialog och nära samverkan med enhetschef Inger Ashing. Även Daniel Wohlgemuth och Anna Bohman har bidragit till rapportens genomförande. Jenny Malmsten, forskare vid FoU Malmö i Malmö stad, har skrivit kapitel 3 i nära samarbete med Ungdomsstyrelsen.

Peter Rehnfeldt har genomfört de intervjuer som ligger till grund för de presentationer av ett antal projekt som görs i rapporten. Dessutom har en intern referensgrupp bistått med sina kunskaper och erfarenheter.

I genomförandet av kartläggningen har Ungdomsstyrelsen, i enlighet med uppdraget, samrått med de partnerskap som finns i kommuner med lokala utvecklingsavtal samt med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Sveriges Kommuner och Landsting, Mångkulturellt centrum samt med polismyndigheterna i Västra Götaland och Skåne län.

Vi vill tacka alla som på olika sätt har bidragit till rapporten!

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

INNEHÅLL

6	SAMMANFATTNING Värdefulla möten
10	KAPITEL 1 Inledning
22	Exempel: Islams barn i folkhemmet
24	KAPITEL 2 Internationell utblick
40	Exempel: Ta steget
42	Exempel: Barnvandring för trygghet
44	Exempel: Information till asylsökande barn
46	KAPITEL 3 Kartläggning av insatser i Sverige
88	Exempel: Samlade resurser för tillväxt
90	KAPITEL 4 Slutdiskussion och förslag
104	BILAGOR
114	REFERENSER
116	NOTER

SAMMANFATTNING

Värdefulla möten

Ungdomsstyrelsen fick i april 2010 i uppdrag av Regeringen att genomföra en kartläggning av insatser för att stärka social sammanhållning och samhällets värdegrund.

I rapporten *Värdefulla möten* har Ungdomsstyrelsen studerat cirka 300 projekt som syftar till att främja social sammanhållning.

Projekten har genomförts i kommuner med lokala utvecklingsavtal eller är projekt som finansieras av Allmänna arvsfonden, Europeiska flyktingfonden eller Europeiska integrationsfonden. En majoritet av dessa projekt riktar sig till socialt utsatta områden. Alla insatser har det gemensamt att de tillämpas lokalt. Projekten i kartläggningen har huvudsakligen arbetat inom fyra ämnesområden: demokrati/delaktighet, integration, förebyggande/trygghet och sysselsättning. Rapporten beskriver också arbetet med social sammanhållning i Storbritannien, Nederländerna och Kanada, samt det arbete som utförs av EU och Europarådet.

Värdefulla möten presenterar framgångsfaktorer och redovisar de metoder som är vanligt förekommande i arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund.

Rapportens huvudresultat

Av kartläggningen framkommer att dialog är den metod som flest projekt använder och som störst andel projekt anser är mycket effektiv.

Andra metoder som värderas högt av projekten har det gemensamt att de handlar om att skapa utrymme för samtal och möten mellan människor samt att fördjupa kunskaper. Mötes- och kunskapsorienterade metoder är således centrala inom projekt som arbetar med social sammanhållning och samhällets värdegrund. En tydlig tendens är att metoder som används av många projekt också är de som generellt värderas högst. I kombination med att projekten förefaller ha goda förkunskaper innan de påbörjar sina insatser tyder detta på att projekten använder metoder de har goda erfarenheter av.

En säker finansiering är en förutsättning för att projekten ska kunna genomföra sina insatser. I kartläggningen framkommer att projekt som upplever att de är underfinansierade gör kompromisser gällande både kvantitet och kvalitet. Organisationer i civilsamhället, kommunala organ samt lokala och nationella myndigheter är de aktörer som flest projekt samarbetar med. Det är också dessa samarbeten som värderas högst och som i hög utsträckning anses vara viktiga för insatsens genomförande.

Få projekt anger att de samarbetar med den privata sektorn, vilken därmed verkar vara en outnyttjad resurs i sammanhanget. De samarbeten som finns handlar många gånger om sponsring, men inte om djupare samarbete inom projektet. Det finns dock exempel på när privata företag har varit konkret delaktiga i projektinsatser.

Social sammanhållning – vad är det?

Social sammanhållning är ett begrepp som rönt intresse i många länder. Trots det finns ingen gemensam uppfattning om eller definition av vad social sammanhållning är.

Ungdomsstyrelsen har i arbetet med denna kartläggning identifierat de tre politikområden som främst berörs av arbetet med social sammanhållning i Sverige:

- demokratipolitiken
- integrationspolitiken
- politiken för det civila samhället.

I *Värdefulla möten* problematiseras begreppen *social sammanhållning* och *samhällets värdegrund*. Ungdomsstyrelsen föreslår att det sistnämnda begreppet slopas. Indikatorer för social sammanhållning bör utvecklas och ta sin utgångspunkt i människors handlingar, inte deras attityder eller värderingar. Mer kunskap och forskning behövs om vad som ökar eller hotar den sociala sammanhållningen samt vad som ger effekt och hur metoderna används. Ungdomsstyrelsen föreslår dessutom spridning av goda exempel och framgångsfaktorer genom metodmaterial, konferenser, webb med mera.

Rapporten visar att det även finns behov av mer konkret stöd till projekt som arbetar med social sammanhållning. Exempel på sådant stöd kan vara framtagande av metodmaterial, checklistor och mallar.

Ett annat förslag är att undersöka möjligheterna för mer långsiktig finansiering av projekten. Detta bland annat för att arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter ständigt kommer att vara aktuellt.

Ungdomsstyrelsen anser att Ungdomsstyrelsen eller någon annan lämplig aktör bör få i uppgift att löpande följa upp den sociala sammanhållningen i Sverige.

A close-up photograph of a watermelon rind, showing the characteristic diamond-shaped segments and dark seeds. The lighting is warm and golden, highlighting the texture of the rind. A white circle is superimposed in the center, containing the text 'KAPITEL 1' in a bold, white, sans-serif font.

KAPITEL 1

Inledning

Regeringen gav i april 2010 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning av arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund (IJ2010/697/IU).

Uppdraget är en del av regeringens arbete för att stärka den sociala sammanhållningen i samhället. Detta arbete beskrivs i skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund* (Skr. 2009/10:106).

Värdefulla möten kartlägger insatser som har till syfte att stärka den sociala sammanhållningen. Insatserna utgår från samhällets värdegrund, det vill säga demokrati och de mänskliga rättigheterna. I rapporten studeras både arbete som utförs av organisationer inom det civila samhället och bland myndigheter på kommunal och statlig nivå. Enligt uppdraget ska kartläggningen:

- redovisa metoder som använts för att stärka social sammanhållning och samhällets värdegrund
- identifiera framgångsfaktorer för lokalt arbete med dessa frågor
- identifiera goda exempel på metoder från olika delar av landet, med särskilt fokus på projekt i stadsdelar som omfattas av lokala utvecklingsavtal
- belysa erfarenheter från andra länder
- ge förslag på hur kunskap och erfarenhet kan spridas vidare till andra aktörer samt andra delar av landet.

I genomförandet av kartläggningen har Ungdomsstyrelsen, i enlighet med uppdraget, haft en dialog med de partnerskap som finns i kommuner med lokala utvecklingsavtal. Kontakten med de lokala partnerskapen har främst gått genom samordnarna för det lokala utvecklings-

avtalet i respektive kommun. Samråd har också genomförts med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Sveriges Kommuner och Landsting, Mångkulturellt centrum samt med polismyndigheterna i Västra Götaland och Skåne län.¹

Rapportens disposition

Kapitel 1

Inledning

Här beskrivs och definieras begreppen *social sammanhållning* och *samhällets värdegrund*. Kapitlet sammanfattar också huvuddragen i de politikområden som Ungdomsstyrelsen ansett vara mest relevanta för de insatser som undersöks i kapitel 3.

Kapitel 2

Internationell utblick

Här beskrivs arbetet med social sammanhållning i Storbritannien, Nederländerna och Kanada samt det arbete som bedrivs i EU och Europarådet.

Kapitel 3

Kartläggning av insatser i Sverige

Här presenteras och analyseras resultaten av den enkätstudie som Ungdomsstyrelsen gjort inom ramen för uppdraget. I enkätstudien ingår projekt vars syfte är att stärka social sammanhållning.

Dessa projekt har antingen finansierats av Allmänna arvsfonden, Europeiska integrationsfonden eller Europeiska flyktingfonden, eller så är de insatser i kommuner som tecknat lokala utvecklingsavtal med staten. Frågorna i enkäten berör framgångsfaktorer, måluppfyllelse samt inre och yttre förutsättningar för projekten.

Lokala exempel

För att illustrera några av de projekt som ligger till grund för enkätstudien i kapitel 3 och visa exempel på metoder som används för att stärka den sociala sammanhållningen presenteras några projekt mer utförligt mellan varje kapitel. Fyra av dessa fem projekt har genomförts i kommuner som tecknat lokala utvecklingsavtal.

Kapitel 4

Slutdiskussion och förslag

I kapitel 4 förs en diskussion utifrån resultatet av kartläggningen och de slutsatser som dras där. Kapitlet innehåller även Ungdomsstyrelsens förslag.

Definitioner och begrepp

I följande avsnitt beskrivs begreppen *social sammanhållning* och *samhällets värdegrund*. Därefter beskrivs de politikområden som Ungdomsstyrelsen bedömer är särskilt intressanta för kartläggningen, samt det urbana utvecklingsarbetet.

Eftersom arbetet med *social sammanhållning* är relativt nytt i Sverige finns ännu ingen allmänt accepterad definition av begreppet.

I arbetet med denna rapport har Ungdomsstyrelsen valt att utgå från den definition av begreppet som regeringen gör i skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund* (Skr. 2009/10:106) och diskuterar denna utifrån olika perspektiv.

Social sammanhållning

Intresset för social sammanhållning tog fart i början av 1990-talet med sociologerna Emile Durkheim och Ferdinand Tönnies idéer.

I mitten av 1990-talet uppmärksammades begreppet främst inom internationella organisationer som Europeiska unionen, Europarådet och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD. Kanada började arbeta med social sammanhållning under samma period. På senare år har social sammanhållning rönt intres-

se i många andra länder, bland annat i Storbritannien, Australien, Nya Zeeland och sedermera också i Sverige. Trots detta finns ingen gemensam definition eller förståelse kring vad social sammanhållning är eller innehåller som politik- eller forskningsområde, utan olika länder och organisationer utgår från olika definitioner av samma begrepp (se kapitel 2 för en genomgång av internationellt arbete med social sammanhållning och dess utgångspunkter).

Den svenska regeringen lyfter i skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund* fram följande kännetecken för ett samhälle med stark social sammanhållning:

- Det finns en allmänt delad uppfattning om att alla individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället.
- Människor har lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.
- Det finns en allmän kunskap och medvetenhet om individens rättigheter, skyldigheter och ansvar i förhållande till samhället och sina medmänniskor.
- Människor i allmänhet har förtroende för samhället och myndigheterna samt för att dessa behandlar individer rättvist och rättssäkert.
- Människor känner tillhörighet och delaktighet i samhället och tillit till sina medmänniskor (Skr. 2009/10:106).

Regeringen menar att dessa kännetecken beskriver två dimensioner av social sammanhållning: det horisontella mellanmänniskliga förhållandet och det vertikala förhållandet mellan medborgarna och myndigheterna och den of-

fentliga sektorn. Det finns de som menar att social sammanhållning kan kopplas till begreppet social inkludering men också att ett starkt sammanhållet samhälle kan verka exkluderande för en eller flera grupper. Det innebär att social sammanhållning inom grupper inte behöver betyda social sammanhållning mellan grupper (Toye, 2007). Det finns tydliga samband mellan graden av mellanmänniskt förtroende och graden av förtroende mellan befolkningen och den offentliga sektorn. För att åstadkomma detta förtroende är det en förutsättning att stat, kommun och landsting respekterar det demokratiska styrelseskicket och de mänskliga rättigheterna samt att de främjar kunskap och medvetenhet om de mänskliga rättigheterna. Även om det är en aspekt av social sammanhållning att människor känner tillit till samhället och dess institutioner är det samtidigt nödvändigt att allmänheten intar en kritiskt granskande hållning gentemot den offentliga sektorn.

I skrivelsen (Skr. 2009/10:106) tydliggörs att följande mål ingår i det övergripande syftet att verka för social sammanhållning:

- att förankra och levandegöra demokratin samt öka kunskapen om demokratins processer och spelregler
- att öka kunskapen om och bredda insikten om de mänskliga rättigheterna samt deras betydelse för ett öppet demokratiskt samhälle.

Vidare lyfts vikten av att skapa förståelse för jämställdhet och icke-diskriminering som grundläggande principer för mänskliga rättigheter. Detta ses som oerhört viktigt för arbetet med social sammanhållning. I skrivelsen ges också exempel på hur andra länder arbetar med indikatorer utifrån vilka den sociala sammanhållningen kan bedömas. Det slås också fast att det kan bli aktuellt att utarbeta indikatorer för att kunna följa utvecklingen även i Sverige.

Samhällets värdegrund

I skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund* uttrycks en ambition att verka för social sammanhållning genom en dialog som utgår ifrån demokratin och de mänskliga rättigheterna som en gemensam bas för samhället och dess invånare (Skr. 2009/10:106). Värdegrundsdialogen syftar inte till att fastställa vilka värderingar som ska råda. Den syftar istället till ett öppet och reflekterande samtal om den närmare innebörden av demokratin och de mänskliga rättigheterna som grundläggande normer för samhället.

Med värdegrund avser skrivelsen alltså det demokratiska styrelseskicket och de mänskliga rättigheterna, vilka anses vara grundläggande normer för samhället. Med mänskliga rättigheter avses de rättigheter som staterna genom internationella överenskommelser formulerat och garanterat individen. Varje stat har skyldighet att säkerställa att de mänskliga rättigheterna efterlevs nationellt. En central princip i arbetet för de mänskliga rättigheterna är principen om icke-diskriminering, eller principen om lika-behandling. En annan viktig princip är universalitetsprincipen, det vill säga att mänskliga rättigheter gäller alla.

För att inte de mänskliga rättigheterna ska kränkas på någon nivå i samhället, i enlighet med nationell lagstiftning och internationella åtaganden, så understryks vikten av ökad kunskap och medvetenhet samt ökad samordning i arbetet med mänskliga rättigheter. Vidare uttrycks ett behov av att främja dialog och att skapa mötesplatser. Detta för att uppmuntra till delaktighet i samhället och därigenom stärka demokratin samt för att motverka segregation och skapa ökad förståelse mellan människor (Skr. 2009/10:106).

I skrivelsen betonas att arbetet ska ske brett mot hela samhället, men samtidigt uttrycks ett behov av att rikta insatserna mot de grupper som vanligtvis inte deltar i politiken eller i det offentliga samtalet, det vill säga grupper som stöter på hinder och trösklar för sitt deltagande. Detta kan

exempelvis vara personer med funktionsnedsättning och människor som nyligen invandrat till Sverige. För att öka deltagandet bland dessa grupper behöver hinder som står i vägen för dem tas bort eller reduceras. Även människor som tar avstånd från eller motarbetar demokratin och de mänskliga rättigheterna utpekas som en särskild målgrupp. Slutligen pekas även unga ut som en särskilt prioriterad målgrupp eftersom människors attityder och värderingar ofta grundläggs under barn- och ungdomsåren.

Relevanta politikområden

Det är tre politikområden som särskilt berör och påverkar arbetet för social sammanhållning:

- Demokratipolitiken
- Integrationspolitiken
- Politiken för det civila samhället

Dessa politikområden är sektorsövergripande (figur 1.1). Det innebär att de mål som sätts upp inom respektive område förutsätter insatser inom andra politikområden. Det finns även kopplingar till arbetet med social sammanhållning inom andra politikområden men Ungdomsstyrelsen har bedömt att dessa tre är de mest relevanta för denna kartläggning.

Politik för det civila samhället

Skrivelsen *Dialog för samhällets värdegrund* lyfter fram organisationer i det civila samhället som viktiga aktörer för att skapa social sammanhållning. Organisationerna tillskrivs en mycket viktig roll för delaktigheten i samhället och för demokratin. Bakgrunden för detta kan sökas i den historia av starkt civilsamhälle som har präglat den svenska demokratin utveckling. Den kan också sökas i de teorier om socialt kapital som utvecklats under de senaste tjugo åren. Robert Putnam som varit den mest framträdande

de forskaren på området lägger i sin forskning stor vikt vid ideella organisationers förmåga att bygga socialt kapital (Putnam i Field, 2008).

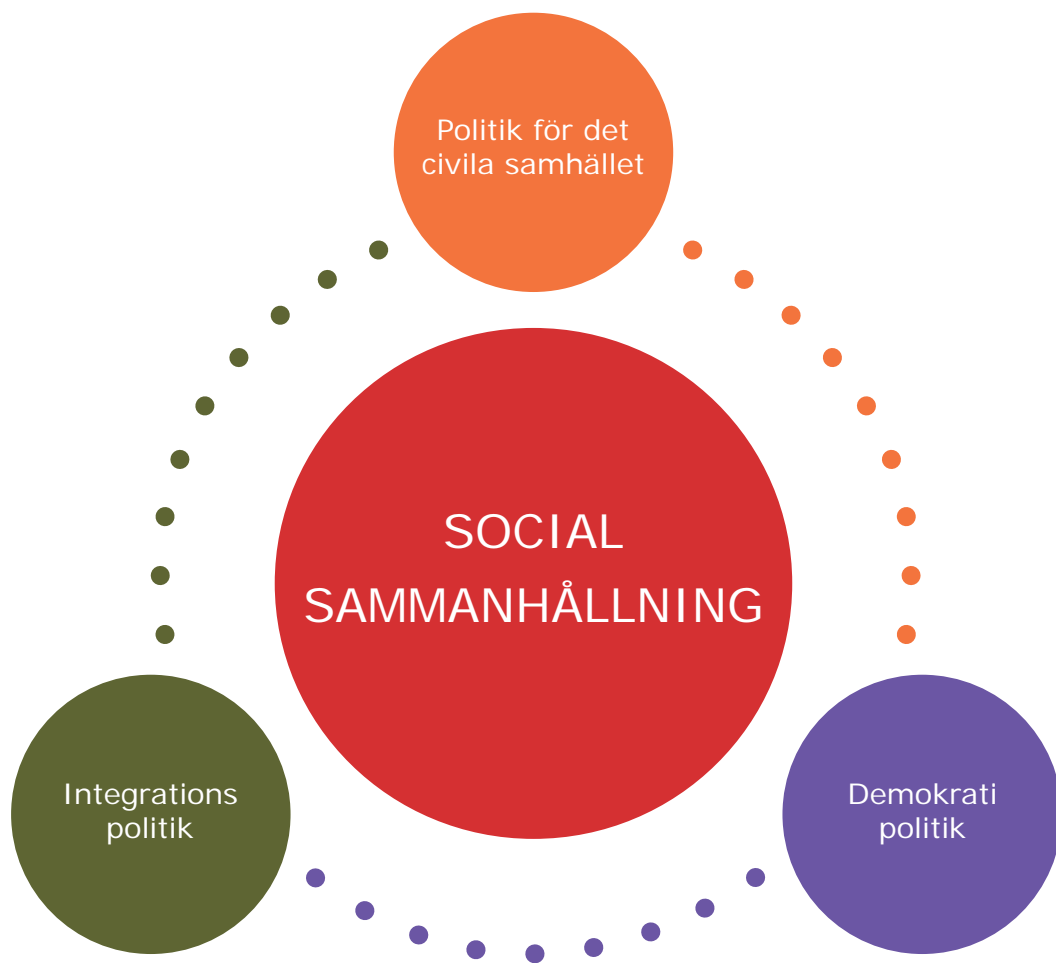
Forskning visar att arbete som utförs i det civila samhällets organisationer är effektivt för att bygga socialt kapital, och därigenom social sammanhållning. Särskilt i områden där förtroendet för de offentliga institutionerna är lågt (Field, 2008).

I och med den proposition som regeringen presenterade i december 2009 (prop. 2009/10:55) ersattes den tidigare folkrorelsepolitiken med en politik för det civila samhället. Med det civila samhället avses en arena som är skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen. Inom det civila samhället verkar bland annat ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund, men även nätverk, upprop och andra aktörer. Genom en ny politik ville regeringen lyfta fram det civila samhällets betydelse, utveckla och tydliggöra relationen mellan staten och det civila samhället och ta ett helhetsgrepp om allmänna frågor gällande det civila samhället och dess villkor.

Med den nya politiken följde ett nytt mål, nämligen att förbättra villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin. Detta ska ske i dialog med det civila samhällets organisationer genom att:

- utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga utifrån engagemanget och viljan att påverka den egna livssituationen eller samhället i stort
- stärka förutsättningarna för det civila samhället att agera röstbärare och opinionsbildare och genom en mångfald verksamheter bidra till samhällsutvecklingen och välfärden
- fördjupa och sprida kunskapen om det civila samhället (Prop. 2009/10:55).

Figur 1.1 Tvärsektoriella politikområden som alla utgör en del av arbetet för social sammanhållning.

Som en följd av propositionen har ett system för regelbunden uppföljning av politiken för det civila samhället skapats. Likaså pågår ett arbete för att stärka statistikförsörjningen om det civila samhället och ett tvärvetenskapligt forskningsprogram om det civila samhället har presenterats.

I propositionen behandlades även frågor om dialog och samråd med det civila samhällets organisationer samt frågor om delaktighet, jämställdhet och mångfald.

Demokratipolitiken

Det övergripande målet för demokratipolitiken är en levande demokrati där individens möjligheter till inflytande förstärks och de mänskliga rättigheterna respekteras. Demokratipolitiken omfattar frågor om medborgarnas inflytande och delaktighet i samhället, demokrati och allmänna val samt demokratins utveckling.

En levande demokrati kännetecknas av starka och väl fungerande demokratiska institutioner, att den offentliga makten utövas med respekt för de mänskliga rättigheterna, att alla människor har goda möjligheter till insyn, inflytande och ansvarsutkrävande samt av ett självständigt och variationsrikt föreningsliv.

Ett antal strategier är vägledande i arbetet med demokratifrågor: respekt för de mänskliga rättigheterna, goda möjligheter till insyn och inflytande, förstärkta möjligheter till ansvarsutkrävande, dialog för en förstärkt gemensam värdegrund i Sverige samt att motverka hot mot demokratin.

Ett demokratiskt styrelseskick och dess innebörd kan inte tas för givet. Därför krävs ett ständigt arbete för ett öppet demokratiskt samhälle. Sverige har ett internationellt åtagande att följa de mänskliga rättigheterna i alla delar och nivåer av samhället. Att medborgarna har kunskap om de mänskliga rättigheterna är viktig för att dessa rättigheter ska respekteras av institutioner och individer. Den svenska demokratin ska enligt regeringen även kännetecknas av välfungerande

och öppna offentliga institutioner med möjlighet att utkräva ansvar från de som fattar besluten. Som en del av arbetet med att implementera demokratipolitiken inleddes under 2008 insatser för att öka kunskapen och stimulera dialog om demokrati och mänskliga rättigheter.

I budgetpropositionen för 2011 identifieras följande prioriterade områden för demokratipolitiken:

- dialog för en förstärkt gemensam värdegrund
- åtgärder för att motverka hot mot demokratin
- lokal och kommunal demokrati
- vidgat medborgarinflytande med hjälp av e-verktyg
- förstärkta möjligheter till insyn, inflytande och deltagande
- fortsatt arbete för de mänskliga rättigheterna i Sverige (Prop. 2010/11:1).

Flera av dessa är viktiga för arbetet med att stärka den sociala sammanhållningen.

Under 2008 inledde regeringen ett arbete för att stärka människors relation till frågor om demokrati och mänskliga rättigheter: *Dialog för en förstärkt gemensam värdegrund*. Arbetet genomförs genom dialog som utgår från frågor om mänskliga rättigheter och hur en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter uppnås.

Integrationspolitiken

Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Integrationspolitiken ska bidra till att förebygga och förhindra konflikter mellan individer och grupper som orsakas av att människor har skilda värderingar, mål och ambitioner.

I regeringens integrationsstrategi *Egenmakt mot utanförskap* (2008/09:24) presenteras strategiska områden för att bryta den typen av utanförskap som relateras till arbetsmarknad, utbildning, hälsa, boende och trygghet. Strategin innefattar generella insatser som når ut till hela befolkningen, men också särskilda satsningar på prioriterade områden. Regeringen är dock mycket tydlig med att säråtgärder som riktar sig till invandrare som grupp inte ska förekomma efter deras första tid i Sverige.

En av satsningarna syftar till att skapa en positiv utveckling i stadsdelar med ett utbrett socialt och ekonomiskt utanförskap. För att skapa bättre levnadsvillkor i dessa stadsdelar och minska deras antal arbetar regeringen huvudsakligen med lokala utvecklingsavtal. Dessa utvecklingsavtal ingår i vad som kallas för urbant utvecklingsarbete, vilket presenteras närmare längre fram i texten. Från och med budgetpropositionen 2009 placeras det urbana utvecklingsarbetet under integrationspolitiken, istället för att formuleras som ett eget politikområde som tidigare.

Ett annat prioriterat område är en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av en tilltagande mångfald. Strategin för att nå målet om en starkt gemensam värdegrund är att utveckla och främja former för dialog i samhället och öka medvetenheten och kunskapen om demokrati och mänskliga rättigheter bland befolkningen. Syftet med en ökad dialog är att människor ska ges möjlighet att reflektera kring sina värderingar, vilket i sin tur bidrar till att stärka den sociala sammanhållningen (Skr. 2008/09:24).

De övriga huvudområdena inom integrationspolitiken är ett effektivt system för mottagande och introduktion för nyanlända, fler i arbete och fler företagare, bättre utbildningsresultat och likvärdighet i skolan, bättre språkkunskaper och förbättrade utbildningsmöjligheter för vuxna, samt en effektiv bekämpning av diskriminering.

Urbant utvecklingsarbete och lokala utvecklingsavtal

Insatser som genomförts i stadsdelar som omfattas av lokala utvecklingsavtal är av särskilt intresse för den här rapporten. Lokala utvecklingsavtal är den del av det urbana utvecklingsarbetet, som i sin tur främst handlar om att skapa bättre förutsättningar för invånare som bor i områden med utbrett utanförskap. Arbete, utbildning, hållbarhet och tillväxt är prioriterade frågor för att främja en positiv utveckling. Dessa frågor ingår i de lokala utvecklingsavtalen.

För att tydliggöra innebörden av begreppen som förekommer i texten nedan inkluderas här de definitioner som finns i förordningen (2008:348) om urbant utvecklingsarbete, vilken trädde i kraft 1 juli 2008.

I denna förordning avses med:

- *Urbant utvecklingsarbete*: kunskapsbaserade och tvärsektoriellt samordnade utvecklingsinsatser i stadsdelar med ett utbrett utanförskap för att nå regeringens mål för urban utvecklingspolitik
- *Lokalt utvecklingsavtal*: en överenskommelse mellan staten och en kommun som syftar till att klargöra förutsättningarna för att på lokal nivå bedriva ett gemensamt urbant utvecklingsarbete
- *Lokalt partnerskap*: samverkan mellan olika aktörer för att genomföra det urbana utvecklingsarbetet i syfte att åstadkomma en effektiv användning av ordinarie resurser för att minska utanförskap i stadsdelarna
- *Strategiska stadsdelsplaner*: de lokala partnerskapens styrdokument för utvecklingsarbetet i stadsdelarna.

Förordningen fungerar som ett ramverk för det urbana utvecklingsarbetet. Enligt förordningen ska kommuner med lokala utvecklingsavtal

bilda lokala partnerskap som utgörs av statliga myndigheter och aktörer från den privata, offentliga och ideella sektorn. I förordningen beskrivs de statliga myndigheternas roll och en struktur för hur de ska ingå i partnerskapen. De myndigheter som har i uppdrag att ingå i de lokala partnerskapen är polismyndigheterna, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Brottsförebyggande rådet (Brå) och Statens folkhälsoinstitut har i uppdrag att stödja partnerskapen (Förordningen 2008:348).

Inom ramverket för utvecklingsarbetet förbinder sig även de områden som ingår i de lokala utvecklingsavtalen att ta fram en strategisk stadsdelsplan för det lokala utvecklingsarbetet. Utformningen av stadsdelsplanerna ska ske i samråd med invånarna i området.

Arbetet med de lokala utvecklingsavtalen påbörjades 1998 då regeringen lanserade storstadssatsningen *En nationell storstadspolitik* (Prop. 1997/98:165) i syfte att bidra till en långsiktig, hållbar tillväxt, nya arbetstillfällen och att bryta utanförskap.

Inom storstadssatsningen upprättades lokala utvecklingsavtal med sju kommuner som alla ingått i tidigare storstadsarbete med regeringen. Sedan storstadssatsningens början har arbetet hunnit utvärderas, ändras, utvecklas och utvidgas (Ungdomsstyrelsen, 2009).

Till skillnad från tidigare urbant utvecklingsarbete innehåller inte den nuvarande satsningen statligt projektstöd för att utveckla kommunala verksamheter utan kommunerna får själva ansvara för finansiering. Idag har 21 kommuner skrivit lokala utvecklingsavtal för perioden 2008 – 2010; totalt omfattar dessa avtal 38 stadsdelar. De lokala utvecklingsavtalen tecknas inte längre enbart av storstäder utan innefattar även mindre städer med socialt utsatta bostadsområden. Stadsdelar där lokala utvecklingsavtal har tecknats brukar refereras till som LUA-områden (tabell 1.1).

Två utvärderingar av det urbana utvecklingsarbetet

Som underlag till hur ett fortsatt arbete ska se ut efter 2010 har ett antal aktörer fått i uppdrag att utvärdera det arbete som hittills har utförts (Skr. 2009/10:106).

Konsultföretaget Sweco Eurofutures fick våren 2009 i uppdrag att genomföra en utvärdering av lokalt arbete med urban utveckling. I en första delrapport konstaterar Sweco bland annat att kommunerna har kommit olika långt med arbetet med urban utveckling och att deras organisering av partnerskapen skiljer sig åt. I analysen av arbetet visar det sig att det faktum att partnerskapen är organiserade på olika sätt inte har så stor betydelse för arbetets gång. Däremot är det mycket viktigt att alla som ingår i partnerskapet har en gemensam förståelse för vad som ska göras och att ansvarsfördelningen av arbetet är tydlig. Andra betydelsefulla faktorer som framkommer i utvärderingen är förankring från politiskt håll och från högre tjänstemän samt drivande "eldsjälar" i verksamheterna.

Enligt de intervjuer som genomfördes i samband med utvärderingen ses det som en styrka att de lokala utvecklingsavtalen inte är kopplade till bidrag från staten. Det antas öka benägenheten att införliva det urbana utvecklingsarbetet i den ordinarie organisationen. Dock använder många kommuner europeiska strukturfondsmedel som ekonomiskt stöd till verksamheten, istället för att finansiera den med egna medel. De har alltså ofta övergått från statligt projektstöd till annan extern finansiering.

Enligt Swecos studie behöver insatserna statligt ekonomiskt stöd till utvärdering och tillfällen för erfarenhetsutbyte. Sweco lyfter även fram en annan aspekt vad gäller finansiellt stöd: små företag och föreningar upplever det som svårt att ingå i partnerskapen av ekonomiska skäl. Eftersom en av idéerna med de lokala ut

vecklingsavtalen är att partnerskapen ska innehålla ett brett spektra av aktörer kan detta vara problematiskt.

Frågan om hur de boende har involverats i det lokala partnerskapet visar ett glapp mellan ambition och agerande. De intervjuade aktörerna belyser vikten av de boendes engagemang och inflytande men samtidigt visar utvärderingen att detta till stor del saknas idag. De boende ingår ofta som deltagare i olika aktiviteter men inte lika ofta som medskapare eller initiativtagare. Genom att till exempel utveckla sociala företag hoppas flera kommuner kunna förändra detta.

Avslutningsvis menar Sweco att deltagandet i det urbana utvecklingsarbetet i framtiden bör förbättras och breddas på nationell nivå.

Parallellt med Swecos utvärdering fick Statskontoret i uppdrag att utvärdera de statliga myndigheternas medverkan i de lokala partnerskapen. Samarbetet mellan stat och kommun i de lokala utvecklingsavtalen sker genom frivilliga överenskommelser.

Statskontoret menar att de medverkande statliga myndigheterna (Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Polismyndigheterna) har haft en oklar funktion i arbetet.

En del av Statskontorets utvärderingsuppdrag bestod i att titta på de insatser de statliga myndigheterna utfört inom det urbana utvecklingsarbetet.

Inledningsvis konstaterades att det pågår en uppsjö av olika insatser. Det visade sig dock vara svårt att avgöra vilka insatser som skett med anledning av de lokala utvecklingsavtalen och vilka insatser som var en del av myndigheternas ordinarie verksamhet. De lokala partnerskapen har tagit fram så kallade strategiska stadsdelsplaner som ett stöd för arbetet. Statskontoret konstaterar att det finns få kopplingar mellan överenskommelserna mellan stat och kommun och stadsdelsplanerna. Eftersom de

strategiska stadsdelsplanerna är viktiga för arbetet anser Statskontoret att det i framtida samarbete är viktigt att myndigheterna blir mer involverade i utarbetandet av dessa.

Statskontoret menar vidare att om de lokala utvecklingsavtalen skulle fortsätta i framtiden bör de statliga myndigheterna ha en tydligare och mer aktiv roll, och de olika parternas ansvarsfördelning bör klargöras.

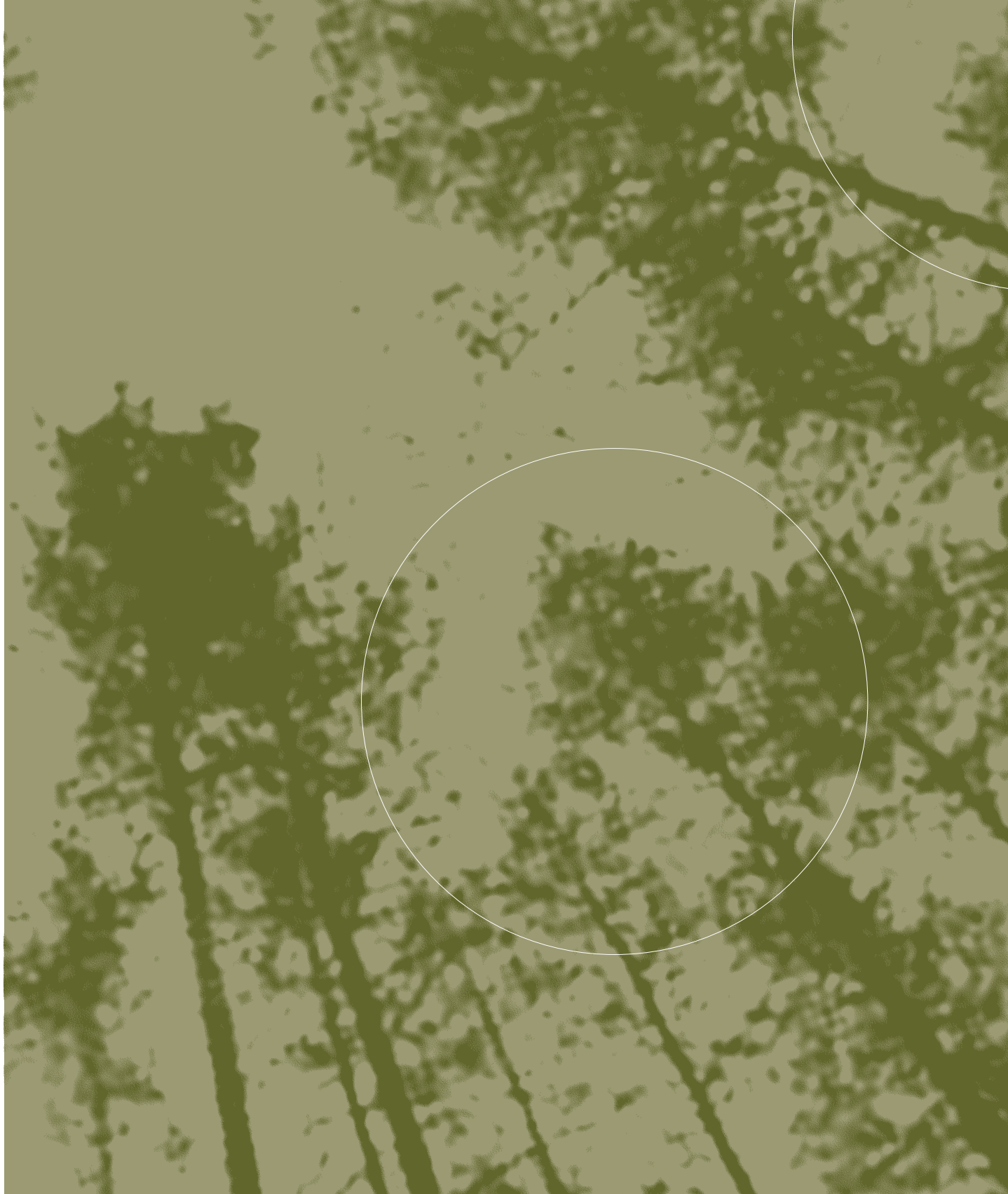
Många av de insatser som faller inom ramen för det urbana utvecklingsarbetet har finansierats av EU:s strukturfonder. Med anledning av detta har Statskontoret även analyserat eventuella kopplingar mellan det regionala tillväxtarbetet och det urbana utvecklingsarbetet. Statskontoret ansåg att det fanns en avsaknad av samordning på denna punkt. En förklaring till detta kan vara att det regionala tillväxtarbetet och det lokala utvecklingsarbetet i viss mån har olika utgångspunkter och verksamheter.

Tabell 1.1 Kommuner och stadsdelar som har tecknat utvecklingsavtal

Kommun	Avtal ingångna 1999 – 2001	Avtal 2007	Avtal för 2008 – 2010	Stadsdelar
Borås		x	x	Hasselholmen
Botkyrka	x	x	x	Alby, Fittja, Hallunda-Norsborg
Gävle		x	x	Brynäs
Göteborg	x	x	x	Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo, N:a Biskopsgården
Halmstad		x	x	Andersberg
Haninge	x	x	x	Jordbro
Huddinge	x	x	x	Flemingsberg, Skogås, Vårby
Jönköping		x	x	Öxnehaga
Kristianstad		x	x	Gammelgården
Landskrona		x	x	Centrum och Öster
Linköping		x	x	Skäggetorp
Luleå		x	x	Hertsön
Malmö	x	x	x	Fosie, Hyllie, Rosengård, Södra Innerstaden
Nacka		x	x	Fisksätra
Norrköping		x	x	Klockaretorpet
Stockholm	x	x	x	Husby, Rinkeby, Rågsved, Skärholmen, Tensta
Sundsvall		x	x	Skönsberg
Södertälje	x	x	x	Fornhöjden, Geneta, Hovsjö, Ronna
Trollhättan		x	x	Kronogården
Uppsala		x	x	Gottsunda
Växjö		x	x	Araby
Totalt	7	21	21	38

Källa: Ungdomsstyrelsen, 2009.

Kommentar: Avtal ingångna 1999-2001: SOU (2007:104), Avtal 2007: (Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2008), Avtal för 2008-2010: (IJ2008/1218/TU) och stadsdelar: (IJ2008/1218/TU).

I slams barn i

Dokumentärfilmen "Islams barn i folkhemmet" skildrar sex unga muslimer med olika syn på religion, politik och integration.

I filmen berättar de om sina åsikter utan att bli ifrågasatta eller avbrutna.

– Syftet är att visa den spännvidd som finns i synen på islam bland muslimer och att motverka fördomar och fientlighet mot religionen, säger filmaren Bo Harringer vid bolaget Filmateljén som gjort filmen tillsammans med Renzo Aneröd. Med stöd från bland andra Allmänna arvsfonden genomförde de filmprojektet 2005 – 2006.

Efter att tidigare ha gjort flera filmer i socialt utsatta miljöer har Bo Harringer byggt upp ett stort kontaktnät bland ungdomar och organisationer. Men att filma i miljöer där det finns inslag av religiös extremism var en utmaning som krävde mycket tid för att skapa förtroende och förklara filmens syfte. Inte minst för att nå fram till de kvinnor som medverkar i filmen. Några av dem lever med krav på att inte bryta traditionella könsmönster och får till exempel inte tala med en främmande man i enrum. Sammanlagt deltog ett 30-tal ungdomar i produktionen.

– Vi var väldigt tydliga med att visa respekt för alla som är med i filmen. Även om det inte

fanns någon sympati med de åsikter som framfördes, berättar Bo Harringer.

Alla medverkande kunde också vara med och påverka slutresultatet. Om någon ville ta bort en scen eller ett uttalande i filmen så gjordes det i samråd med filmteamet. På så sätt blev den slutgiltiga filmen en version som skapats tillsammans med dem som medverkade.

– Många vi tog kontakt med hade dåliga erfarenheter av filmare och journalister. De hade tidigare missuppfattats i media och ville till en början inte alls tala inför en kamera, säger Bo Harringer.

Att mötas och öppet tala om tankarna kring religion blev starten på en process för några av de medverkande. Det visade sig att åsikterna som fördes fram inte var statiska, utan ändrades både under och efter produktionen. För flera medverkande ser livet helt annorlunda idag. De mest radikala tankarna har till viss del omvärderats och ersatts med en mer öppen attityd.

– En viktig del i filmprojektet var att inte släppa kontakten med dem som medverkat efter

att filmen var klar, utan fortsätta hålla kontakt och följa upp reaktionerna som filmen fick, säger Bo Harringer.

När filmen visats startade en debatt med många reflektioner på innehållet. Bland annat anmälde en fundamentalistisk iransk grupp filmen för förtal. Från högerextrema kretsar kom också gensvar. Något oväntat visade en del av högerextremisterna, trots allmänt invandringsfientliga åsikter, sympati för en kvinna i filmen som torterats i sitt hemland och ändå riskerade att sändas tillbaka dit.

– Målet att presentera innehållet utan att försöka lägga det tillrätta, och få både medverkande och publik att tänka efter och komma fram till egna slutsatser, har därmed till stor del uppnåtts, säger Bo Harringer.

Filmen har visats på Sveriges Television, på skolor, fritidsgårdar och vid filmfestivaler. Den har också uppmärksammats i andra länder, till exempel i Australien där den tilldelats festivaljuryns pris för bästa dokumentärfilm.

folkhemmet

Text: Peter Rehnfeldt
Foto: Bo Harringer

LÄS MER

www.filmateljjen.com/islamsbarn

Bakom projektet står Filmateljjen AB. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden, Sveriges Television, Svenska Filminstitutet, Olof Palmes minnesfond, Sensus, med flera.

KAPITEL 2

Internationell utblick

Förutom att kartlägga metoder som används av projekt i Sverige innefattar detta uppdrag även att *belysa erfarenheter från andra länder*.

Uppgiften kräver av naturliga skäl ett stort mått av avgränsning. Denna del av rapporten har inte för avsikt att vara heltäckande utan fokuserar snarare på intressanta erfarenheter och exempel från arbetet med social sammanhållning i andra länder.

Kontakter och information

Ett första steg i vår urvalsprocess var att tillvarata de kunskaper och kontakter som Ungdomsstyrelsen förvärvat i samband med tidigare utredningar. I till exempel *Fokus 09* beskrevs goda exempel och metoder för att bryta ungas utanförskap med fokus på arbete, utbildning och inflytande från tre länder: Storbritannien, Nederländerna och Danmark (Ungdomsstyrelsen, 2009b). Dessutom har vi vänt oss till European Urban Knowledge Network (EUKN) och dess nationella kontaktpunkt, Mångkulturellt centrum i Botkyrka, som bidragit med både information om social sammanhållning i andra länder och med internationella kontakter. En representant från EUKN har även medverkat i det samråd som ingick i detta uppdrag. Ungdomsstyrelsen är ansvarig myndighet i Sverige för att rapportera in uppgifter till EKCY, European Knowledge Center for Youth Policy, som är en del av ett partnerskap mellan EU-kommissionen och Europarådet. De kontakter som tagits med olika forskare och myndigheter i de länder som valdes ut gick antingen genom Ungdomsstyrelsens befintliga kontaktnät, genom EUKN eller genom EKCY. Genom dessa kontakter har vi sedan slussats vidare till andra personer som varit oss behjälpliga.

Ytterligare ett sätt att undersöka vilka länder som kunde vara av intresse för oss i denna studie var att söka information i vetenskapliga databaser och via sökmotorn Google. I sökningarna användes den engelska motsvarigheten till begreppet social sammanhållning, *social cohesion*, som sökterm. Länder som hamnade högt upp på träfflistan i dessa sökningar var Kanada, Australien, och Nederländerna. Förutom enskilda länder kom ett antal internationella organisationer fram i träfflistan: Europarådet och Europeiska Unionen. Även projekt med social sammanhållning i projektnamnet hittades; de flesta av dessa projekt var finansierade med EU-medel. För att även fånga in andra exempel gjordes dessutom sökningar på begreppet *community cohesion*. I dessa sökningar hamnade Storbritannien främst. En utförligare diskussion om begreppen och översättningar återfinns i nästa avsnitt.

En självklar förklaring till att främst engelsktalande länder hamnade högt upp i träfflistorna är att sökningarna gjordes på engelska begrepp. Anledningen till att vi valde att göra sökningar på de engelska begreppen var för att underlätta vår förståelse av texterna. Det innebär att arbete inom ramen för social sammanhållning som sker i andra länder än de som nämns här inte kom med i denna studie på grund av avsaknaden av engelspråkig information.

För att hitta beröringspunkter mellan arbetet med social sammanhållning i Sverige och andra länder har vi även tittat på hur begreppet definieras i de länder som kom upp i sökningen. I regeringens skrivelse *Dialog om samhällets värdegrund* (Skr. 2009/10:106) definieras begreppet social sammanhållning i ett svenskt sammanhang (se föregående kapitel).

Aspekter av den svenska definitionen återfinns i Storbritannien, Nederländerna och Kanada vilket bidrog till att vi valde att studera just

dessa tre länder närmare. För att bredda denna kartläggning har vi även valt att översiktligt beskriva Europeiska unionens och Europarådets arbete med social sammanhållning. I syfte att kunna beskriva erfarenheter i de olika länderna övergripande genomfördes en dokumentstudie.

I resultatet av sökningarna framkom att materialet från de tre länderna skiljer sig åt på många olika sätt. Majoriteten av publikationerna från Storbritannien är officiella publikationer från nationella, regionala eller lokala myndigheter. Materialet från Nederländerna består främst av forskning och olika forskningsutvärderingar av lokala utvecklingsprojekt. Det kanadensiska materialet kommer framför allt från regeringens officiella forskningsdepartement. Vårt underlag består således av material från forskning, politik och praktik. Materialet skiljer sig också åt vad gäller publikationsdatum. Publikationerna från Storbritannien kommer främst från år 2009 och 2010. Nederländerna och Kanada har däremot studier som sträcker sig längre tillbaka. Skillnaderna i materialet behöver inte betyda något för denna del av kartläggningen men det är viktigt att nämna att det kan skilja flera år mellan de olika studierna. Nackdelen med detta vitt skilda material är att det blir svårt att göra en jämförande analys, men fördelen är att social sammanhållning belyses från olika håll och med olika synsätt.

Vi har valt att fokusera på hur arbetet med social sammanhållning ser ut i de olika länderna och vilka metoder de använt. Därför går vi inte in djupare på den aktuella situationen i länderna, deras styrsystem eller anledningar till varför de arbetar med social sammanhållning.

Begreppsdiskussion

Då denna sammanställning av internationella erfarenheter bygger på material skrivet på engelska krävs en begreppsgenomgång och språkdiskussion. Komplexa begrepp med olika innebörder på originalspråk kan få andra nyanser i översättningen. I detta avsnitt förklaras de engelska begrepp som återkommer i vårt urvalsmaterial och de svenska begrepp som valts för att förklara dem.

Ordet sammanhållning översätts till *cohesion* på engelska och därmed blir social sammanhållning *social cohesion*. När vi har sökt på social sammanhållning i Storbritannien är det ett annat begrepp som ofta återkommer: *community cohesion*. Med *community cohesion* menas social sammanhållning inom ett lokalsamhälle, stadsdel eller stad. Ordet *community* översätts från engelska till svenska som ”samhälle, samfund, gemenskap, grupp, folkgrupp etcetera” (Nordstedts ord, 2010). För att återknyta till begreppet social sammanhållning har vi dock valt att översätta *community cohesion* med *lokal sammanhållning*.

Social inclusion motsvarar social inkludering på svenska medan *social exclusion* kan förstås som (*socialt*) *utanförskap*. Att befinna sig i ett utanförskap ses som motsatsen till att vara socialt inkluderad i samhället. Utanförskap definieras ofta som en konsekvens av en mängd faktorer som påverkar individer eller grupper av individer såsom till exempel arbetslöshet, diskriminering, dålig hälsa, låg utbildningsgrad eller låg inkomst. Dessa faktorer kan även bidra till en låg eller obefintlig känsla av tillhörighet i samhället.

Participation är ett angeläget begrepp inom social sammanhållning och återfinns i beskrivningen av länderna nedan. *Participation* översätts till *delaktighet/deltagande* men kan även tolkas som medbestämmande och engagemang. (Nordstedts ord, 2010).

Social och lokal sammanhållning i Storbritannien

Historik

År 1992 initierade Storbritanniens regering sitt *City Challenge Programme*. Programmet riktade sig till stadsdelar med socioekonomiska problem i 31 städer. Det var sektorsövergripande och arbetade därmed med att samordna olika politikområden. Ett huvudkrav för att kunna ingå i denna satsning var att stadsdelarna skrev samarbets- och finansieringsavtal med privata företag, ideella organisationer och lokala bostadsbolag/ägare. I Storbritannien är deltagandet i dessa lokala partnerskap viktigt för många företag eftersom det innebär positiv marknadsföring och stärker deras varumärke (Weeber, 2008).

Det begrepp som framförallt används i Storbritannien är *community cohesion*, något som också gett namn åt olika departement och institut i Storbritannien. Begreppet syftar på social sammanhållning på lokal nivå, det vill säga inom ett samhälle som till exempel ett grannskap, ett bostadsområde, en stadsdel eller en stad. Vi har valt att benämna det som lokal sammanhållning i denna rapport.

Innan Storbritannien anammade begreppen social och lokal sammanhållning användes social exkludering eller utanförskap för att beskriva multidimensionella sociala problem i samhället. En officiell definition från regeringen beskrev utanförskap som ett resultat av att områden har och/eller människor lever med en kombination av olika faktorer såsom till exempel arbetslöshet, lägre utbildningsgrad, låg inkomst, dåliga bostadsförhållanden och dålig hälsa (Hulse & Stone, 2007). Det bästa sättet att lösa detta var enligt Storbritanniens regering en ökad koordinering mellan politiska områden för att därigenom hitta gemensamma nycklar.

Under 2001 upplevde Storbritannien oroligheter i städerna Bradford, Burnley och Oldham.

Det var i samband med dessa som begreppet lokal sammanhållning uppstod och både Storbritanniens regering och de lokala myndigheterna började arbeta med detta. För att undersöka orsakerna till oroligheterna genomfördes en oberoende studie som kallades *The Cattle Report*. Rapporten visade på förekomsten av polariserade och segregerade områden i många delar av landet där många levde ”parallella liv” utan att mötas (Cohesion Institute, 2010).

Följande år publicerades rapporten *Guidance on Community Cohesion*, en vägledning till arbetet med lokal sammanhållning, som bland annat innehöll en officiell definition av begreppet:

”(...) i ett sammanhållet samhälle: finns en gemensam vision och människor känner en samhörighet

Människors olikheter och olika bakgrunder/erfarenheter uppskattas och värderas positivt

Alla människor i samhället har lika möjligheter till utveckling i livet

Människor från olika kulturer och bakgrunder umgås på arbetsplatsen, i skolor och i närområdet”

(Local Government Association, 2002).

År 2002 etablerade inrikesdepartementet *Faith and Cohesion Unit*, en avdelning för trosfrågor och sammanhållning. Resurser frigjordes för en mängd olika initiativ som främst syftade till interkulturell dialog. Det så kallade *Pathfinder Programme* etablerades 2003 och innebar att 14 lokala myndigheter fick statligt finansiellt stöd för att öka den lokala sammanhållningen. Ytterligare 14 lokala myndigheter etablerade partnerskap, *Shadow Pathfinders*, i linje med programets utformning men dock utan statliga medel (Cohesion Institute, 2010).

Efter att London drabbades av bombdåd 2005 inrättades en kommission för integration och sammanhållning. Kommissionens arbete fokuserade på att finna lokala och praktiska lösningar för att kunna skapa en ökad sammanhållning. I februari 2008 kom kommissionen med rekommendationer för hur arbetet kunde genomföras. Inom regeringen leddes nu arbetet med lokal sammanhållning av departementet med ansvar för regionala och lokala myndigheter, *Communities and Local Government*. När departementet svarade på kommissionens förslag föreslogs bland annat en utveckling av nya nationella mål för sammanhållning och att en ny definition av begreppet behövdes tas fram (*Communities and Local Government*, 2010).

Utgångspunkter och verktyg för lokal sammanhållning

I mars 2010 publicerade departementet *Communities and Local Government* rapporten *Cohesion Delivery Framework* om ramverket för genomförande av sammanhållning, som bland annat innehöll följande målsättningar för arbetet med lokal sammanhållning i Storbritannien:

”Människor med olika bakgrunder ska ha liknande möjligheter att utvecklas, människor ska känna till sina rättigheter och skyldigheter; människor ska lita på varandra och ska ha förtroende för att lokala myndigheter agerar rättsäkert.”

Rapporten presenterar även utgångspunkter för arbetet med lokal sammanhållning:

- Sammanhållning berör alla delar av landet.
- Att öka sammanhållningen i samhället bidrar till en positiv utveckling för individer, grupper eller lokalsamhällen.
- Lösningar för ökad sammanhållning bör vara lokala/regionala.
- Sammanhållning handlar om alla delar av samhället, och handlar inte bara om etnicitet eller religionsfrågor.
- För att öka sammanhållningen krävs olika insatser för att tackla olika typer av problem.
- För att öka sammanhållningen behövs riktade insatser och ett socialt sammanhållningsperspektiv i många olika typer av offentlig service.
- Goda exempel i ett sammanhang är inte nödvändigtvis överförbara till ett annat sammanhang – men de kan fungera som viktig inspiration och anpassas till andra miljöer.
- Arbetet med att få en ökad sammanhållning ska präglas av sunt förnuft som hjälper människor att leva tillsammans, det vill säga, som gör visionen till verklighet (*Communities and Local Government*, 2010).

I Storbritannien finns två viktiga verktyg för att mäta och följa upp arbetet med social sammanhållning: medborgarenkäten, *Citizenship Survey*, och enkäten för lokalsamhället, *Place Survey*. Bägge enkäterna innehåller frågor om hur personer ser på sitt närområde, om de är oroliga för att bli utsatta för brott, den lokala offentliga servicen, volontärverksamhet och viljan att skänka till välgörenhet, fördomar kring etnicitet och religion, diskriminering, identitet och

värderingar samt umgänge med människor från olika bakgrunder. Medborgarenkäten används för att mäta de nationella mål som ingår i regeringens prioriteringar för att förbättra den offentliga servicen i Storbritannien.

Det finns tre nationella indikatorer som är kopplade till det nationella målet att öka sammanhållningen:

1. Andelen av befolkningen som anser att personer med olika bakgrunder kommer väl överens i deras lokala samhälle.
2. Andelen av befolkningen som känner tillhörighet till sitt närområde.
3. Andelen av befolkningen som upplever att de har goda kontakter med personer med annan bakgrund än de själva.

De två första indikatorerna mäts via enkäten för lokalsamhället men alla tre mäts även nationellt med hjälp av medborgarenkäten.

I den svenska regeringens skrivelse *Dialog om samhällets värdegrund* (Skr. 2009/10:106) nämns en fjärde indikator från Storbritannien: andelen av befolkningen som anser att de kan påverka beslut som fattas lokalt. Denna finns dock inte med i den senaste publikationen från Department for Communities and Local Government (Department for Communities and Local Government, 2010).¹

Erfarenheter från arbetet

För att stödja kommissionen för integration och sammanhållning och departementets arbete genomfördes en forskningsstudie i syfte att försöka förstå ”vad som fungerar” i arbetet med social sammanhållning, både vad gäller politiska initiativ och praktiska projekt. Studien hade som ambition att identifiera goda exempel kring hur arbetet med social sammanhållning

kan organiseras lokalt och vilka initiativ som är framgångsrika.

Sex olika regioner i Storbritannien valdes ut för fallstudier. Studierna genomfördes i Birmingham, Blackburn with Darwen, Bradford, Hull, Peterborough och Tower Hamlets. I varje område intervjuades personer med olika ansvarsområden. Även deltagare i lokala projekt deltog.

För att få en bakgrund till arbetet på lokal nivå ville forskarna först få en uppfattning om de lokala aktörernas syn på lokal sammanhållning. Frågor ställdes kring vad aktörerna ansåg vara de mest relevanta dimensionerna i arbetet för att öka sammanhållningen lokalt. De svar som kom fram var bland annat att arbetet kräver samverkan mellan flera sektorer. Vidare menade aktörerna att arbetet med social sammanhållning handlar om att uppmuntra positiva relationer mellan olika grupper i ett område. Det bästa sättet att genomföra detta är så kallad ”meningsfull dialog” kring en konkret gemensam sak, till exempel en mötesplats. Detta ansågs vara mer värdefullt än att till exempel diskutera abstrakta värderingar och rättigheter. De lokala aktörerna menade att delaktighet och engagemang är ytterligare två nyckelbegrepp för arbetet. För att kunna skapa delaktighet och meningsfull interaktion krävs att arbetet anpassas till de lokala förutsättningarna.

Efter denna överblick ställdes frågor om vilka typer av initiativ eller förhållningssätt som är viktiga i arbetet. Unga personer ansågs vara en betydelsefull målgrupp; här behövs riktade insatser och samverkan med skolan sågs som nödvändigt för att lyckas. Även nyanlända invandrare sågs som en viktig grupp att arbeta med, för att undvika att de blir exkluderade i samhället. Det behövs således både riktade insatser och generella insatser.

Studien visade även att förutom att tillhandahålla god service var det väsentligt att ha en tydlig kommunikation gentemot alla grupper i

samhället (att både ha en plan och arbeta strategiskt med information). Detta för att skapa förtroende för lokala myndigheter och andra som ger samhällsservice, för att slå hål på olika myter och för att lyfta fram flera perspektiv på värdeladdade frågor. Studien lyfter även vikten av flexibilitet, risktagande och kreativa idéer på lokal nivå för att kunna utveckla framgångsrika projekt eller initiativ. Vad gäller projektmedel anser man att det är centralt att ha en stabil och långsiktig finansiering. Detta då det tar tid att förändra attityder och skapa relationer, samt att bygga upp de sektorsövergripande partnerskap som ska driva projekten. För att skapa bestående samverkan mellan dessa partnerskap krävs alltså både tid och pengar, men det är viktigt att lägga ner den tiden och de resurserna, eftersom studien visar att när dessa partnerskap fungerar effektivt fungerar också arbetet med att stärka den lokala sammanhållningen som bäst.

Undersökningen ville även ta reda på hur aktörernas och deltagarnas åsikter om organisation och ledarskap såg ut. En röd tråd i svaren var vikten av att ha ett underifrånperspektiv i sitt arbete. De lyfte ett framgångsrikt förhållningssätt för rekrytering av ny personal: att anställa personer från lokalsamhället. De ansåg även att det var viktigt att involvera och ge inflytande till lokala ideella aktörer och religiösa samfund i arbetet eftersom de känner området bäst och inger förtroende hos många människor. Informanterna i rapporten menade att vikten av ett starkt och tydligt ledarskap inom lokala myndigheter samt ideella och privata aktörer inte nog kan poängteras. Samverkan kring och integrering av lokal sammanhållning i olika sektorer är en grundförutsättning för att nå framgång.

Ett förslag i studien är att nya politiska initiativ, både nationellt, regionalt och lokalt, bör bli "sammanhållningssäkrade" så att de inte motverkar varandra ur ett socialt sammanhållningsperspektiv (Ipsos-MORI, 2007).

Social sammanhållning i Nederländerna Historik

Invånarnas deltagande och engagemang har ofta stått i fokus för utvecklingen av socialt och ekonomiskt utsatta områden i Nederländerna. Regeringen är tydlig med att kommunicera att det är invånarna själva som har de bästa idéerna för sina egna områden. De känner sitt område bäst och borde därför vara de som vet vad som behövs för fortsatt utveckling. Nederländerna har till exempel jobbat med så kallade medborgarbudgetar, vilka ger medborgarna möjlighet att ge förslag på hur den lokala budgeten för staden eller stadsdelen bör se ut.

Redan 1985 började Nederländerna jobba sektorsövergripande i sin urbana politik. De var också tidiga med att starta program för områden som identifierades som *multiproblem areas*, det vill säga områden som hade kombinerad problematik som till exempel hög arbetslöshet och höga ohälsotal. År 1995 inleddes det så kallade "Storstadsprogrammet" där 25 städer med socioekonomiska problem fick delta. De program som följde efter denna satsning kombinerade urban förnyelse i den fysiska miljön med andra initiativ inom till exempel arbetsmarknad och utbildning (Weeber, 2008).

En strategi som utformats efter 20 års erfarenhet av arbete med sammanhållning är den så kallade *Stedelijk Beheer*. Strategin fokuserar på prevention och har ett tvärsektoriellt perspektiv på lokal utveckling. Det handlar om att många olika grupper eller organisationer är involverade i gemensamma nätverk: kommunen, bostadsbolag/hyresvärdar, lokala företag, ideella organisationer och volontärer. Kommunen eller de lokala myndigheterna har en koordinerande roll i nätverket. Detta arbete ses nu delvis som en modell för att involvera olika aktörer i arbetet med social sammanhållning men även för att säkerställa långsiktigheten och engagemanget i de satsningar som genomförs (Weeber, 2008).

Social sammanhållning och urban utveckling

År 2006 publicerades en forskningsstudie som undersökte kopplingen mellan social sammanhållning och urban politik. Det empiriska materialet byggde på intervjuer från Utrecht och Haag. I denna studie gjordes en distinktion mellan tre olika sorters social sammanhållning: horisontell sammanhållning (medborgare emellan); vertikal sammanhållning (mellan medborgare och beslutsfattare); och institutionell sammanhållning (myndigheter och organisationer emellan).

Studien innehöll även en diskussion om det lokala samhällets förmodade minskade betydelse för invånarna, detta mot bakgrund av den ökade globaliseringen och tillgång till sociala kontakter via ny teknik. Författarna till studien menar dock att när den egna världen blir större i och med den ökade digitala kommunikationen börjar allt fler människor faktiskt uppskatta lokalsamhället mer och mer. För människor med lägre inkomstnivåer fungerar närsamhället som en källa för starka nära relationer med till exempel familjemedlemmar och vänner, snarare än som en plattform för tillfälliga sociala kontakter med olika typer av människor (van Beckhoven & van Kempen, 2006).

Enligt studien finns det en uppfattning i Nederländerna att etniska minoriteter upplever en svagare social sammanhållning i jämförelse med etniska nederländare. I motsats till denna föreställning visade en områdesenkät att invånarna som tillhörde en etnisk minoritet upplevde en högre social sammanhållning än de etniska nederländarna i samma stadsdel, eftersom de som tillhörde den etniska minoriteten hade starkare kopplingar och känsla av tillhörighet till sitt närområde.

Studiens resultat visar på två viktiga aspekter av social sammanhållning på lokal nivå: känslan av tillhörighet och sociala nätverk. De fann att både formell och informell delaktighet hos

medborgarna bidrar till dessa aspekter. För att stimulera områdets sociala nätverk kan lokala myndigheter erbjuda diverse plattformar för delaktighet. Här kan lokala ideella föreningar spela en viktig roll. En annan slutsats är att starka kopplingar mellan invånarna, det vill säga stark horisontell sammanhållning, inte behöver innebära starka band till de offentliga institutionerna.

Vikten av delaktighet

Arbetet med att stärka invånarnas egenmakt i Nederländerna kan exemplifieras genom projektet *Our Neighbourhood Moves*, ett projekt där invånarna själva fick söka finansiella bidrag till sådant de ansåg behövde förbättras i området. Projektet startade 2001 som extra stöd till 40 utvalda områden/stadsdelar med socioekonomiska problem. De generella riktlinjerna för projektet utformades av Inrikesdepartementet men alla utvalda områden fick själva välja ut vad som var mest akut och hur de skulle spendera pengarna. Många av de satsningar som genomfördes hade inte som ett direkt uttalat mål att öka den sociala sammanhållningen men bidrog indirekt till detta. Ett exempel på detta var ett informationscenter för utbildnings- och jobbomöjligheter som öppnades och därigenom skapade en mötesplats som tidigare saknades.

Framgångsfaktorerna för just detta projekt kan sammanfattas med att:

- Invånarna var delaktiga från allra första början, något som bidrog till att de kände sig viktiga och därmed engagerade sig i utvecklingen av projektet.
- De finansiella förutsättningarna och ansvarsfördelningen tydliggjordes i kontrakt som skrevs under av alla parter i projektet.
- Delprojektens korta tidsperiod bidrog till att fler invånare ville vara delaktiga.

När det kommer till projekt som medborgarna själva styr över är det oerhört viktigt att ha kort-siktiga mål, då alla inte vill vara delaktiga under en längre tidsperiod. Utformningen av insatserna spelade också en stor roll: projekt med konkreta mål eller resultat var mer framgångsrika än de projekt som var långsiktiga och bestod av "flummiga diskussioner". För att olika aktörer och personer ska kunna samarbeta i ett projekt krävs alltså att de har en gemensam plattform, det vill säga att de ser gruppens gemensamma mål som första prioritering istället för sitt eget personliga syfte (Van Marissing, Bolt & Van Kempen, 2007).

År 2007 publicerades en nederländsk studie som analyserade hur lokala beslutsfattare uppfattade effekten av invånarnas delaktighet i förhållande till utvecklingen av social sammanhållning. Författarna menar att lokala beslutsfattare och andra lokala ledare (ideella och privata) spelar en allt större roll i lokalsamhället idag. Samtidigt kräver fler och fler invånare större inflytande över det lokala beslutsfattandet. Just därför ville denna studie utforska om en ökad delaktighet har bidragit till en ökad social sammanhållning (Van Marissing, Bolt & Van Kempen, 2007).

En del av forskningsstudien innehåller en fallstudie av stadsdelen Bouwlust i Haag. Forskarna har tittat på hur det lokala beslutsfattandet går till och de lokala tjänstemännens uppfattningar av det. De ville alltså undersöka de lokala tjänstemännens och politikernas attityder till invånarnas inflytande och delaktighet i det lokala beslutsfattandet då detta är avgörande för hur mycket inflytande medborgarna slutligen får.

Forskarna genomförde djupintervjuer med lokala aktörer från olika sektorer. Materialet analyserades utifrån en teoretiska lins som innehöll följande dimensioner:

- sociala nätverk
- gemensamma värderingar och civila rättigheter
- känsla av tillhörighet i sitt närområde.

Haag är den mest segregerade staden i Nederländerna och Bouwlust är en av stadens mest socioekonomiskt utsatta stadsdelar. Enligt studiens utvärdering av invånarnas åsikter om sitt eget område ger de, i förhållande till motsvarande statistik för invånare i hela Haag, mycket lågt betyg. Stadsdelen anses ha en låg social sammanhållning, brista i säkerhet/trygghet, ha höga arbetslöshetssiffror och låg "livskvalitet". Haag ingår i den så kallade "storstadspolitiken" där delaktighet är en nyckelkomponent (Van Marissing, Bolt & Van Kempen, 2007).

Resultatet av studien visar att de lokala beslutsfattarna ser delaktighet som en framgångsfaktor för att bygga sociala nätverk. De ser även frivilligorganisationer som viktiga aktörer för att bygga sociala nätverk och att stärka medborgarnas självkänsla för att delta i beslutsfattande. De lokala beslutsfattarna ansåg även att delaktighet bidrar till gemensamma värderingar och civila rättigheter. Detta gällde specifikt för småskaliga projekt där invånarna kunde samlas kring ett gemensamt mål.

Studien visar hur mycket de tre teoretiska dimensionerna av social sammanhållning överlappar. Om en person till exempel känner tillhörighet till sitt närsamhälle är det också större sannolikhet att personen agerar för att förbättra det. När man väl har blivit engagerad skapar man sociala relationer och nätverk. Detta stärker i sin tur känslan av tillhörighet ännu mer.

Lokala myndigheter fick kämpa med att involvera flera olika grupper i närsamhället. Det framkom att de olika aktörerna i det lokala partnerskapet kom bra överens för att de hade ett överenskommet avtal, men att det var svårare med samverkansarbetet gentemot lokalinvånarna som ibland kunde känna sig som ”passiva kunder”. När ett projekt inte lyckas att involvera olika grupper i samhället bidrar det istället till ett ökat utanförskap, då vissa grupper får mer inflytande och andra blir fortsatt uteslutna (Van Marissing, Bolt & Van Kempen, 2007).

Vad påverkar social sammanhållning?

År 2009 publicerade tre nederländska forskare vid universitet i Nijmegen en studie som undersökte hur ett lokalsamhälles eller en kommuns levnadsförhållanden påverkar den sociala sammanhållningen. Med levnadsförhållanden menas här olika etniska bakgrunder, olika inkomstnivåer samt olika utbildningsnivåer. De påpekade att etnisk och ekonomisk heterogenitet tillsammans med fattigdom och kriminalitet ofta hävdas vara relaterade till låga nivåer av social sammanhållning. Denna teori har framförallt fått fäste i USA men har inte studerats i samma omfattning i de europeiska länderna. En relaterad uppfattning är att höga in- och utflyttningasantal minskar den sociala sammanhållningen i ett lokalsamhälle. Studien ville därför undersöka i vilken utsträckning olika människors levnadsförhållanden påverkar de ovan nämnda indikatorerna på social sammanhållning. De ville alltså ta reda på vilka lokala levnadsförhållanden som påverkar vilken aspekt av social sammanhållning och för vem?

Studien undersökte hur de nederländska samhällenas sammansättning påverkar följande indikatorer på social sammanhållning:

”regelbunden kontakt med sina grannar, tolerant inställning till grannar med annan etnisk bakgrund, en generell känsla av att kunna lita på sina medmänniskor samt graden av ideellt engagemang/volontärarbete.”

Datamaterialet hämtades från undersökningen *Culturele Veranderingen 2004*, det vill säga ”Kulturella förändringar 2004”, som utfördes av det nederländska forskningsinstitutet för socialvetenskap. De fyra indikatorerna på social sammanhållning mättes på individuell nivå. Av de olika levnadsförhållanden som jämfördes med de fyra indikatorerna visade ekonomisk utsatthet störst negativ inverkan på social sammanhållning. Studien visade till exempel att i samhällen med högre medelinkomst hade invånarna mer kontakt med sina grannar, högre generell tillitskänsla och var mer benägna att arbeta ideellt. Ett andra tydligt resultat var att hög brottsstatistik inte påverkade den sociala sammanhållningen i ett samhälle, detsamma gällde för höga in- och utflyttningssiffror.

Till skillnad från amerikanska studier kom forskarna fram till att etnisk heterogenitet i en stadsdel eller lokalsamhälle i Nederländerna inte påverkade den sociala sammanhållningen i det aktuella området. Vissa aspekter hade dock inverkan på kommunal nivå. Invånare i ett etniskt heterogent samhälle var mindre benägna att arbeta ideellt. Däremot visade samma invånare högre acceptans för sina medmänniskor. Detta går att jämföra med en brittisk studie som visar att etniskt blandade lokalsamhällen har positiv inverkan på invånarnas attityder gentemot andra grupper. Resultaten av studien visar att nederländska beslutsfattare bör vara medvetna om att alla medborgare påverkas på olika sätt av skilda levnadsförhållanden och aspekter av

social sammanhållning (Tolsma, Van der Meer & Gesthuizen, 2009).

En annan nederländsk studie undersökte vilka aspekter av social sammanhållning som medborgarna själva anser har stor betydelse för deras samhälle. Resultatet visade att graden av social sammanhållning inte påverkade människors beslut att flytta till ett visst område. Personerna i den stadsdel som undersöktes uttryckte dock att de problem som uppkommit i området hade sin grund i olika normer och livsstilar. Det visade sig att lokalinvånarna inte hade märkt av den politik och de aktiviteter som genomförts i området med syftet att öka den sociala sammanhållningen. Däremot hade de uppmärksammat och engagerat sig i fysiska förändringar eller en ökad trygghetskänsla i området. Trots att fysisk planering och minskad otrygghet i sig inte direkt bidrar till en ökad social sammanhållning kan det bidra indirekt och vara ett sätt att öka invånarnas engagemang (om de får vara delaktiga) och förtroende för beslutsfattare och lokala myndigheter (van Beckhoven & van Kempen, 2006).

Social sammanhållning i Kanada

Historik

Under 1996 ville den dåvarande regeringen i Kanada stärka arbetet med hur olika politikområden påverkade varandra. För att få bättre förståelse av tvärssektoriella politikområden fick regeringsdepartementens forskningsenheter i uppdrag att kartlägga olika politikområden och belysa framtida utmaningar kring dessa. Detta arbete ledde till skapandet av ett forskarnätverk kring social sammanhållning: *The Social Cohesion Network*. Forskningen kring social sammanhållning, både initierad av regeringen och på universitet och institut, tog fart 1997. Det ämnet som främst behandlades var definitionsfrågan, det vill säga vad som ingick i begreppet social sammanhållning och vilka specifika utmaningar som fanns i Kanada.

Definitionsdiskussion

Kanadensiska forskare menar att begreppet social sammanhållning inkluderar minst tre olika perspektiv: för det första kan social sammanhållning referera till sociala vardagsrelationer inom familjen, andra sociala nätverk eller organisationer. Här ingår idéer från Putnams begrep socialt kapital. Social sammanhållning ses då som en process där enskilda individer eller grupper har huvudrollen och offentliga organisationer är så kallade "möjliggörare" i bakgrunden. För det andra kan social sammanhållning ses som ett ramverk för att minska ojämlikheter mellan olika samhällsgrupper och på så sätt bekämpa socialt utanförskap. Detta kan ibland kopplas till ett perspektiv där offentliga institutioner bär huvudansvaret. Det tredje perspektivet är en kombination av de två första perspektiven. Här finns det kulturella perspektivet, normer och värderingar som skapar samhörighet samtidigt som olikheter och mångfald uppfattas positivt (Hulse & Stone, 2007).

Den kanadensiska forskningen ledde fram till ett nytt synsätt som man kallar *the social cohesion lens*, en social sammanhållnings-lins. Linsen ska ge en ny bild av ett politikområde och hjälpa beslutsfattare att inkludera aspekter av social sammanhållning i alla delar av samhället. En sådan ”lins” kan till exempel användas för att integrera delaktighet och inkludering i andra politikområden (Bittle, 2001).

Kanadas arbete med definitionsfrågan ledde också till en förskjutning från en mer värdegrundsbaserad syn på social sammanhållning till ett mer funktionellt fokus på beteenden. En anledning till att Kanada började jobba med social sammanhållning var en upplevd känsla av att det kanadensiska mångkulturella samhället hotades. Många forskare menade då att den kulturella dimensionen av social sammanhållning, exempelvis gemensamma värderingar, riskerade att överskugga andra perspektiv som social rättvisa, ojämlikhet och diskriminering. Fokus skiftades till individuella rättigheter och socialt medborgarskap. Men det betyder inte att den kanadensiska definitionen av begreppet social sammanhållning inte innefattar diskussioner om värderingar och normer i samhället och hur människor förhåller sig till varandra.

År 2002 presenterade nätverket en ”arbetsdefinition” av begreppet:

”Social sammanhållning baseras på individens vilja att samarbeta och arbeta tillsammans inom alla samhällsnivåer för att nå gemensamma mål”³

(Jeannotte, 2003).

Andra begrepp som diskuterades i Kanada i samband med social sammanhållning var fattigdom och social inkludering/utanförskap och socialt medborgarskap (Hulse & Stone, 2007).⁴

Samverkan mellan nationella aktörer

Eftersom begreppet social sammanhållning hade varit aktuellt under en lång tid i Kanada hade de diskuterats och refererats till i en mängd olika sammanhang. Men det hade inte skett någon strukturerad diskussion mellan myndigheter och organisationer som arbetade med frågan. I samband med att regeringen i Kanada ville göra en ny satsning så lanserades idén om en sådan dialog.

En konsultationsprocess inleddes; målen var bland andra att bättre länka samman forskning och politik, att skapa ett nationellt nätverk och att öka förståelsen av social sammanhållning. Konsultationen utformades för att öka engagemanget för social sammanhållning hos nya aktörer inom universitetsvärlden eller ideella organisationer.

De olika konsultationstillfällena ägde rum mellan maj 2001 och februari 2002 med cirka 130 experter och ledare från fyra olika områden: offentliga beslutsfattare och forskare inom den federala regeringen, forskningsinstitut samt praktiker från organisationer som verkar i lokalsamhällen. Varje deltagare fick svara på vad de ansåg vara nyckelfaktorer för ett socialt sammanhållet samhälle, de centrala politikområdena och dess utmaningar samt vilken forskning och samverkan som är nödvändig.

Konsultationsprocessen resulterade i framtagandet av fyra nyckelområden för social sammanhållning i Kanada:

- deltagande/delaktighet
- känsla av samhörighet
- förtroende för myndigheter och politiker
- välfärd, jämlikhet och inkludering.

Det konstaterades dessutom att både lokala, regionala och nationella aktörer spelar en viktig roll för att bygga ett sammanhållet samhälle och att det krävs mer kunskap om hur dessa intera-

gerar och kan samarbeta (Bittle, 2001).

De kanadensiska forskarna konstaterar att det krävs en mängd insatser för att skapa social sammanhållning. Politiska åtgärder är bara en del av dessa insatser där det civila samhället också spelar en nyckelroll. De menar också att all politik kan vara en del av åtgärderna för en ökad social sammanhållning då alla politiska förändringar har direkt eller indirekt effekt på människors känsla av samhörighet och vilja att samarbeta. Den kanadensiska forskningen menar även att det krävs ett gemensamt engagemang hos alla aktörer i samhället för att de ska kunna lyckas i sitt arbete för en ökad sammanhållning (Jeanotte, 2003).

Social sammanhållning i internationella organisationer

Uppdraget till Ungdomsstyrelsen är att belysa erfarenheter från andra länder i arbetet med social sammanhållning. Vi har valt att även beskriva arbetet med social sammanhållning inom EU och Europarådet.⁵ Social sammanhållning är ett viktigt område inom dessa två institutioner och de medel som är tillgängliga för medlemsländerna har stor inverkan på det nationella och lokala arbetet med social sammanhållning. EU:s strukturfonder är det främsta exemplet på denna typ av finansiering. Nedan följer en beskrivning av EU:s och Europarådets arbete med social sammanhållning.

Social sammanhållning i Europeiska Unionen

Europeiska Unionen är en mellanstatlig organisation bunden till gemensamma fördrag mellan de 27 medlemsländerna. Grunden till det som idag är EU började med Romstadgan 1957 som skrevs under av sex europeiska länder. Inledningsvis fokuserade EU-samarbetet på det ekonomiska området men det har utvecklats

till ett samarbete inom allt fler politikområden: socialpolitik, hälsa, arbetsmarknad, ungdomspolitik, regionalpolitik och urban utveckling för att nämna några.

EU:s sociala agenda har som mål att arbeta för full sysselsättning och att utveckla ett mer sammanhållet samhälle där alla har lika möjligheter. Inom EU är social sammanhållning kopplat till social inkludering, det vill säga att social inkludering är en stark bidragande faktor till en ökad social sammanhållning. EU ser social sammanhållning som både orsak och en konsekvens, det vill säga att ekonomisk utveckling och ökad sysselsättning är en förutsättning för en ökad social sammanhållning samtidigt som social sammanhållning tillsammans med utbildning och lärande är nyckelfaktorer för hållbar tillväxt.

EU:s förhållningsätt framgår bland annat i rapporten *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion* (Council of the European Union, 2007). EU:s urbana program har bidragit till att medlemsländerna blivit mer intresserade av social sammanhållning då begreppen sammanhållning, socialt utanförskap och social inkludering varit aktuella forskningsområden för EU-medel (Jeanotte, 2000).

Social inkludering har varit en del av EU:s sociala politik sedan 1989 då begreppet togs upp i samband med antagandet av en resolution av ministerrådet. Detta första steg följdes av ett antal rekommendationer inom området under 1990-talet. Men det var när Amsterdamfördraget antogs 1997 som EU fick en rättslig grund för att arbeta mot social exkludering. År 2000 i samband med antagandet av EU:s då nya tillväxtstrategi Lissabonstrategin gjordes en positiv koppling mellan ekonomisk tillväxt och social inkludering då det konstaterades att en anställning är en av de viktigaste faktorerna för att känna sig inkluderad i samhället.

År 2001 skrev varje medlemsland sina första handlingsplaner för hur de skulle nå EU:s gemensamma mål för social inkludering. I samband med Nicefördraget 2003 beslutades

att arbetet med social inkludering skulle breddas och även innefatta civilsamhället. EU har ingen lagstiftande makt inom socialpolitiken utan arbetet sker genom en metod som kallas den ”öppna samordningsmetoden”. Det betyder att varje medlemsland ansvarar för att initiera och genomföra politiken nationellt, sedan jämförs ländernas arbete för att få en så kallad hävstångseffekt enligt devisen ”ingen vill vara sämst i klassen”. Sedan 2006 skriver alla medlemsländer årliga nationella rapporter om sitt arbete och på vilket sätt de inkluderat civilsamhället i arbetet med social inkludering.

Varje år uppmärksammar EU ett område som behöver belysas extra, ett så kallat ”europeiskt temaår”. År 2008 var det ”interkulturell dialog” och här spelade det civila samhället en viktig roll som aktörer och i spridning av kunskap. 2010 är ämnat åt att ”bekämpa fattigdom och social exkludering”, med bakgrund i att 16 procent av EU:s befolkning riskerar att hamna i fattigdom.

För att få kunskap om EU-medborgarnas levnads- och arbetsvillkor har EU Eurofound, ett institut vars syfte är att ta fram just denna kunskap. Eurofound, eller Europeiska institutet för förbättring av levnads- och arbetsvillkor, var ett av de första EU-organen som etablerades inom ett specialiserat politikområde. Eurofound har social sammanhållning som ett av sina fokusområden och publicerar regelbundet rapporter inom just detta område (Eurofound, 2010).

Inom EU-samarbetet finns även nätverket *Eurocities*, ett nätverk som består av 140 europeiska städer i 30 olika länder. *Eurocities* prioriterade politikområden är klimat och miljö, ekonomisk återhämtning och social inkludering. Nätverket erbjuder en plattform för att utbyta erfarenheter, analysera gemensamma problem och utveckla idéer för att lösa dem tillsammans. Detta arbete sker inom olika tematiska arbetsgrupper och projekt. Nätverket sprider sina kunskaper genom konferenser, publikationer och goda exempel (*Eurocities*, 2010).

EU har även en mängd program som ger

finansiellt stöd till projekt med syfte att öka den sociala sammanhållningen. URBACT är ett program vars syfte är att ge stöd till lärande och erfarenhetsbyte i stadsutvecklingsfrågor.

Även den Europeiska socialfonden stödjer projekt som kan kopplas till att öka den sociala sammanhållningen med sina två målområden:

- ökade möjligheter till utveckling och omställning i arbetslivet – med fokus på sysselsätta
- nya möjligheter till arbete – med fokus på personer som står långt ifrån arbetsmarknaden.

EU har dessutom ett särskilt program för sysselsättning och social solidaritet, kallat Progress. Progress ska ge stöd till fem områden: sysselsättning, socialt skydd och social integration, arbetsvillkor, icke-diskriminering och mångfald samt jämställdhet.

EU:s samarbete inom rättsliga och inrikesfrågor handlar bland annat om att stödja integrationen av människor som flyttar till unionens medlemsländer. Ett stödprogram inom detta arbete är Europeiska fonden för integration av tredjelandsmedborgare, integrationsfonden. Programmet ska stödja medlemsländernas insatser för att ge tredjelandsmedborgare med olika etnisk, religiös och språklig bakgrund möjlighet att delta i alla delar av samhällslivet. EU:s stöd till projekt inom det ungdomspolitiska området finns främst i programmet Ung och aktiv i Europa. Programmets övergripande syfte är bland annat att främja förståelse mellan ungdomar från olika länder, främja ungdomars samhällsengagemang och att stödja ungdomspolitiskt samarbete (EU-upplysningen, 2010).

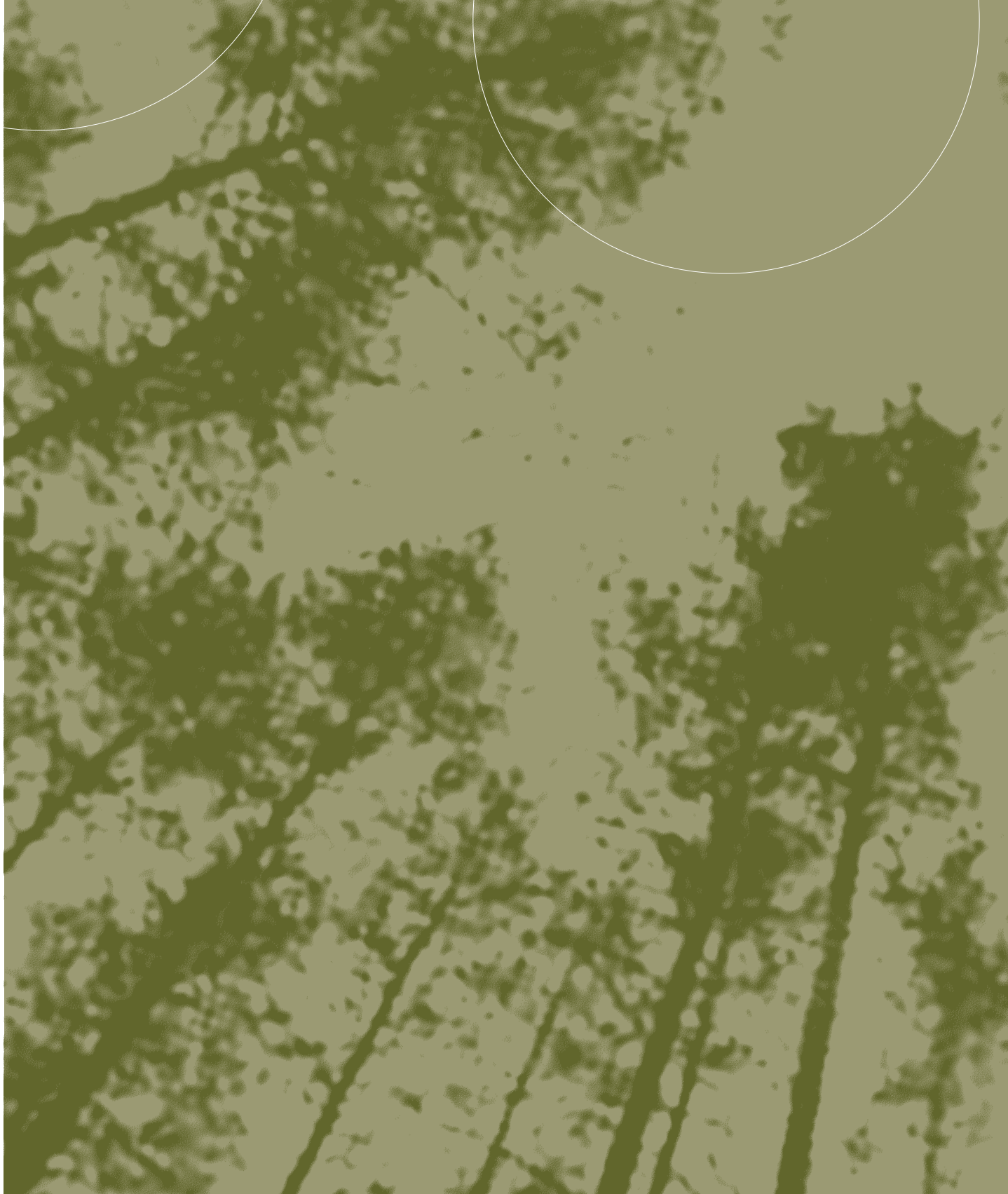
Social sammanhållning i Europarådet

Europarådet är en samarbetsorganisation mellan europeiska länder som bildades år 1949. Organisationens primära arbete är att verka för och

försvara demokrati och mänskliga rättigheter i dess 47 medlemsländer. Europarådets arbete har historiskt främst handlat om att vara ett forum för dialog och möten. Mot bakgrund av detta har Europarådet ett bredare perspektiv på social sammanhållning och kopplar begreppet till politiska, sociala, kulturella och ekonomiska rättigheter. Europarådet menar också att ansvaret för den sociala sammanhållningen delas av alla i samhället, det vill säga av offentlig, privat och ideell sektor (Hulse & Stone, 2007).

En utvecklingsavdelning för social sammanhållning, *Social cohesion development division CDC*, bildades av Europarådets ministerkommitté 1998. Avdelningens övergripande mål är att analysera samhällets omvandling och dess konsekvenser för den sociala sammanhållningen samt att söka nya sätt att bekämpa social utslagning i medlemsstaterna.

En strategi för social sammanhållning formulerades först år 2000, och en reviderad version antogs av ministerkommittén under 2004. Europeiska kommittén för social sammanhållning, CDC, är ett mellanstatligt organ, som ansvarar för att genomföra och utveckla den ovannämnda strategin. CDC består av höga tjänstemän med politiskt ansvar och representanter från andra organ inom Europarådet. Företrädare för arbetsmarknadens parter och icke-statliga organisationer är också aktiva i kommittén. Europarådet publicerar dessutom en serie skrifter inom området social sammanhållning under samlingsnamnet *Trends in Social Cohesion* (Europarådet, 2010).

Ta steget

Att fånga upp idéer och initiativ från unga i socialt utsatta områden är en utmaning för många organisationer och föreningar. Risken finns att förståelse och förtroende brister, och att ett gemensamt arbete därför inte blir av.

Föreningen Miljonkultur länkar samman ungdomar i socialt utsatta områden med etablerade organisationer, offentliga aktörer och finansierare. Med god kännedom om ungdomarnas perspektiv ger de stöd och verktyg för att utveckla idéer och starta projekt.

– Etablerade organisationer har ofta dålig kontakt med unga i de här områdena och ser dem som passiva mottagare av förebyggande åtgärder. För att undvika missförstånd och misstänksamhet är det viktigt att skapa förtroende, säger Tina Vikor.

Hon har varit projektledare för Ta steget, ett av Miljonkulturs två stora projekt, som har genomfört tre utbildningar i Stockholm, Malmö och Göteborg där ett 50-tal unga från socialt utsatta områden deltagit. Syftet har varit att öka känslan av samhörighet och att visa vilka möjligheter som finns för att förverkliga idéer och hur ett projekt kan utvecklas och finansieras. Det har handla om allt från att ordna aktiviteter för andra ungdomar till att sända radio eller att genomföra en konsert.

– Deltagarna har varit väldigt olika. Bara för att de kommer från socialt utsatta områden

betyder inte att de har samma förutsättningar eller en enhetlig syn på vad de vill åstadkomma, säger Tina Vikor.

Deltagarnas varierande kunskaper, erfarenheter och intressen har ställt krav på Ta steget. Den ursprungliga utformningen av utbildningen har gjorts om flera gånger. Dels för att bemöta deltagarnas synpunkter och önskemål och visa att de tas på allvar. Dels för att det starka engagemanget för de olika idéerna inte skulle dämpas.

– För oss som varit projektledare har det varit en styrka att själva kunna se tillbaka på vår bakgrund och identifiera oss

Text: Peter Rehnfeldt
Foto: Emine Karakaya

med den situation som deltagarna i projektet är i. Det ger förståelse och förtroende, säger Tina Vikor.

De teoretiska delarna i utbildningen kompletterades efterhand med mer praktiska delar som studiebesök eller evenemang. Sammansättningen av grupperna gjordes också om, med en tydligare skiljelinje mellan dem som redan hade en idé och dem som ville lära sig om vad de har för möjligheter.

Resultatet av projektet syns på många sätt. Både på det personliga planet, där en stor grupp unga stärkt sitt självförtroende, och för första gången fått tid och möjlighet att presentera och utveckla sina idéer.

Dessutom har 90 procent av deltagarna fortsatt att engage-

ra sig, antingen i andra organisationer och föreningar eller genom sina egna projekt.

En del i Ta steget har också varit att deltagarna ska sprida sina kunskaper vidare genom att genomföra aktiviteter för andra ungdomar. Bland annat har en konsert, en fest och ett besök på Gröna Lund genomförts.

– Projektet bidrar till en fördjupad omvärldsanalys där vi fångar upp hur unga tänker och fungerar. Det ger bättre förutsättningar för att kunna skapa goda kontakter och ökat förtroende när engagemang och idéer tas tillvara framöver, säger Tina Vikor.

Fortfarande riskerar den som vill starta en förening eller organisation i ett socialt utsatt område att bemötas med skep-

sis, och misstänksamheten mot etablerade organisationer fortsätter att vara stor bland unga. Men Ta steget har till stor del lyckats motarbeta det här mönstret för att istället lyfta fram de möjligheter som finns för att organisationer, rörelser och projekt ska kunna utvecklas.

– Om Sverige ska kunna ta tillvara på de möjligheter som en globaliserad värld för med sig och klara av de utmaningar som finns, så har samhället inte råd att missa de resurser, kunskaper och nätverk som unga i det mångkulturella samhället har, säger Tina Vikor.

LÄS MER

www.miljonkultur.se

Bakom projektet står Föreningen Miljonkultur. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden.

Barnvandringar för trygghet

Under 2010 genomfördes ett projekt som omfattade tre vandringar med sammanlagt cirka 160 barn i området Andersberg i Halmstad.

Text: Peter Rehnfeldt
Foto: Anna Melin

Syftet var att ta tillvara barnens perspektiv på trygghet i området och att skapa en dialog om den offentliga miljön.

– Förutom barnen har ett 20-tal tjänstemän från kommunen och politiker deltagit i vandringarna, berättar Pernilla Thornberg Berner, folkhälsostراتيج och samordnare för trygghetsvandringar i Halmstad. Halm-

stad är en av 21 svenska kommuner som på regeringens uppdrag bygger samarbete mellan invånare, myndigheter och kommun genom ett lokalt utvecklingsavtal (LUA). Barnvandringarna är ett projekt i avtalet.

– Det är lätt att barnens perspektiv förbises i åtgärder för ökad delaktighet och demokrati.

Men genom trygghetsvandringar har kommunen tagit del av vuxnas och ungdomars resonemang kring trygghet, och man vände sig även till Andersbergsskolan i samma ärende och fick snabbt god respons, berättar Pernilla Thornberg Berner.

De tre vandringarna genomfördes i samarbete med skolan. För att få ut så mycket som möjligt lades det ner extra tid på planering, kontakter och information. Barnen – liksom tjänstemän och politiker – skulle vara väl insatta i syftet med vandringarna. Som pedagogiskt grepp användes en karta och klisterlappar för att barnen på ett enkelt sätt skulle kunna uttrycka sin syn på de olika platserna.

– Alla barnvandringarna visade att barnen vistas mycket i de offentliga miljöerna och är nöjda med de nyanlagda delarna för lek, samvaro och rörelse. Men även att mer informella ytor som buskage och gräsytor används i stor utsträckning och kanske visar sig vara mer värdefulla än vad man kan tro, säger Pernilla Thornberg Berner.

Liksom bland vuxna och ungdomar fanns det skillnader i synen på trygghet i området

ur ett genusperspektiv. Etablerade samlingsplatser som fotbollsplaner, bibliotek och lekplatser upplevdes generellt som trygga bland både pojkar och flickor, medan det fanns mer osäkerhet kring delar av centrum och runt omkring fotbollsplanerna bland pojkarna.

I uppföljningen av projektet har kommunen sammanställt en större papperskarta med markeringar för synpunkter på olika platser i Andersberg. Den har barnen kunnat ta del av i skolan för att se hur de som grupp upplever tryggheten i området. En rapport med resultaten av vandringarna har sammanställts av Pernilla Thornberg Berner och finns nu hos flera av kommunens förvaltningar.

– Det kan ta lite tid innan barnens synpunkter kan omsättas i praktiken. Därför finns det en tanke om att vid nästa tillfälle vandringarna genomförs ska någon åtgärd kunna genom-

föras relativt snabbt för att deltagarna ska se att vandringen har lett till förändring, säger Pernilla Thornberg Berner.

Hon är också mån om att de tankar och idéer som barnen fört fram men som inte går att genomföra förklaras och diskuteras som en del i uppföljningen.

– En lärdom är att det kan vara värdefullt att samordna kommunens aktiviteter där invånarnas åsikter tas tillvara, så att de inte riskerar att uppfattas som röriga, säger Pernilla Thornberg Berner.

Ur demokratisynpunkt är hon nöjd med utfallet av projektet.

– Bara själva mötet mellan politiker, tjänstemän och barnen är värdefullt i sig. Det är kompetensutveckling som bottnar i barnens vitalitet och ger nya infallsvinklar, säger Pernilla Thornberg Berner.

LÄS MER

www.halmstad.se

Bakom projektet står Halmstad kommun. Projektet finansieras av ordinarie budget.

Information till asylsökande barn

Migrationsverkets verksamhet ska genomsyras av ett barnperspektiv.

Text: Peter Rehnfeldt
Foto: Jasmine Persson

Det framgår i verksamhetsplan och regleringsbrev. Att alla barn har rätt att känna till och kunna påverka sin egen situation står också i FNs barnkonvention. Bland asylsökande barn är informationsbehovet extra stort, då de ofta är utsatta för psykisk press.

– Myndigheten har idag inget informationsmaterial som specifikt är riktat till asylsökande barn. Det befintliga informationsmaterialet är allmänt ut-

format, säger Annelie Kungsmann-Persson, projektledare på Migrationsverket.

Som ett första steg i Migrationsverkets projekt att ta fram informationsmaterial riktat till barn vände sig myndigheten till Malmö högskola.

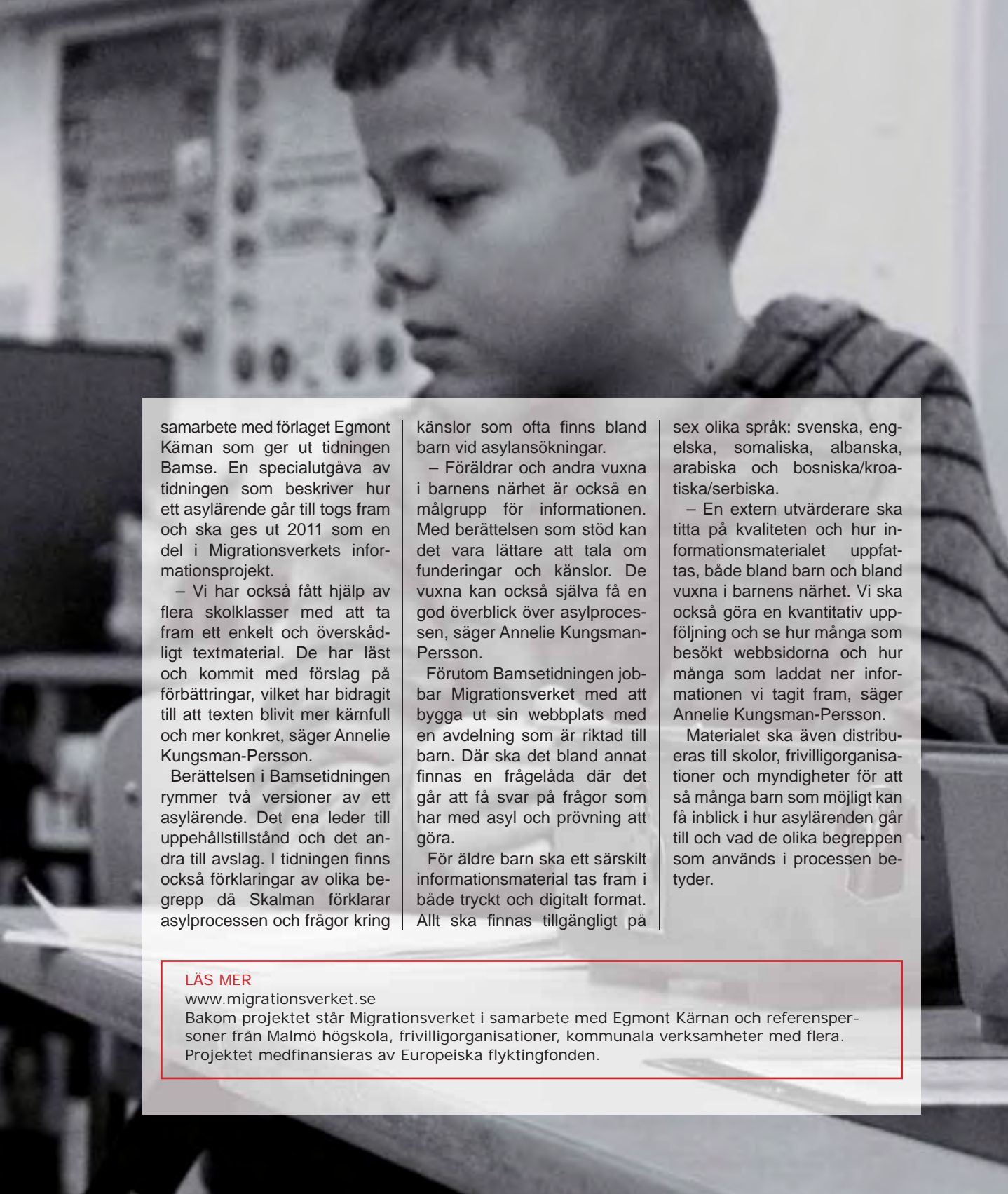
Där genomfördes en förstudie som mynnade ut i flera förslag och framgångsfaktorer. Ett av dem handlade om att söka stöd från flera håll när materialet skulle tas fram, vilket väg-

ledde Migrationsverkets fortsatta arbete.

– För att få in ett brett perspektiv arbetar vi därför tillsammans med referenspersoner från Malmö högskola, frivilligorganisationer, socialtjänst och skolor i detta projekt. Risken finns annars att man som myndighet blir "hemmablind" i sin kommunikation, säger Annelie Kungsmann-Persson.

För att kunna nå yngre barn som söker asyl inleddes ett

samarbete med förlaget Egmont Kärnan som ger ut tidningen Bamse. En specialutgåva av tidningen som beskriver hur ett asylärende går till togs fram och ska ges ut 2011 som en del i Migrationsverkets informationsprojekt.

– Vi har också fått hjälp av flera skolklasser med att ta fram ett enkelt och överskådligt textmaterial. De har läst och kommit med förslag på förbättringar, vilket har bidragit till att texten blivit mer kärnfull och mer konkret, säger Annelie Kungsman-Persson.

Berättelsen i Bamsetidningen rymmer två versioner av ett asylärende. Det ena leder till uppehållstillstånd och det andra till avslag. I tidningen finns också förklaringar av olika begrepp då Skalman förklarar asylprocessen och frågor kring

känslor som ofta finns bland barn vid asylsökningar.

– Föräldrar och andra vuxna i barnens närhet är också en målgrupp för informationen. Med berättelsen som stöd kan det vara lättare att tala om funderingar och känslor. De vuxna kan också själva få en god överblick över asylprocessen, säger Annelie Kungsman-Persson.

Förutom Bamsetidningen jobbar Migrationsverket med att bygga ut sin webbplats med en avdelning som är riktad till barn. Där ska det bland annat finnas en frågelåda där det går att få svar på frågor som har med asyl och prövning att göra.

För äldre barn ska ett särskilt informationsmaterial tas fram i både tryckt och digitalt format. Allt ska finnas tillgängligt på

sex olika språk: svenska, engelska, somaliska, albanska, arabiska och bosniska/kroatiska/serbiska.

– En extern utvärderare ska titta på kvaliteten och hur informationsmaterialet uppfattas, både bland barn och bland vuxna i barnens närhet. Vi ska också göra en kvantitativ uppföljning och se hur många som besökt webbsidorna och hur många som laddat ner informationen vi tagit fram, säger Annelie Kungsman-Persson.

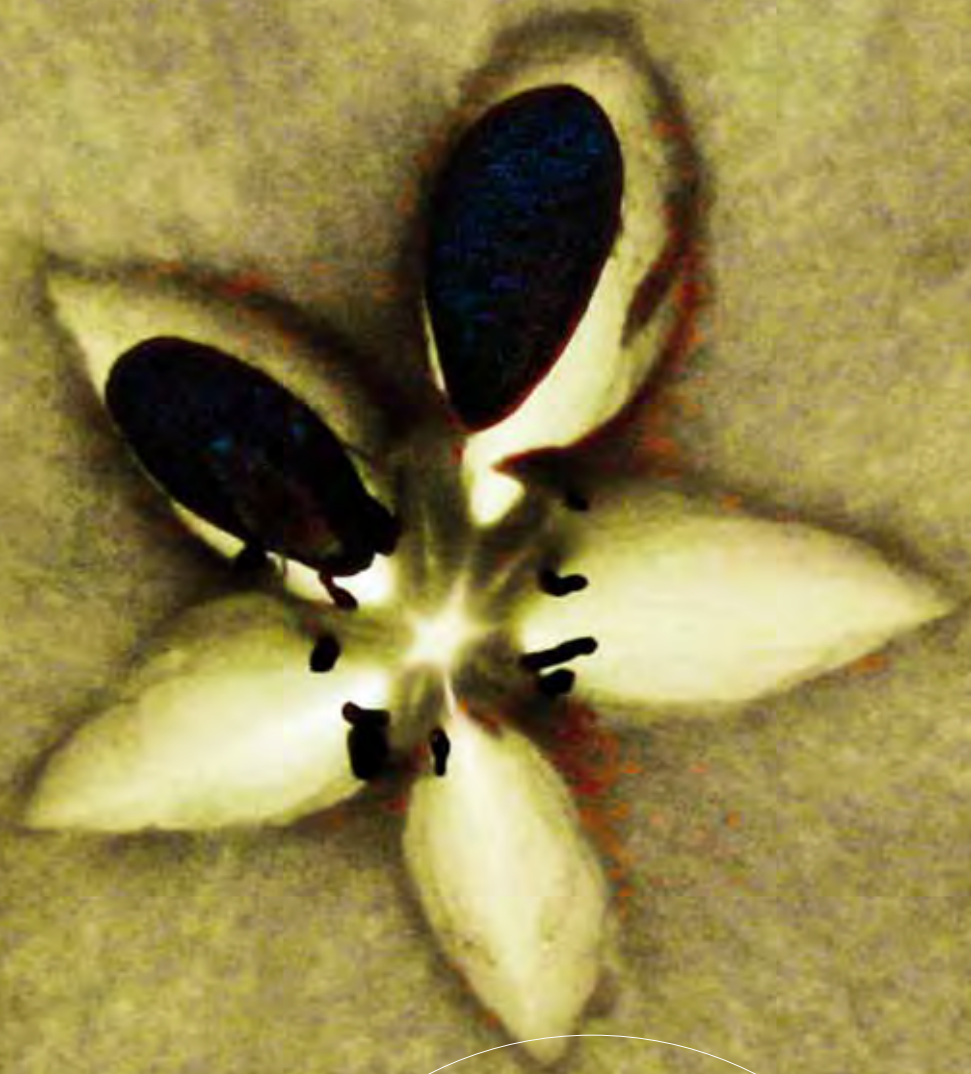
Materialet ska även distribueras till skolor, frivilligorganisationer och myndigheter för att så många barn som möjligt kan få inblick i hur asylärenden går till och vad de olika begreppen som används i processen betyder.

LÄS MER

www.migrationsverket.se

Bakom projektet står Migrationsverket i samarbete med Egmont Kärnan och referenspersoner från Malmö högskola, frivilligorganisationer, kommunala verksamheter med flera. Projektet medfinansieras av Europeiska flyktingfonden.

KAPITEL 3

Kartläggning av insatser i Sverige

I detta kapitel presenteras en kartläggning av insatser som syftar till att främja social sammanhållning och samhällets värdegrund. Kartläggningen bygger på svaren i en enkätundersökning som genomförts bland verksamheter som bedriver aktiviteter inom dessa områden. Efter en kortfattad beskrivning av enkäten och dess metodologiska utgångspunkter följer en tematisk beskrivning av projekten utifrån fyra olika inriktningar: demokrati/delaktighet, integration, förebyggande/trygghet och sysselsättning. Därefter diskuteras inre faktorer som påverkar projekten och verksamheterna, som till exempel förstudier och val av arbetssätt. Detta följs av ett avsnitt som behandlar yttre faktorer som inverkar på insatserna, som finansiering, samverkansformer och möjligheten att få kunskapsstöd.

Slutligen lyfts erfarenheter från projektverksamheterna som på olika sätt framstår som viktiga för att genomföra insatserna; det kan handla om allt från goda råd, alltså konkreta tips till andra som vill arbeta med liknande metoder eller målgrupper inom social sammanhållning, till framgångsfaktorer, vilka är aspekter som har haft en avgörande betydelse för verksamheternas resultat.

Metod och material

I detta avsnitt ges en beskrivning av kartläggningens förutsättningar och begränsningar. Dess utgångspunkter diskuteras liksom metodologiska aspekter av materialinsamlingen.

Efter denna beskrivning diskuteras urvalsprocessen samt materialbearbetningen och slutligen ges en övergripande redogörelse för de insatser som fångats upp i enkätundersökningen.

Undersökningens utgångspunkter

Kartläggningen tar fasta på de kännetecken för ett samhälle med stark social sammanhållning som regeringen anger i sin skrivelse *Dialog om samhällets värdegrund* (Skr 2009/10:106). Dessa kännetecken har i enkätstudien omformulerats till sju delsyften som utmärker insatser som valts ut för den här studien. De insatser som identifierats har således alla något eller flera av följande syften:

- Att motverka diskriminering av människor på grund av vem de är eller var de kommer ifrån.
- Att öka invånarnas tillit till sina medmänniskor.
- Att stärka uppfattningen bland invånarna om att alla individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället.
- Att invånarna ska känna en större delaktighet och tillhörighet i samhället.
- Att öka den allmänna kunskapen och medvetenheten bland invånarna om individens rättigheter, skyldigheter och ansvar i förhållande till samhället och sina medmänniskor.
- Att stärka invånarnas förtroende för samhället och myndigheterna.
- Att samhället och myndigheter i högre grad ska behandla individer rättvist och rättssäkert.

Med utgångspunkt i dessa delsyften gjordes ett urval av projekt som sedan kontaktades och erbjöds att svara på en elektronisk enkät. Enkäten innehöll frågor om arbetet inom social sammanhållning och samhällets värdegrund.

Enkätens urval

I enlighet med Ungdomsstyrelsens uppdrag utgår kartläggningen från projekt som har finansierats av Allmänna arvsfonden, Europeiska integrationsfonden och Europeiska flyktingfonden samt de insatser som pågår i kommuner med lokala utvecklingsavtal. Alla insatser har det gemensamt att de tillämpas lokalt. För att välja ut relevanta och likvärdiga projekt och insatser har en urvalsmall använts (bilaga 3). De insatser som faller inom ramen för kartläggningen ska alla ha påbörjats tidigast januari 2005 och kan vara pågående eller avslutade.⁶ Samlad information om hur många enkäter som besvarats från respektive urvalskategori återfinns i tabell 3.2.

Projekt finansierade av Allmänna arvsfonden

Kammarkollegiet och Arvsfondsdelegationen ansvarar för Allmänna arvsfondens ärenden. Projekt som tilldelas medel från Allmänna arvsfonden ska vara nyskapande och utvecklande projekt för barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning (Kammarkollegiet, 2010).

Allmänna arvsfondens projektdatabas är mycket omfattande. Från den valdes följande av Allmänna arvsfondens projektkategorier ut för att ingå i urvalsgruppen: arbete/sysselsättning, bemötande, demokrati/delaktighet, förebyggande av brott/våld/mobbning, information/utbildning, integration, jämställdhet/könsroller, mot rasism och diskriminering, tillgänglighet samt ungas arbetsmarknad. Dessutom inkluderades projekt som ingick i kategorierna FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt i information och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Urvalet gjordes utifrån Allmänna arvsfondens egna sammanfattningar av projektens mål och syfte.

Totalt bestod denna urvalsgrupp av 1 212 projektansökningar som beviljats stöd sedan 2005, varav många fleråriga projekt återkom flera gånger. Allmänna arvsfonden har inga e-postadresser till kontaktpersoner för projekt som fått finansiering före 2008. Dessa organisationer har kontaktats via telefon för att få kontaktuppgifter för att kunna skicka ut enkäten. Ett 30-tal organisationer har inte gått att nå och har därför fallit bort från urvalet.

Projekt finansierade av Europeiska integrationsfonden

Integrationsfonden ingår i EU:s ramprogram för solidaritet och hantering av migrationsströmmar, det så kallade SOLID-programmet. Syftet med integrationsfonden är att förbättra systemen för mottagning och integration av tredjelandsmedborgare i Sverige, det vill säga medborgare från land utanför EU (Svenska ESF-rådet, 2010). I Sverige förvaltas integrationsfonden av Svenska ESF-rådet. Fonden har fördelat medel sedan 2007.

Totalt har 27 projekt beviljats medel sedan fondens verksamhet startade. Bland dessa har ett urval gjorts utifrån de syften och mål som anges i projektbeskrivningarna. 16 projekt bedömdes vara relevanta för kartläggningen och fick besvara Ungdomsstyrelsens enkät.

Projekt finansierade av Europeiska flyktingfonden

Precis som integrationsfonden ingår Europeiska flyktingfonden i SOLID-programmet. Målet med flyktingfonden är att underlätta EU:s medlemsländers mottagande av flyktingar och asylsökande. Syftet är också att verka för en gemensam solidarisk politik mellan EU:s medlemsländer och att bidra till uppbyggnaden av ett gemensamt asylsystem (Migrationsverket,

2010). Europeiska flyktingfondens medel förde-
las genom Migrationsverket. Fonden har funnits
sedan 2000 och fondens tredje fas påbörjades
2008 och planeras pågå till 2013.

Till grund för urvalet ligger Migrationsverkets
egna sammanfattningar av samtliga projekt som
beviljats medel sedan 2005, totalt 152 stycken.
Av dessa valdes 48 ut att besvara Ungdomssty-
relsens enkät.

Projekt i kommuner med lokala utvecklingsavtal

Lokala utvecklingsavtal har träffats mellan olika
aktörer på kommunal och statlig nivå i 21 kom-
muner för perioden 2008 – 2010. Syftet med de
lokala utvecklingsavtalen är att gemensamt bi-
dra till minskat utanförskap, en långsiktig håll-
bar tillväxt och nya arbetstillfällen.

Inför insamlingen av datamaterial kontaktades
samordnarna för det lokala utvecklingsavtalen i
samtliga 21 kommuner via telefon och e-post.
Den initiala kontakten syftade till att få kontakt-
uppgifter till de personer som var bäst lämpade
att svara på vilka insatser som gjorts i kommune-
n för att främja den sociala sammanhållninge-
n. Totalt besvarade personer från 19 av de 21
kommunerna en inledande elektronisk enkät där
de ombads ange vilka insatser som genomförts
i kommunen (bilaga 2). I Jönköping och Hud-
dinge var det ingen som besvarade Ungdoms-
styrelsens enkät, trots flera påminnelser.

Svaren på den första enkäten och beskrivning-
arna av verksamheter och insatser har sedan le-
gat till grund för ett urval av projekt i de olika
kommunerna som fått besvara ännu en enkät.
Efter att dubletter och insatser som inte be-
dömdes falla inom ramen för uppdraget sorte-
rats ut bestod urvalet av 210 olika insatser. Då
kommunerna själva valt om de ville svara eller
inte, vem eller vilka som skulle svara och vil-

ken ambitionsnivå de haft är det inte möjligt för
Ungdomsstyrelsen att säga att det är en heltäck-
ande eller representativ bild som presenteras.
Det finns alltså ett internt bortfall som är omöj-
ligt att bedöma storleken av. Slutligen har re-
presentanter för dessa 210 insatser fått besvara
samma fördjupande enkät som projekten inom
de övriga urvalskategorierna.

Enkätens svarsfrekvens

Då Ungdomsstyrelsen fick uppdraget under vå-
ren 2010 och resultatet skulle redovisas samma
höst genomfördes datainsamlingen under som-
maren. Respondenterna fick enkäterna under
juni och juli månad och hade fram till slutet
av augusti på sig att besvara dem. Påminnelser
skickades ut vid två tillfällen och under sista
veckan av svarsperioden kontaktades samtliga
respondenter som ännu inte besvarat enkäten
genom telefonsamtal. Det faktum att insam-
lingen genomfördes under sommaren påverkade
sannolikt svarsfrekvensen negativt.

Enkäten skickades ut till totalt 469 projekt och
sammanlagt fick vi in 317 svar. Bland svaren
finns fyra projekt från vilka det inkommit mer
än ett svar. I dessa fall har svaret från den per-
son som bedömts vara mest involverad i projek-
tet valts ut och andra svar har raderats. Totalt
incom 313 användbara svar (tabell 3.1). Bland
dessa svarade 17 projekt att insatsen ännu inte
är påbörjad. Detta innebar att enkäten avsluta-
des eftersom dessa projekt ännu inte har några
erfarenheter att förmedla vidare. Det slutliga
antalet enkätsvar att bearbeta var således 296.
Två enkäter har på grund av tekniska problem i
det datasystem som användes vid insamling av
enkäterna inte kunnat härledas till informanten.
Dessa har dock ingått i underlaget för analysen
(tabell 3.2).

Tabell 3.1 Antal projekt och enkätsvar per urvalskategori, 2010

Urvalskategori	Antal projekt	Antal enkätsvar	Svarsfrekvens (%)
Kommuner med lokala utvecklingsavtal	210	120	57
Allmänna arvsfonden	195	152	78
Europeiska integrationsfonden	16	11	69
Europeiska flyktingfonden	48	27	56
Oidentifierade projekt	–	3	–
Totalt	469	313	67

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Kommentar: På grund av ett tekniskt fel vid datainsamlingen har tre enkäter inte kunnat spåras till en respondent. Dessa har i övrigt bearbetats på samma sätt som övriga enkäter.

Tabell 3.2 Antal bearbetade svar och andel av totala antalet svar per urvalskategori, 2010

Urvalskategori	Antal bearbetade svar	Andel av totalen (%)
Kommuner med lokala utvecklingsavtal	117	40
Allmänna arvsfonden	139	47
Europeiska integrationsfonden	11	4
Europeiska flyktingfonden	27	9
Oidentifierade projekt	2	> 1
Totalt	296	100

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Kommentar: Tabellen visar enkätsvar inom respektive kategori som ingått i kartläggningen.

Enkätbearbetning

Enkäten bestod av fyrtio frågor varav huvuddelen hade fasta svarsalternativ. Det fanns också ett flertal öppna frågor där respondenterna ombads att kortfattat resonera kring olika teman. Avsikten med kombinationen av fasta och öppna frågor var att genom de öppna frågeställningarna fördjupa vissa resonemang. Metoden var således huvudsakligen kvantitativ, men med kvalitativa inslag. Enkätmaterialet kompletterades också genom fem intervjuer med representanter från projekt som speglar olika sidor av arbetet. Detta för att synliggöra hur arbetet kan se ut i praktiken.

De fasta svarsalternativen redovisas huvudsakligen i procent och decimaler har avrundats till heltal. I de fall som referens görs till test av resultatets signifikans är det Pearsons chi-2 som har använts. De öppna frågorna har använts som utgångspunkt för fördjupningar inom olika tematiska områden. I nedanstående text kommer begreppet ”projekt” att användas som subjekt då enkätsvaren redovisas. Ett ”projekt” kan förstås inte tala, tänka eller tycka utan det är personerna bakom verksamheterna som står för uttalandena. Men eftersom varje verksamhet har sin egen organisationsform, (projektgrupp, kommunal verksamhet, nätverk med mera) och det är personer på olika nivåer i projektorga-

nisationerna som svarat på enkäten, används begreppet projekt som ett samlingsbegrepp för personen/personerna bakom enkätsvaren. En del resonemang exemplifieras med citat från de öppna enkätsvaren. Citaten redigeras så till vida att stavfel korrigeras och förkortningar skrivs ut. Uppgifter som kan användas för att identifiera projekten tas bort.

På varje fråga är det i allmänhet ett antal projekt som inte svarat. Detta kan bero på att de valt att hoppa över frågan eller av misstag lämnat den obesvarad. När det rör sig om ett fåtal projekt som inte besvarat frågan påverkas resultatet som helhet marginellt och detta särredovisas därför inte i sammanställningen. Det finns dock enskilda frågor där bortfallet är stort. Enstaka projekt har kommenterat att de inte har svarat eftersom frågeställningen varit otydlig. Det är rimligt att anta att även andra som hoppat över frågan resonerat på liknande sätt och bortfallet i dessa frågor beror sannolikt på att frågorna uppfattats som otydliga. I de fall svaren påverkas på ett väsentligt sätt av bortfall uppmärksammas det i den löpande texten.

Till det empiriska materialet hör också kortfattade beskrivningar av projekten; under beskrivningen av respektive urvalskategori framgår varifrån dessa beskrivningar är tagna. Detta material användes som utgångspunkt för en kategorisering av insatserna. I de flesta projektbeskrivningar framgick tydligt vad projektet arbetade med, men en del är svåra att kategorisera eftersom informationen är alltför knapphändig. I två svar saknades projektbeskrivningen helt och svaren gick därför inte att kategorisera.

Fakta om projekten

Innan datamaterialet redovisas kan det vara av intresse att ge en bild av projektverksamheterna på en övergripande nivå. I arbetet med enkäten blev det uppenbart att begreppen social sammanhållning och samhällets värdegrund många gånger är svagt förankrade i verksamheterna. Den spontana föreställningen om vad som avses med dessa begrepp har bland de som besvarat enkäten ofta skiljt sig från den definition som regeringen använder. Vidare har det ofta uttryckts tveksamheter om skillnaden mellan insatser som uttryckligen *syftar till* stärkt sammanhållning och de insatser som *resulterar i* stärkt sammanhållning.

Inledningsvis kan också sägas att strax under hälften av insatserna är pågående projekt med ett planerat avslut, strax under en fjärdedel var avslutade och något mer än en fjärdedel är pågående permanenta verksamheter. Bland respondenterna är alltså merparten tillfälliga projektinsatser som ingick i arvsfundsruvalet eller i urvalskategorin kommuner med lokala utvecklingsavtal. Trots att projekten inte är varaktiga uppger flertalet att de har planer för hur erfarenheterna ska spridas vidare eller utvecklas.

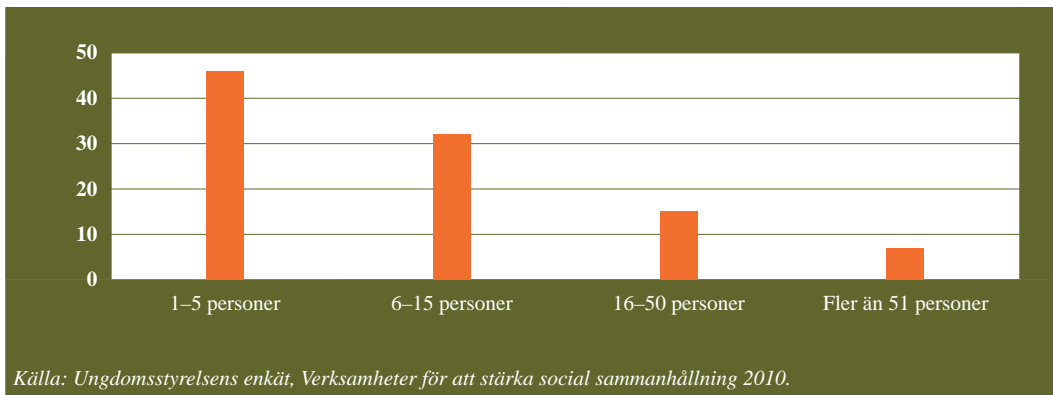
Bland projekten har ungefär en fjärdedel fokus på socialt utsatta bostadsområden. Ytterligare en tredjedel agerar också delvis mot socialt utsatta bostadsområden, men inte enbart.

Den vanligaste projektorganisationen består av en grupp på fem eller färre individer. Närmare hälften av projekten anger att 1 – 5 personer arbetar, ideellt eller som anställda, inom projektet. Bland ungefär en tredjedel av insatserna arbetar 6 – 15 personer i projektet och 15 procent anger att 16 – 50 personer arbetar i projektet. Det finns ett fåtal projekt, cirka 7 procent, där insatsen involverar över 50 personer som arbetar ideellt eller som anställda (figur 3.1).

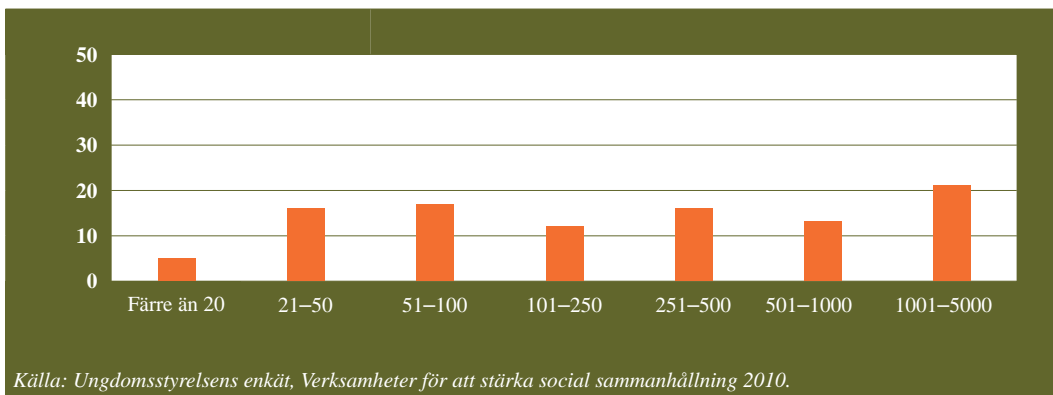
När det gäller antalet personer som projektverksamheterna når ut till finns det stora variationer mellan projekten. En del är storskaliga

och når ut till tusentals personer medan andra arbetar intimt med mindre grupper. En ungefärlig fördelning visar att cirka en femtedel av projekten når ut till färre än 50 personer och ytterligare en femtedel når ut till mellan 51 – 100 individer. En tiondel av projekten når ut till mellan 101 – 250 personer. Resterande, alltså ungefär hälften av projekten, når över 250 personer. En femtedel anger att de når över 1000 personer. Figur 3.2 illustrerar detta; observera dock att 35 projekt, det vill säga 12 procent, inte svarat på frågan och att figuren utgår från dem som har angivit hur många som deltagit i aktiviteterna. Eftersom en del projekt är i startfasen och ännu inte når ut till deltagare är detta sannolikt en orsak till bortfallet.

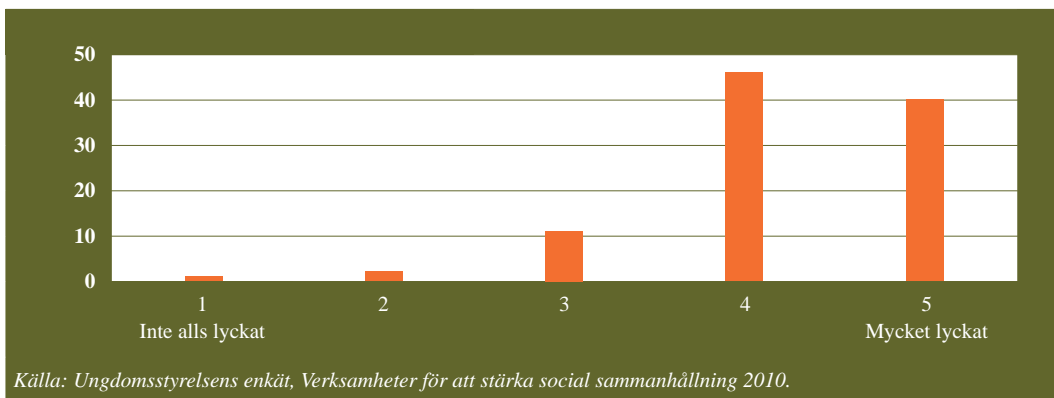
I en av de inledande frågorna ombads projekten värdera den egna projektinsatsen. Frågeställningen löd: *På en övergripande nivå, var/är insatsen lyckad i sin helhet? (Gör en egen bedömning)*. På en skala från 1 till 5 där 1 motsvarar *inte alls lyckad* och 5 *mycket lyckad* svarar 86 procent med svarsalternativet 4 eller 5 (figur 3.3). Snittbetyget på den egna värderingen av projektverksamheten är således hög. Det går givetvis att förhålla sig kritiskt till detta och ifrågasätta huruvida så många projekt verkligen lyckas med sina insatser. Frågan används istället som utgångspunkt för att se om det finns någonting gemensamt hos de 40 procent av projekten som ger sin egen insats bästa betyg. När denna typ av jämförelse görs anges det i den löpande texten.

Figur 3.1 Antal personer som arbetar i projektet, 2010. Procent.

Figur 3.2 Antal personer i projektens målgrupp, 2010. Procent.

Figur 3.3 Projektens bedömning av hur lyckad deras insats är/var, 2010. Procent.

Projektens verksamhetsområden och syften

Ett första steg för att beskriva arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund är att kartlägga vilka ämnesområden som projekten är verksamma inom. Detta för att ge en bild av vilka former av insatser som bedrivs och hur arbetet kan se ut i praktiken. Det finns en mångfald av inriktningar och målgrupper bland projekten som medverkar i undersökningen och syftet med följande avsnitt är att presentera en tematisk genomgång av dessa, med tyngdpunkten på de områden som flest projekt är verksamma inom. Bland projekt som får medel ur Allmänna arvsfonden gäller att dess målgrupp ska vara barn och unga eller personer med funktionsnedsättningar. Medel från Europeiska integrationsfonden och från Europeiska flyktingfonden ska stödja integrationsinsatser för tredjelandsmedborgare i Sverige och underlätta mottagandet av asylsökande och flyktingar. De fonder som ingår i urvalet av insatserna präglar således kartläggningen och ovan nämnda målgrupper är betydande i empirin.

Fyra ämnesområden är framträdande i data-materialet: *demokrati/delaktighet*, *integration*, *förebyggande/trygghet* samt *sysselsättning*. En del projekt kan ha en inriktning som tangerar två eller flera av dessa kategorier, men då har vi valt att kategorisera dem utifrån det område som framstår som det huvudsakliga utifrån den beskrivna verksamheten. Till viss del överlappar ämnesområdena också varandra (ett integrationsarbete kan till exempel vara trygghetsskapande) men i stora drag ger kategoriseringen en överblick av de områden projekten verkar inom. Totalt kan tre fjärdedelar av projekten härledas till dessa kategorier (tabell 3.3).

Resterande projekt återfinns under rubriken *Övriga verksamhetsområden*. Även här kan ett antal teman utkristalliseras: *heder*, *genus* och *mänskliga rättigheter*. Det rör sig om ett tiotal projekt under varje rubrik. Det är inte tillräckligt många för att utgöra egna kategorier, även om de uppenbarligen dominerar bland projekt som kategoriseras som övriga. Avsnittet avslutas med en analys av projektens koppling till syftena inom social sammanhållning. Nedan ges en översiktlig bild av fördelningen av projekten inom de olika verksamhetsområdena.

Tabell 3.3 Fördelning av projekt inom ämnesområde, 2010. Procent

Demokrati/delaktighet	22
Integration	21
Förebyggande/trygghet	17
Sysselsättning	16
Övrigt	25

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Demokrati/delaktighet

Demokrati och delaktighet är det område flest projekt är verksamma inom; drygt en femtedel av projekten kan beskrivas utifrån dessa begrepp. Med demokrati menas i detta sammanhang att projekten verkar för att målgruppen ges möjlighet att ta del i det demokratiska systemet, till exempel genom att rösta eller att samtala med lokala politiker. Delaktighet är till viss del ett närliggande begrepp; med delaktighet menas här att målgruppen ges möjlighet att känna sig delaktig i samhället, till exempel genom att delta i föreningslivet eller genom att lära känna och kunna påverka sin närmiljö. Målgruppen inom denna kategori är huvudsakligen ungdomar, men en annan framträdande grupp är personer med annan etnisk bakgrund än svensk eller personer i socialt utsatta områden. Något projekt är inriktat på att barn ska ges möjlighet att påverka sin närmiljö, några nämner kvinnor alternativt kvinnor med invandrabakgrund som målgrupp och enstaka projekt riktar sig till personer med funktionsnedsättning. Ett projekt med den sistnämnda målgruppen får ge röst åt insatser som verkar för ökat inflytande gentemot politiker:

”Projektet syftar till att ge ungdomar med funktionsnedsättning relevant kunskap och starkt självförtroende för att kunna påverka samhället och sin egen livssituation. Kärnan i projektet är att skapa ett

permanent ’Ungdomens länsparlament’ i länet bestående av ungdomar i åldern 18 – 25 år med olika funktionsnedsättningar. Parlamentet ska ha kontinuerliga dialogmöten med landstingspolitiker och kommunala politiker i regionen för att ungdomarna ska få sina röster hörda och få ett starkt inflytande i samhällsutvecklingen.”

Insatserna inom demokrati/delaktighet handlar ofta om att skapa kontaktytor mellan målgruppen och politiker. Genom insatsen ska närheten till lokala politiker öka och deltagarna ska känna att de får möjlighet att påverka sin vardag. Detta sker till exempel genom att projekten anordnar mötesplatser, månadsmöten, förtroendemanråd, utvecklingsgrupper, en elektronisk medborgarpanel eller olika former av nätverk som ska knytas till politiska beslutsfattare alternativt tjänstemän i en kommun. Så här beskriver ett projekt sitt arbete:

”En lokal utvecklingsgrupp är ett sätt för medborgare att rent praktiskt påverka den sociala, miljömässiga och ekonomiskt hållbara utvecklingen i sin omgivning. Principen bygger på att människor är intresserade av att engagera sig i frågor som direkt berör dem, snarare än partipolitiskt och i mer övergripande perspektiv.”

Citatet belyser hur arbetet med möten mellan målgruppen och politiker kan gå till och får illustrera hur insatser med målsättningen att skapa kontaktytor kan se ut.

Ett annat fokus inom denna kategori är att informera om det demokratiska systemet, framför allt inför valet 2010 då flera projekt verkat för att öka valdeltagandet. Bland dessa projekt finns till exempel demokratiinformatörer, medborgarservice och kunskaphöjande aktiviteter som workshops eller föreläsningar. Här märks ett särskilt fokus på förstagångsväljare och personer med annan etnisk bakgrund än svensk samt en prioritering av bostadsområden där befolkningen till stor del har utländsk bakgrund. Att tillhandahålla information på olika språk, antingen skriftligt eller genom personer som kan informera muntligt på andra språk än svenska, är ett konkret exempel på hur arbetet gentemot denna målgrupp ibland utformas.

Som metod inom demokrati/delaktighet nämns dialog eller framtidsdialog, alltså att ges möjlighet att utbyta erfarenheter och samtala kring samhällsfrågor. Andra arbetssätt är att sprida kunskap genom föreläsningar, göra värderingsövningar eller spela forumteater för att väcka diskussion om demokrati. Föreningslivet ses som en viktig aktör inom arbetet för att främja delaktighet. Om målgruppen blir mer engagerad i föreningslivet anses detta tyda på ett ökat samhällsengagemang.

Arbetet inom kategorin demokrati/delaktighet knyts till begreppet social sammanhållning främst genom de delsyften som handlar om att invånarna ska känna större delaktighet och tillhörighet i samhället, att stärka uppfattningen bland invånarna att alla individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället och att öka den allmänna kunskapen om individens rättigheter, skyldigheter och ansvar för sina medmänniskor. Kategorin demokrati/delaktighet speglar aktiviteter där individerna förväntas

få en starkare anknytning till samhället som demokratisk arena och en förstärkt känsla av att ha inflytande över och vara en viktig del av denna arena.

Integration

Ungefär en femtedel av projekten kan sägas tillhöra området som kan benämnas integration. Med integration avses i denna kontext projekt som verkar för att olika grupper av människor ska mötas över kulturella och/eller andra gränser samt att segregation och utanförskap ska minska. En del av arbetet handlar också om att lära ut svenska värderingar och hur det svenska samhället fungerar. Det finns en viss överlappning mellan projekten i denna kategori och de som återfinns i demokrati/delaktighet eftersom flera projekt som verkar för ökad integration också kan sägas verka för ökad delaktighet.

En relevant fråga gällande kategorin integration är vem som ska integreras till vad? Med utgångspunkt i projektbeskrivningarna handlar integration huvudsakligen om att minoriteter, till exempel grupper med ett visst etniskt ursprung, ska integreras till majoritetsgruppens normer och värderingar. Det omvända perspektivet, att majoriteten ska få större förståelse för minoriteter, är mindre vanligt förekommande. Det finns ett mellanläge som handlar om att skapa möten mellan ”de andra” och ”oss” för att öka den ömsesidiga förståelsen; även detta är ett framträdande perspektiv bland dessa projekt, men få av dem har ett fokus som enbart syftar till att majoriteten ska få en ökad förståelse för en eller flera minoritetsgrupper.

En framträdande målgrupp i arbetet med integration är personer med annan etnisk bakgrund än svensk. Ungefär hälften av projekten inom kategorin integration anger antingen uttryckligen på något sätt att de arbetar med människor som har en annan etnisk bakgrund än svensk, eller har en inriktning som indikerar att så är fallet, till exempel att de verkar för ökade språk-

kunskaper i svenska. Det finns flera projekt som fokuserar på det svenska språket, i form av bland annat språkdialog eller att stödja språkutveckling på arbetsplatser.

Mötesplatser är en vanlig aktivitet inom integrationsområdet. Det kan handla om att skapa fysiska utrymmen där människor kan träffas. Aktiviteter som till exempel en slöjdvverkstad kan fungera som en mötesplats där målgruppen ges möjlighet att utveckla sina språkkunskaper. Ett annat sätt är att skapa nätverk mellan olika grupper eller organisera enskilda möten mellan individer, till exempel genom flyktingfadderskap då en svensk och en flykting möts. Faddrarna har ibland som uppgift att vara ett stöd till individer i målgruppen. Syftet med mötena är att skapa ett ökat erfarenhetsutbyte och interkulturella sammankomster mellan olika grupper i samhället. Det finns också mer avancerade mötesformer, till exempel rollspel, där deltagarna får uppleva hur det är att vara flykting för att få en ökad förståelse för flyktingprocessen. Annars är dialog och de samtal som förväntas uppstå under mötet en vanlig metod i detta sammanhang. Ett ökat deltagande i föreningslivet kan också ses som en del av detta tema, vilket till viss del tangerar delaktighetstemat.

Inom kategorin integration finns också ett strukturellt perspektiv som handlar om att de samhällsinstitutioner som ansvarar för mottagande ska bli bättre på detta genom till exempel utvecklade samarbetsformer, att systematisera och kvalitetssäkra sina arbetsmetoder eller verka för en ökad individanpassning bland de målgrupper de arbetar med. En variant av detta är att förbättra befintligt material. Så här skriver ett projekt som arbetar för att tydligare implementera ett barnperspektiv i myndighetsarbetet:

”I såväl regleringsbrev som verksamhetsplan framgår att ett barnperspektiv ska genomsyra hela myndighetens verksamhet. En del av barnperspektivet inne-

bär att barnet ska förstå den situation han/hon befinner sig i. Att vara asylsökande är på intet sätt en normal situation och behovet av att förstå sitt sammanhang kan inte nog betonas, speciellt för ett barn. Projektet ska i samverkan med ett antal olika aktörer, som alla kommer i kontakt med de asylsökande barnen, arbeta fram ett informationsmaterial som riktar sig direkt till målgruppen asylsökande barn.”

Projektet visar på det interna strukturella myndighetsarbete som finns inom integrationskategorin men också på en av de målgrupper som är framträdande: nyanlända och/eller barn som befinner sig i introduktionsfasen. Arbetet gentemot dessa grupper handlar ofta om att lära ut samhälls- och värdegrundskunskaper. Det kan också röra sig om en medborgarutbildning där förhoppningen är att informationen leder till ett ökat intresse och samhällsansvar hos målgruppen. Introduktionsutbildningar till nyanlända är ett annat exempel, med information om allt från lagar, jämställdhet, arbetsliv och sjukvård till hur försäkringskassan fungerar. Ibland har introduktionsinsatserna också en ambition att ge stöd till ett snabbt inträde på arbetsmarknaden, eller ett fokus på hälsofrågor så som posttraumatisk stress. Målgruppen består till viss del av vuxna men också nyanlända barn och ungdomar eller ensamkommande flyktingbarn ska få stöd i introduktionen till det svenska samhället. Ett exempel på integrationsarbete med barnperspektivet i fokus går det att läsa mer om i *Information till asylsökande barn* på sida 44.

En majoritet av projekten har som diskuterades tidigare en integrationstanke som handlar om att ”de andra” ska integreras till ”oss”, men det finns några projekt som har ett annat perspektiv eller ett kritiskt förhållningssätt till vad integration egentligen innebär. I en projektbeskrivning framställs detta på följande sätt:

”Det övergripande målet är att göra samhället mera tillgängligt för personer som har svårt att finna vägarna in i det. Genom konkreta, goda exempel på integrationsarbete visa på och bygga upp modeller för hur integrationsarbete kan bedrivas i större skala och i olika samhälleliga sammanhang. Målet är också att problematisera gängse föreställningar om integrationsarbete och omdefiniera sådant arbete i termer av ömsesidighet, dialog och mellanmännisklighet. Vi avser att följa och dokumentera redan existerande verksamheter och där lyfta fram/synliggöra det goda som finns/händer.”

I detta projekt är det inte ”de andra” som ska integreras till majoritetsbefolkningen, utan samhället eller det offentliga ska bli mer tillgängligt för ”de andra”. Det ömsesidiga i en integrationsprocess betonas. Att lyfta vad integration egentligen innebär och reflektera över vem som ska integreras till vad visar på ett annat förhållningssätt än det normerande inom integrationsområdet. Ett projekt med liknande perspektiv är *Islams barn i folkhemmet* som beskrivs på sida 22. Även om det kvantitativt sett är få projekt inom integrationskategorin som arbetar med målgruppen personer med funktionsnedsättning eller homo- och bisexuella och transpersoner bör det nämnas att några sådana projekt finns. Bland dessa finns också projekt som har ett ömsesidigt integrationsfokus. Några verkar för en ökad integration och förståelse för personer med funktionsnedsättningar eller för att minska risken för hbtq-ungdomar att utsättas för homofobi och underlätta komma ut-processen.

Ett projekt har personer med psykisk ohälsa som målgrupp och verkar för en ökad integration av dessa i samhället. Det finns också projekt som vill skapa mötesplatser där skolbarn får möta barn med funktionsnedsättningar. Ett par projekt arbetar med en målgrupp med dubbelt utanförskap: personer med funktionsnedsättning som har annat modersmål än svenska.

Detta görs genom språkundervisning och stödinsatser till invandrarföräldrar med barn som har en funktionsnedsättning.

Förebyggande/trygghet

Nära en femtedel av projekten arbetar med insatser som kan beskrivas som förebyggande eller att de verkar för trygghet. Med förebyggande arbete menas i detta sammanhang projekt som agerar för att förhindra att en given problematik uppkommer eller förvärras. Det förebyggande arbetet kan ha olika målgrupper. Unga i riskzonen nämns ofta men exakt vad ”i riskzonen” innebär definieras i regel inte i projektbeskrivningarna. Utifrån dessa går det dock att anta att det handlar om faran att hamna i brottslighet eller utanförskap. Men det förebyggande arbetet kan också ha bredare målgrupper, till exempel ungdomar på en viss skola, och vara inriktat på arbete mot mobbning eller främlingsfientlighet.

Begreppet trygghet används av projekt som vill öka tryggheten inom till exempel ett givet geografiskt område. Det förebyggande arbetet och aktiviteter för trygghet är till vissa delar överlappande. Att förebygga brott ökar också tryggheten. Enstaka projekt överlappar också med kategorin sysselsättning, då projekten verkar förebyggande genom att introducera unga lagöverträdare på arbetsmarknaden och erbjuda yrkesträning.

I det förebyggande arbetet är en viktig målgrupp ungdomar som redan är dömda för någon form av brott, alternativt ungdomar som befinner sig i riskzonen. Den förstnämnda gruppen ska förhindras att återfalla i brottslighet; den sistnämnda ska avskräckas från att hamna i detsamma eller i någon annan typ av utanförskap. Detta ska uppnås genom att målgruppen exempelvis ges möjlighet att besöka så kallade livsstilshus, där de kan få stöd och professionell hjälp. Andra metoder handlar om olika stödåtgärder i preventivt syfte, där ungdomarna ges handledning eller stöd av vuxna inom olika yrkeskategorier (till exempel lärare, fritidsledare,

fältarbetare eller psykologer). Våld är också ett problemområde som flera projekt väljer att fokusera på i förebyggande syfte.

Projektet som förebygger mobbning, rasism och främlingsfientlighet har oftast en bredare målgruppsbeskrivning än ungdomar i riskzonen. De riktar sig till ungdomar på en viss skola eller inom en viss åldersgrupp, men i urvalsgruppen finns också ett antirasistiskt projekt som riktar in sig på ungdomar i patriotiska miljöer. Rollspel eller olika former av kulturella aktiviteter (göra film, teater eller radio) är exempel på metoder som används i arbetet. Den kulturella aktiviteten används som en utgångspunkt för att föra ett samtal om till exempel våld eller rasism; det finns således en pedagogik kopplad till detta arbetssätt. I ett fåtal projekt är målgruppen vuxna, till exempel våldsbenägne pappor. Bland dessa initiativ handlar det förebyggande arbetet också om att skydda utsatta målgrupper, till exempel våldsutsatta kvinnor eller kvinnor med funktionsnedsättningar som utsätts för övergrepp. Projekt som förebygger könsrelaterat förtryck har med ett genusperspektiv i sitt arbete.

Ett exempel från en av projektbeskrivningarna inom kategorin förebyggande/trygghet visar på flera av de aspekter som är utmärkande för denna typ av projekt:

”Detta projekt syftar till att låta ungdomar, dömda till Lagen om slutna ungdomsvård (LSU), göra en förebyggande dokumentärfilm vilken kan användas i arbete med ungdomar i riskzon inom till exempel skola och socialtjänst. Vidare är syftet att skapa ett utbildningskoncept/kurs som kan användas i bland annat kommunala projekt för ungdomar i riskzon vilket involverar de som blivit dömda; då de ska vara delaktiga i projektet och i ett andra steg ta över som handledare.”

Exemplet lyfter fram målgrupperna unga lagöverträdare och unga i riskzonen samt arbetsättet kulturell aktivitet kopplat till pedagogik. Ytterligare en aspekt lyfts: att ungdomar som tidigare dömts för brott ges möjlighet att agera som förebilder för unga i riskzonen.

Exempel på aktiviteter inom trygghetsområdet är trygghetsvandringar som görs i samarbete med polis och kommun med syfte att förbättra miljön för boende i ett område. Deltagarna får genom strukturerade vandringar identifiera geografiska platser, gångstråk, tunnlar, entréer eller liknande som känns otrygga. Vissa projekt har inriktat sig på särskilda målgrupper, och trygghetsvandringarna genomförs då med kvinnor eller barn, det sistnämnda är så kallade barnvandringar. Ett projekt som genomfört sådana beskrivs mer utförligt i *Barnvandringar för trygghet* på sida 42. Andra trygghetsinsatser handlar om nattvandring, att polisen fokuserar särskilt på att utreda brott i ett visst område, grannsamverkan mot brott, trygghetsnätverk eller att få hundägare att ha bättre disciplin på sina hundar.

Sysselsättning

Det minsta av de fyra centrala ämnesområdena är sysselsättning och inom detta är strax över 15 procent av projekten verksamma. Sysselsättning innebär i detta sammanhang huvudsakligen aktiviteter som syftar till att skapa arbetstillfällen, men det finns också andra former av sysselsättningsåtgärder som är mer inriktade på att ge målgruppen en aktiv fritid genom exempelvis idrott eller kultur. Ett sådant projekt är Tasteget som det går att läsa mer om på sida 40.

Det finns tre tydliga inriktningar inom denna kategori: allmänna insatser för sysselsättning som är riktade till ungdomar, projekt som riktar sig till personer med annan etnisk bakgrund än svensk och aktiviteter där målgruppen är personer med funktionsnedsättning. Enstaka projekt har andra målgrupper, till exempel unga förövare, personer som ska lämna anstalter där de

behandlats för missbruk eller personer med utländsk bakgrund och funktionsnedsättning.

Flertalet av insatserna är likartade oavsett målgrupp, så som att skapa praktik- eller lärlingsplatser. Bland de allmänna sysselsättningsaktiviteterna erbjuds till exempel läxläsningshjälp, studie- eller yrkesvägledning och därigenom stöd till att söka praktikplatser eller jobb. Ett exempel på detta är så kallade navigatorcentrum, ett slags mötesplatser där ungdomar kan få både stöd och inspiration att hitta sysselsättning. Enstaka projekt erbjuder yrkesutbildningar inom till exempel silversmide och smyckestillverkning för att därigenom skapa jobbomöjligheter.

För de projekt som har målgruppen personer med annan etnisk bakgrund handlar insatserna ofta om att utveckla metoder och samverkansformer för att göra det lättare för dem att etablera sig på arbetsmarknaden, Samverkan och entreprenörskap betonas liksom lärlingssystem och jobbcoacher med interkulturell kompetens. Ett antal projekt har insatser som kretsar kring hantverk och språk; genom medverkan i olika former av verkstäder ökar också språkkunskaperna hos deltagarna. En specifik målgrupp är romer och för denna grupp finns mentorsprojekt och insatser för ökat självförtroende bland deltagarna. Något projekt uppmärksammar risken för att personer med utländsk bakgrund utnyttjas på den informella arbetsmarknaden.

Det finns också insatser som syftar till att matcha kompetens hos individer ur målgruppen med arbetskraftsbehov, exempelvis i projektet som ligger bakom följande citat:

”Syfte: Att öka antalet nyanlända invandrare som väljer att bosätta sig och arbeta i regionen. Särskilt viktiga målgrupper är så kallade kvotflyktingar och långtidsarbetslösa. Mål: Att identifiera och matcha arbetsgivarna i regionens behov av arbetskraft med utbudet av arbetskraft med ändamålsenlig kompetens som finns bland nyanlända invandrare

i Storstockholm, genom riktad information till flyktinggrupper ... om de möjligheter som finns på arbetsmarknaden i regionen och om regionens övriga fördelar som bostadsort.”

Flertalet projekt har som utgångspunkt att ge stöd och stimulans till sina målgrupper så att dessa ska ha lättare att komma in på arbetsmarknaden, men ovanstående citat handlar snarare om att rekrytera arbetskraft till en viss geografisk region där det finns arbetstillfällen. Det finns alltså olika infallsvinklar på hur ökad sysselsättning kan uppnås.

I projekt där målgruppen är personer med funktionsnedsättning ges stöd genom till exempel arbetskonsulenter och olika former av individanpassade åtgärder såsom motivationsarbete. En del insatser lägger fokus på att målgruppen ska komma in på den reguljära arbetsmarknaden, andra skapar alternativa sysselsättningsformer genom arbetskooperativ som utför tjänster som städning, flytthjälp eller transport av återvinningsmaterial. Arbetskooperativ är vanligt bland initiativ som riktar sig till den här målgruppen och en variant av detta är alternativa bemanningsföretag som anställer individer ur just denna målgrupp. Något projekt erbjuder sysselsättning inom daglig verksamhet enligt LSS, *lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* (1993:387). Det finns också några projekt vars övergripande syften handlar om att lyfta fram samhällsvinster är med sociala arbetskooperativ, finna valideringsmodeller eller studera vilka framgångsfaktorerna är för att komma in på arbetsmarknaden för målgruppen. Eftersom funktionsnedsättningar kan vara av varierat slag finns det också projekt för specifika målgrupper, så som synskadade som erbjuds utbildning inom ljudteknik. Även insatser för hemlösa med funktionsnedsättningar finns som en specifik målgrupp.

Gemensamt för projekten som verkar för ökad sysselsättning är att de betonar samverkan med

samhällets organisationer så som skolan och Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommunen, länsstyrelsen, ideella föreningar och näringslivet. Ett antal verksamheter har som huvudsyfte att skapa samverkan mellan olika aktörer för att på så vis öka sysselsättningen inom en given målgrupp. Det kan handla om att samla information så att den finns tillgänglig på ett och samma ställe för att målgruppen ska kunna få en överblick över sin situation, vilka valmöjligheter som finns och prova på olika yrken. En annan röd tråd är betoningen på socialt företagande, alltså företag med målsättningen att underlätta för och integrera grupper som står långt ifrån den reguljära arbetsmarknaden. En insats av detta slag är projektet *Samlade resurser för tillväxt* som beskrivs närmare på sida 88. Flera projekt nämner vikten av att utbilda och stimulera målgruppen till socialt företagande som är en växande sektor.

Övriga verksamhetsområden

Den sista fjärdedelen av projekten har inte gått att kategorisera utifrån ovanstående rubriker. Några teman går dock att finna bland dessa projekt: heder, genus och mänskliga rättigheter. Ett tiotal projekt återfinns under respektive rubrik. Ett flertal nämner också att de vill arbeta med deltagarnas självkänsla. Något av projekten inom kategorin övrigt förefaller vara samordnande och inte bedriva verksamhet utan snarare vara av paraplykaraktär. I kategorin övrigt återfinns också de projekt vars beskrivningar varit alltför knapphändiga för att det ska gå att göra en kategorisering av deras insatser.

För de projekt som arbetar med hedersproblematik handlar insatserna bland annat om att stötta ungdomar som riskerar att utsättas för hedersförtryck. Både flickor och pojkar nämns som målgrupp i det förebyggande arbetet. Ett projekt riktar in sig på ungdomar i särskolan som lever med hedersnormer. Ett annat gör en kartläggning av hbtq-ungdomars villkor i hedersmiljöer. Den

andra stora målgruppen som nämns är professionella som kommer i kontakt med ungdomar som lever med eller befinner sig i riskzonen för att utsättas för hedersförtryck, som till exempel skolpersonal, gode män, myndighetspersonal med mera. Till de ungdomar som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersförtryck erbjuder projekten rådgivning och stödåtgärder av olika slag. Utifrån projektbeskrivningarna är kunskapsuppbyggnad också viktigt; detta gäller inte minst för de instanser som finns i ungdomens närhet, det vill säga skola, socialtjänst, polis och fritidsverksamhet.

Genus används här i begreppets vidaste bemärkelse för att kunna beskriva alla de projekt som har fokus på genusrelaterade aspekter i sitt arbete, till exempel genom att de poängterar vikten av att arbeta med kvinnor inom ett givet område. Under denna rubrik finns också ett projekt med hbtq-perspektiv. Hbtq-inriktningen ses i ett projekt som verkar för att stödja barn i regnbågsfamiljer. I övrigt finns projekt som uppmärksammar könstrukturer, jämställdhet, stödgrupper till pappor, ett projekt som arbetar för att stärka kvinnors möjlighet att få sina asylskäl rättssäkert prövade samt ett projekt som uppmärksammar den dubbla utsattheten för våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning.

Projekt med fokus på mänskliga rättigheter arbetar uttalat med att uppmärksamma dessa på olika sätt, genom att till exempel arbeta med värderingar, antidiskriminering, fred och konfliktlösning, uppmärksamma barnkonventionen eller de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Det sistnämnda sysselsätter tre projekt som vill sprida kunskap om den internationella konvention som antogs av FN:s generalförsamling år 2006 och i Sverige år 2007.

En kortfattad beskrivning av återstående projekt inom kategorin övrigt visar att de är verksamma inom följande områden: folkhälsa, hushållsekonomi, utredning om fritidsverksamhet,

snöskoterklubb, hiphop- och graffitiprojekt, en stadsdelsfestival, att underlätta återvandring, barnperspektiv, miljöprojekt, förebyggande av manlig omskärkelse, spelberoende, utbildningsinsatser, rättsäkerhet vid skadereglering, utbildningar (om psykisk ohälsa, läs- och skrivsvårigheter, funktionsnedsättningar, internet och droger), upprustning av bostäder i utsatta stadsdelar samt brandsäkerhet. Målgrupperna och metoderna i dessa projekt är av varierande slag och kopplingen till social sammanhållning och samhällets värdegrund är mer eller mindre tydlig. (Det är till exempel tveksamt om projektet som berör brandsäkerhet och skadereglering borde ha funnits med i urvalsgruppen.) Enstaka kartläggningssatser finns med i datamaterialet fast de egentligen exkluderats i urvalsprocessen. Det rör sig dock som sagt om enstaka insatser och påverkan på enkätmaterial som helhet är litet.

Urvalskategorier och verksamhetsområden

I uppdraget ingår att undersöka projekt från fyra urvalskategorier: kommuner med lokala utvecklingsavtal samt projekt som finansieras av Allmänna arvsfonden, Europeiska integrationsfonden eller Europeiska flyktingfonden. I urvalskategorin kommuner med lokala utvecklingsavtal ingår de projekt som redovisats av kommunerna i Ungdomsstyrelsens enkät. Detta är projekt som kommunerna själva deltar i. Men det kan finnas andra relevanta insatser i kommunerna som inte inkluderas i enkätsvaren; detta är därmed inte en heltäckande redovisning. Projekt som finansieras av Allmänna arvsfonden, Europeiska integrationsfonden eller Europeiska flyktingfonden kan även de genomföras i kommuner med lokala utvecklingsavtal.

Det är av intresse att se vilka verksamhetsområden som finansieras inom respektive urvalskategori, det vill säga vilka typer av projekt som stöds av de olika organisationerna. Eftersom en-

dast 38 projekt finansieras genom de två europeiska fonderna slås dessa samman under rubriken "övrige fondfinansiering".

Tabell 3.4 illustrerar hur verksamhetsområdena fördelar sig i de olika urvalskategorierna. Verksamhetsområdena är relativt jämnt fördelade bland insatserna som finansieras av Allmänna arvsfonden; fonden är alltså väl representerad genom hela fältet av aktiviteter inom social sammanhållning och samhällets värdegrund. I kommuner med lokala utvecklingsavtal finns en viss övervikt gällande aktiviteter som handlar om demokrati/delaktighet. Projekten som finansieras av de europeiska fonderna ligger huvudsakligen inom området integration, men även insatser som handlar om sysselsättning återfinns här.

Tabell 3.5 visar en fördjupad analys som utgår från det motsatta perspektivet, det vill säga hur urvalskategorierna fördelar sig med utgångspunkt i verksamhetsområdena. Även i denna tabell slås de två europeiska fonderna samman under rubriken övrig fondfinansiering.

Bland projekten inom verksamhetsområdet demokrati/delaktighet återfinns två tredjedelar inom urvalskategorin Kommuner med lokala utvecklingsavtal och inom urvalskategorin Allmänna arvsfonden. Kommuner med lokala utvecklingsavtal är alltså tongivande inom insatser med tema demokrati/delaktighet.

Integrationsområdet är däremot inte framträdande bland kommunerna med lokala utvecklingsavtal; dessa projekt återfinns istället huvudsakligen inom Allmänna arvsfonden samt de europeiska fonderna. Projekt inom Allmänna arvsfonden är också framträdande inom områdena förebyggande/trygghet och sysselsättning och står bakom ungefär två tredjedelar av dessa insatser.

Tabell 3.4 Fördelning av verksamhetsområden utifrån urvalskategori, 2010. Procent

Urvalskategori	Demokrati/delaktighet	Integration	Förebyggande/trygghet	Sysselsättning	Övriga områden
Kommuner med lokala utvecklingsavtal	36	10	16	5	33
Allmänna arvsfonden	16	17	22	22	23
Övrig fondfinansiering	0	68	0	24	8
Samtliga	22	21	17	16	25

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Tabell 3.5 Fördelning av urvalskategori med utgångspunkt i verksamhetsområden, 2010. Procent

Urvalskategori	Allmänna arvsfonden	Kommuner med lokala utvecklingsavtal	Övrig fondfinansiering
Demokrati/delaktighet	34	66	0
Integration	39	18	43
Förebyggande/trygghet	62	38	0
Sysselsättning	67	13	20
Övriga områden	43	53	4

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Projektens övergripande syften

Nästa steg av kartläggningen är att se närmare på vilka syften inom social sammanhållning som projekten inriktar sig på. För att ta reda på detta listades i enkäten de sju delsyften som identifierats utifrån skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund* (Skr 2009/10:106). Tidigare i rapporten beskrivs att begreppen social sammanhållning och samhällets värdegrund inte är särskilt förankrade bland projekt och verksamheter. Det bör därför påpekas att syftena, så som de formuleras i skrivelsen, inte nödvändigtvis varit utgångspunkter för projekten då de planerade sina insatser. Snarare fick de i enkäten i

efterhand etikettera insatserna utifrån dessa beskrivningar.

Projektet ombads svara på i vilken utsträckning deras insatser kännetecknas av följande syften och i så fall i vilken utsträckning syftet har uppnåtts (tabell 3.6). Svaren gavs på en 5-gradig skala och siffran 1 definierades som att projektet *inte alls uppnår syftet* och 5 som att projektet *i mycket hög grad* uppnår detsamma. Dessutom finns svarsalternativet *detta var inte ett uttalat syfte*. Tabellen illustrerar i ett första led andelen projekt som är verksamma inom respektive syfte. Därefter anges andelen av dessa som i mycket hög grad anger att de har uppnått syftet.

Det syfte flest projekt verkar inom, 91 procent, är att motverka diskriminering. Av dessa anser 63 procent att de uppnår syftet i mycket hög grad. Detta är både det syfte som är vanligast bland projekten men också det som flest anser att de uppnår i hög grad. Av detta kan vi dra slutsatsen att antidiskrimineringsarbete är en viktig del av insatserna för social sammanhållning.

De finns tre syften som är nästan lika vanliga som att motverka diskriminering: mellan 86 och 88 procent av projekten agerar inom syften som handlar om att visa att individer och grupper är viktiga för samhället, om att öka delaktighet och tillhörighet eller om att öka kunskaper om rättigheter och skyldigheter. Här finns en viss skillnad gällande i vilken utsträckning projekten anser att syftet uppnåtts i mycket hög grad. Det varierar mellan 50 och 62 procent. Syftet som handlar om ökad delaktighet och tillhörighet i samhället bland invånarna är det nästan lika

många som anser sig uppnå i mycket hög grad som inom diskrimineringssyftet, 62 procent.

Mellan 75 och 80 procent av projekten agerade inom resterande tre syften, vilka handlar om att stärka invånarnas förtroende för samhälle och myndigheter, öka deras tillit till sina medmänniskor och att samhället och myndigheter ska behandla individer rättvist och rättssäkert. Bland dessa tre syften är andelen som anser att syftet uppnåtts i mycket hög grad påtagligt lägre än bland övriga syften: mellan 38 och 44 procent angav detta. Projektet uppfattar det således som svårare att påverka människors förtroende för myndigheter än för samhället i stort. Möjligtvis kan det också vara så att projekten uppfattade det som svårt att påverka offentliga institutioner, vilket en del har haft som syfte att göra.

En reflektion utifrån hur svaren fördelar sig är att en stor del av projekten anser sig ha arbetat med de flesta av delsyftena och vissa anger till

Tabell 3.6 Projektens syften inom arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund, 2010. Procent

Syfte	Andel av samtliga	Andel av dessa som anser att syftet uppnåtts
Motverka diskriminering på grund av vem man är eller var man kommer ifrån	91	63
Visa att individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället	88	57
Ökad delaktighet och tillhörighet i samhället bland invånarna	86	62
Öka kunskap om rättigheter och skyldigheter gentemot samhälle och medmänniskor	86	50
Stärka invånarnas förtroende för samhället och myndigheter	80	38
Öka invånarens tillit till sina medmänniskor	79	43
Samhället och myndigheter ska behandla individer rättvist och rättssäkert	75	44

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Kommentar: Den första kolumnen visar andelen projekt som är verksamma inom syftet. Utav dem som är verksamma inom respektive syfte redovisas i den andra kolumnen andelen som i hög grad anser att syftet uppnåtts.

och med att de varit verksamma inom allihop. En förklaring till detta kan vara att projekten inte differentierar mellan olika syften och att skillnaden syftena emellan är otydlig för dem. Utifrån enkätsvaren går inte att utläsa om respondenterna tyckt att de föreslagna delsyftena varit problematiska.

Arbetet mot diskriminering är en central del av arbetet inom social sammanhållning och samhällets värdegrund och projekten anser att denna verksamhet bedrivs med gott resultat.

Sammanfattning

Syftet med detta avsnitt har varit att presentera en kartläggning av de verksamhetsområden som projekten agerar inom. Fyra kategorier är framträdande i materialet: demokrati/delaktighet, integration, förebyggande/trygghet samt sysselsättning. Hur projekten bedömer att de har verkat i relation till de syften som kan knytas till arbetet med social sammanhållning presenteras också, samt i vilken utsträckning projekten anser sig uppnå syftena. Följande har framkommit:

- Inom kategorin demokrati/delaktighet finns aktiviteter som syftar till att målgruppen ska få en starkare anknytning till samhället som demokratisk arena och en förstärkt känsla av att ha inflytande. Denna kategori sysselsätter över en femtedel av projekten.

- En femtedel av projekten är verksamma inom kategorin integration och här har flertalet projekt en målgrupp som består av personer med annan etnisk bakgrund än svensk. Oftast syftar aktiviteterna till att målgruppen ska integreras till det svenska samhället; få aktiviteter har fokus på att svenskar ska få större förståelse för till exempel etniska minoriteter eller personer med funktionsnedsättningar.

- Arbetet inom kategorin förebyggande/trygghet engagerar nära en femtedel av projekten och målgruppen är ofta ungdomar i riskzonen. De trygghetsskapande insatserna är många gånger knutna till socialt utsatta bostadsområden.

- Ungefär 15 procent av projekten agerar inom kategorin sysselsättning och försöker skapa meningsfulla aktiviteter eller arbetstillfällen, huvudsakligen för en målgrupp bestående av ungdomar, personer med annan etnisk bakgrund än svensk eller personer med funktionsnedsättningar.

- Kommunerna med lokala utvecklingsavtal är tongivande inom området demokrati/delaktighet, projekt som finansieras av Allmänna arvsfonden återfinns inom samtliga verksamhetsområden, medan de som finansieras av Europeiska flyktingfonden och Europeiska integrationsfonden huvudsakligen ägnar sig åt integration.

- Syftet inom social sammanhållning som handlar om att motverka diskriminering är det som engagerar flest projekt. Det är också detta syfte som högst andel anser att de uppnår i mycket hög grad. Diskrimineringsfrågan anses således vara central för arbetet inom social sammanhållning och samhällets värdegrund.

Inre förhållanden

Efter ovanstående kartläggning av vilka verksamhetsområden och syften inom social sammanhållning som projekten verkar inom är det dags att studera projektens förstudier, metoder och effektiva arbetssätt. Inledningsvis diskuteras om och på vilket sätt projekten inhämtar förkunskaper innan de går in i den aktiva projektfasen. Därefter beskrivs projektens metoder och hur de värderar olika arbetssätt.

Projektens förberedande arbete

En enkätfråga handlade om vad som gjorts innan insatsen påbörjades och på denna finns ett bortfall på 16 procent. Vad detta beror på går inte att utläsa i svaren, men i enskilda kommentarer framgår att personen som svarat på enkäten inte alltid varit involverad i projektets startfas. I de svar som inkom framgår att varianter av insatserna ibland prövats tidigare. En vanlig kommentar är att liknande insatser genomförts förut men i begränsad omfattning. Till exempel har projekten kanske arbetat gentemot en annan målgrupp men de har någon slags erfarenhet av metoderna eller tematiken. Bland projekten som svarade på frågan har 52 procent gjort en förstudie, 23 procent har provat insatsen inom den egna organisationen och 19 procent anger att insatsen provats i en annan organisation. Observera att projekten kan ange mer än ett svarsalternativ.

Det finns exempel på projekt som har gjort traditionella förstudier och någon har tagit hjälp av studenter på en högskola; andra har genomfört mindre pilotstudier på egen hand. Enstaka projekt konstaterar att det aktuella projektet är själva pilotstudien. En del kommentarer handlar om att det inte är direkta förstudier som har gjorts. Begreppet "förstudie" tycks väcka förväntningar på en viss vetenskaplighet och ett akademiskt sammanhang. Ett projekt uttrycker det så här:

"'Förstudie' i det här fallet baseras på mångårig ovetenskaplig kunskapsinhämtning genom att arbeta nära ungdomar."

Citatet är representativt för hur flera projekt uttrycker sig; det som gjorts före projektstart handlar ofta om att tillvarata de erfarenheter som redan finns och förankra att en projektinsats är på gång. Utifrån kommentarerna framstår möten och dialog med målgruppen som viktigt i planeringsfasen. Tidigare erfarenheter tillvaratas och anpassas utifrån nya målgrupper eller annan utveckling av projektinsatsen.

19 procent av projekten anger att ingenting hade gjorts innan insatsen påbörjades. Detta behöver inte betyda att projekten inte hade några förkunskaper inom sitt verksamhetsområde. Sammantaget ger kommentarerna intrycket av att projekten generellt har en god förkunskap om målgruppen och tidigare erfarenheter av att arbeta med liknande områden. Insatserna synes vara resultatet av behov hos målgruppen som antingen denna själv aviserar att den har, eller som projekten ser att det finns ett behov av, utifrån sina erfarenheter av målgruppen. Bland projekt som har genomfört en förstudie anser något fler att insatsen som helhet är mycket lyckad, jämfört med projekt som inte gjort en förstudie. Det finns ett signifikant samband mellan att göra en förstudie och att beskriva insatsen som mycket lyckad.

Projektens arbetsmetoder

Projekten fick svara på om de använde ett antal fördefinierade metoder. De projekt som inte använt metoden kunde ange detta. I frågan presenterades ingen definition av metoderna; det är därför troligt att projekten inte har samma bild av vad till exempel en mötesplats är. Några projekt kommenterar att avsaknaden av definitioner av metoderna varit problematiskt då de svarat på enkätfrågorna.

I tabell 3.7 redovisas i fallande ordning andelen projekt som använt sig av respektive metod, med utgångspunkt i de arbetssätt flest projekt använde sig av. I tabellen framgår att dialog och information använts av så gott som alla projekt. Dessa metoder har en särställning i jämförelse med övriga. Det går inte att avgöra hur projekten särskiljer mellan dessa metoder. Sannolikt finns det projekt som använder dessa benämningar för likartade aktiviteter; att informera kan till exempel betraktas som ett sätt att föra dialog.

Ytterligare fem metoder används av mellan 80 och 89 procent av projekten: erfarenhetsutbyte, mötesplatser, framtagande/insamlade av kunskap, utbildning samt uppföljande/upsökande. Dessa metoder är således vanligt förekommande. Bland de förhållandevis mindre vanligt förekommande metoderna återfinns digitala hjälpmedel, inflytandeforum, rollspel/övningar, teater/kultur och kampanj. De används av mellan 50 och 75 procent av projekten. Att endast tre fjärdedelar av projekten använder digitala hjälpmedel är i sammanhanget något förvånande, eftersom hemsidor anses grundläggande i dagens samhälle. Kanske kan detta bero på att vissa projektinsatser är begränsade i sin omfattning och därför inte prioriterar arbetet med att utveckla en egen hemsida. Det kan också vara så att projekten inte betraktar hemsidor som en metod utan snarare som ett arbetsredskap för att nå ut med information och därför inte nämner sin hemsida här. Det går dock inte att utläsa i enkätsvaren om så är fallet.

I en öppen fråga får projekten ange om de använder ytterligare metoder och nästan en tredjedel uppger att de har andra arbetssätt. En närmare analys av svaren visar att projekten tolkar de fördefinierade metodbegreppen olika. Flertalet projekt anger bland övriga metoder arbetssätt som skulle kunna sorteras under de fördefinierade metoderna enligt ovan. Att till exempel ”skriva musik” kan kopplas till rubri-

ken teater/kultur. Svaren är därför i många fall förtydliganden eller kortare projektbeskrivningar. Bland de metoder som nämns som inte direkt kan knytas till metoderna ovan nämns till exempel språkundervisning, coaching, handledning på individ- eller gruppnivå, empowerment, myndighetskoordinering, workshops, intervjuer, skrivövningar, mentorskap, kliniskt behandlingsarbete, grupperapi, studiebesök, sportaktiviteter och lek. Med utgångspunkt i dessa svar går det att dra slutsatsen att handledning/coaching samt mentorskap borde ha funnits med som fördefinierade metoder, eftersom dessa är vanligt förekommande i projektens beskrivning av övriga metoder. Med tillgängliga data går det inte att dra några slutsatser kring dessa metoder, men eftersom de förefaller vara vanliga hade det varit av intresse att veta mer om hur de används av projekten.

Tabell 3.7 Projekt som anger att de använder respektive arbetsmetoder, 2010. Procent

	Andel
Mycket vanligt förekommande metoder (> 90%)	
Dialog	97
Information	96
Vanligt förekommande metoder (75–89%)	
Erfarenhetsutbyte	89
Mötesplatser	88
Öka kunskap om rättigheter och skyldigheter gentemot samhälle och medmänniskor	87
Utbildning	83
Uppföljande/upsökande	81
Ganska vanligt förekommande metoder (< 75%)	
Digitala hjälpmedel	74
Inflytandeforum	62
Rollspel/övningar	60
Teater/kultur	56
Kampanj	51

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Värdering av arbetsmetoder

I en uppföljande fråga får projekten värdera hur effektiva de bedömer att de fördefinierade metoderna är. De svar som redovisas här kommer uteslutande från projekt som faktiskt har använt respektive metoder. Svaren anges på en skala från 1 – 5 där 1 motsvarar *inte alls effektiv* och 5 *mycket effektiv*. I analysen kommer metodernas effektivitet att analyseras på två sätt. I tabell 3.8 visar den första kolumnen andelen projekt som anser att metoden är mycket effektiv. I den andra kolumnen används två variabler: projekt som ger högsta betyg, *mycket lyckad*, till sin insats kombineras med projekt som ger högsta betyg, *mycket effektiv*, till en metod. Denna kolumn visar alltså hur man inom ”de mycket lyckade projekten” betygsätter de olika metoderna.

I denna tabell går det att se ett övergripande

mönster: ju vanligare det är att projekten använder en metod, desto vanligare är det också att projekten anser att metoden är mycket effektiv. Teoretiskt sett borde en metod som ett fåtal projekt använder ändå kunna få högt betyg gällande effektivitet.

Det tydliga mönstret att mycket vanligt förekommande metoder också skattas högt då projekten bedömer deras effektivitet bekräftas då variablerna ”mycket lyckade projekt” och ”mycket effektiv metod” kombineras. Detta är intressant eftersom det visar att projekten som arbetar inom social sammanhållning och samhällets värdegrund redan använder sig av metoder som de menar ger mycket bra resultat. Att projekten redan i hög utsträckning använder metoder som de anser är effektiva tyder på att de redan då de påbörjar insatsen har en god upp-

fattning om vilka metodval som är mest framkomliga. Den mest använda metoden, dialog, är också den som flest projekt menar är mycket effektiv. Dialog är således en metod som inte bara används av så gott som samtliga projekt, den har också en särställning då projekten värderar metodernas effektivitet.

Erfarenhetsutbyte, mötesplatser och utbildning är också metoder som över hälften av projekten bedömer som mycket effektiva. Dessa metoder har det gemensamt med dialog att de handlar om samtal, att träffas, att resonera tillsammans och fördjupa kunskaper. Dessa metoder värderas totalt sett högst av projekten. Närliggande metoder, så som information och framtagande/insamlande av kunskap tycker också närmare

hälften av projekten är mycket effektiva metoder. Även kunskapsorienterade metoder synes därmed vara arbetssätt som har stor genomslagskraft bland insatserna.

De metoder som minst andel projekt anser vara mycket effektiva är rollspel/övningar, inflytandeforum och teater/kultur; ännu färre svarar att digitala hjälpmedel och kampanj är mycket effektiva. Resultaten bekräftas i den andra kolumnen: färre av "de mycket lyckade projekten" anser dessa metoder vara mycket effektiva. Det är något förvånande att endast 40 procent menar att rollspel/övningar är en mycket effektiv metod, med tanke på att detta ofta har setts inom olika former av påverkansarbete. Att digitala hjälpmedel får lågt betyg får också anses vara

Tabell 3.8 Projektens bedömning av metodens effektivitet samt hur mycket lyckade projekt värderar metoderna, 2010. Procent

	Mycket effektiv metod	
	Samtliga	mycket lyckat projekt
Mycket vanligt förekommande metoder (> 90 %)		
Dialog	72	84
Information	49	63
Vanligt förekommande metoder (75–89 %)		
Erfarenhetsutbyte	60	73
Mötesplatser	57	65
Framtagande/insamlande av kunskap	45	56
Utbildning	53	68
Uppföljande/upsökande	40	55
Ganska vanligt förekommande metoder (< 75 %)		
Digitala hjälpmedel	26	38
Inflytandeforum	38	52
Rollspel/övningar	40	47
Teater/kultur	38	45
Kampanj	19	26

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

Kommentar: Första kolumnen visar andelen projekt som anser att metoden varit mycket effektiv. Andra kolumnen visar andelen projekt som både anger att insatsen varit mycket lyckad och att metoden varit mycket effektiv.

överraskande givet den stora genomslagskraft sociala medier emellanåt har.

Det framträder således stora skillnader då det gäller projektens bedömningar av vilka metoder som är mycket effektiva: spannet ligger mellan 19 procent (kampanj) och 72 procent (dialog). Sett ur detta perspektiv finns det anledning att reflektera över metodval. Två av de metoder projekten värderar högst, dialog och mötesplatser, är också dem regeringen lyfter fram som viktiga för att stärka värdegrunden (se *Samhällets värdegrund* s. 13).

Arbete och metoder i kommuner med lokala utvecklingsavtal

I uppdraget ingår att särskilt fokusera på goda exempel på metoder i kommuner med lokala utvecklingsavtal med staten. I urvalsgruppen kommuner med lokala utvecklingsavtal ingår verksamheter som kommunerna beskrivit i sina svar på Ungdomsstyrelsens enkät. Vissa av dessa verksamheter riktar sig dock inte till de stadsdelar kring vilka avtalen slutits utan till kommunen generellt. För att ge en fullständig bild av projekt inom kommuner med lokala utvecklingsavtal redovisas även de projekt som genomförs i dessa kommuner men som finansieras av fonderna.

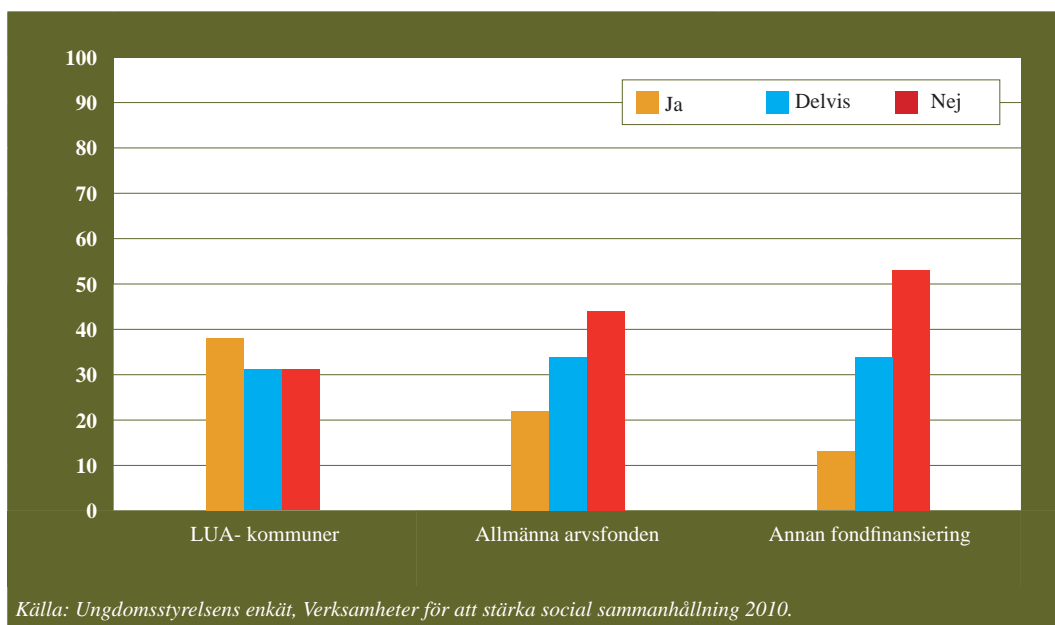
Figur 3.4 tydliggör fördelningen av insatser i socialt utsatta bostadsområden relaterat till urvalskategori. Projekt som finansieras av Europeiska flyktingfonden och Europeiska integrationsfonden slås samman under rubriken övrig fondfinansiering. Projekten har fått svara på om de verkar i socialt utsatta bostadsområden, och i så fall i vilken utsträckning, eller inte.

Projekt som ingår i urvalskategorin kommuner med lokala utvecklingsavtal är i störst utsträckning engagerade i socialt utsatta områden. Av dessa projekt redovisar 38 procent att de enbart verkar i sådana områden och ytterligare 31 procent av insatserna gör det delvis. Projekten som

finansieras av Allmänna arvsfonden eller övrig fondfinansiering är i mindre utsträckning engagerade i socialt utsatta områden. Totalt sett har över hälften av insatserna i kartläggningen helt eller delvis fokus på socialt utsatta områden.

För att ytterligare belysa de projekt som ingår i urvalskategorin kommuner med lokala utvecklingsavtal och deras insatser inom social sammanhållning görs en analys av deras val av arbetsmetoder. Den visar att ett antal arbetssätt används i mindre utsträckning av kommuner med lokala utvecklingsavtal än bland projekten i övriga urvalskategorier. Tabell 3.9 illustrerar detta; de instanser där skillnaden i valet av metod är påtaglig markeras.

Det som överraskar är att erfarenhetsutbyte, framtagande/insamlande av kunskap samt utbildning används i avsevärt lägre grad bland kommuner med lokala utvecklingsavtal än i andra urvalskategorier. Detta är speciellt överraskande eftersom dessa metoder skattas som effektiva av övriga projektverksamheter i denna kartläggning. Skillnaden i användning är tillräckligt stor för att ge utslag på ett signifikantstest. I datamaterialet går det inte att utläsa varför dessa metoder används i mindre utsträckning. Inga metoder används i påfallande högre utsträckning av kommuner med lokala utvecklingsavtal relativt övriga verksamheter.

Figur 3.4 Hade insatsen fokus på socialt utsatta bostadsområden? 2010. Procent.

Tabell 3.9 Metoder som används i kommuner med lokala utvecklingsavtal, LUA och bland övriga projekt, 2010. Procent

	Lokala utvecklingsavtal	Övriga
Dialog	96	98
Information	97	96
Erfarenhetsutbyte	80	95
Mötesplatser	85	90
Framtagande/insamlande av kunskap	80	93
Utbildning	70	91
Uppföljande/upsökande	80	82
Digitala hjälpmedel	66	79
Inflytandeforum	59	63
Rollspel/övningar	45	70
Teater/kultur	47	61
Kampanj	50	51

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.
 Kommentar: Metoder där skillnaden i val av metod är påtaglig markeras i tabellen.

Sammanfattning

I detta avsnitt har fokus legat på projektens inre förhållanden, det vill säga inre omständigheter som påverkar insatsen som helhet. Först diskuteras vilka förberedelser projekten gjort innan insatsen påbörjades och därefter analyseras projektens arbetsmetoder. De fem huvudsakliga slutsatserna är:

- Fyra femtedelar av projekten som svarar på frågan om förstudier har någon form av erfarenhet som är relevant för den planerade projektinsatsen innan den påbörjas. Svaren tyder generellt på att projekten upplever att de har goda förkunskaper om målgruppen och av att arbeta med liknande frågor då de påbörjar sina insatser.
- Dialog är den metod som flest projekt använder och som störst andel projekt anser är mycket effektiv. Metoden har en särställning både vad gäller användning och hur projekten värderar dess effektivitet.
- Andra metoder som värderas högt av projekt har det gemensamt att de handlar om att skapa utrymme för samtal och möten mellan människor samt att fördjupa kunskaper. Mötes- och kunskapsorienterade metoder är centrala inom projekten som arbetar med social sammanhållning och samhällets värdegrund.
- Det finns en tydlig tendens som visar att metoder som används flitigt är också de som generellt värderas högst. Detta i kombination med att projekten förefaller ha goda förkunskaper innan de påbörjar sina insatser indikerar att projekten redan använder metoder de har goda erfarenheter av.
- Bland kommunerna med lokala utvecklingsavtal genomförs cirka 70 procent av insatserna helt eller delvis i socialt utsatta bostadsområden. Jämfört med övriga verksamheter underanvänder kommunerna ett antal metoder varav tre, erfarenhetsutbyte, framtagande/insamlande av kunskap och utbildning, generellt anses vara effektiva metoder. I datamaterialet finns ingen förklaring till varför metoderna används i lägre utsträckning.

Yttre förhållanden

Nästa steg i kartläggningen är att se närmare på hur yttre faktorer som finansiering, samverkan och kunskapsstöd påverkar projekten. Först diskuteras hur projekten finansierar sina verksamheter och om de uppfattar att finansieringen är tillräcklig, samt om det finns någon koppling mellan finansiering och huruvida projektinsatsen faller väl ut. Vidare undersöks projektens samverkansformer för att se om det finns former för samarbete som särskilt förefaller gynna arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Slutligen diskuteras projektens syn på kunskapsstöd och från vilka aktörer som de i nuläget får kunskapsbärande insatser.

Betydelsen av projektfinansiering

Närmare 60 procent av projekten har extern finansiering, en fjärdedel av insatserna finansieras av ordinarie budget och resterande bekostas genom en kombination av ordinarie budget och extern finansiering. Vilka är då de externa bidragsgivarna? Bland urvalsgruppen kommuner med lokala utvecklingsavtal förekommer externa medel i form av olika sorters kommunala utvecklingsbidrag, medel från landsting och länsstyrelser samt EU-fonder, men också från sponsring. Någon enstaka insats inom kommunerna har medel från Allmänna arvsfonden, Brå (Brottsförebyggande rådet) och Ungdomsstyrelsen. De projekt som utifrån urvalet i undersökningen finansieras via Europeiska integrationsfonden och Europeiska flyktingfonden verkar huvudsakligen bedriva sina verksamheter med dessa bidrag, men en del har också ytterligare

externa medel från till exempel landsting, Allmänna arvsfonden och ideella organisationer. Projekt som finansieras genom Allmänna arvsfonden har ofta denna som enda finansieringskälla, dock förekommer det ibland att projekten kombinerar dessa anslag med egna medel. Andra förekommande finansieringskällor är Brå (Brottsförebyggande rådet), Forum för Levande historia, länsstyrelser, landsting, kommunala bidrag samt olika fonder.

Som en inledning till frågorna om ekonomi ombads projekten bedöma hur budgeten är dimensionerad. Svaren ges på en skala från 1–5 där 1 motsvarar *mycket underdimensionerad* och 5 *mycket överdimensionerad*. 65 procent av projekten svarar med siffran 3, alltså att finansieringen varken är under- eller överdimensionerad. Ungefär 20 procent bedömer att deras budget är underdimensionerad och resterande 15 procent anser att den är överdimensionerad. Det är endast 9 projekt som befinner sig längst ut på skalan och anger att deras budget är mycket underdimensionerad (6 projekt, alltså 2 procent) eller mycket överdimensionerad (3 projekt, alltså 1 procent). De flesta verkar således haft en budget som någorlunda överensstämmer med de faktiska kostnaderna.

En fråga handlar om huruvida insatsen påverkas av tillgången till finansiering och projekten ombeds ja eller nej på denna fråga. Strax över 40 procent svarar att insatsen inte påverkas av tillgången till finansiering. Detta kan tolkas som att insatserna hade genomförts även utan extra anslag. Sannolikt är detta inte vad projekten avser. Snarare menar de att deras finansiering var tillräcklig och de hade möjlighet att genomföra projektet som planerat.

Lite mer än 60 procent anser att insatsen påverkas av tillgången till finansiering och får därför svara på en uppföljande öppen fråga där de anger på vilket sätt detta sker. Deras svar tyder på att tillgången till finansiering är avgörande för att insatsen genomförs över huvud taget.

Många kommentarer handlar om just detta. Projektet menar att det är omöjligt att utföra insatserna utan ekonomiskt stöd. En stabil ekonomi ger dessutom arbetsro och gör det möjligt att fokusera helt och hållet på projektaktiviteterna.

Projekt som bedömer att de är underfinansierade genomför sina aktiviteter men gör insatsen mindre omfattande och begränsar aktiviteterna. De beskriver också att de drar ner på kostnaderna och försöker hitta billigare alternativ till diverse omkostnader. Delvis resulterar därmed otillräcklig finansiering i att insatsen anpassas till situationen, men projektet uttrycker även att det finns risk för att begränsningarna påverkar kvaliteten i insatserna. Ett typiskt resonemang är följande:

”På grund av för liten finansiering måste vi ha exempelvis alldeles för stora grupper på forumteatern. Detta gör att den önskade dialogen med ungdomarna kommer att bli sämre. Vi kommer visserligen att sätta igång tankar, men det viktiga samtalet blir svårt i enorma grupper.”

Insatsen genomförs alltså trots otillräckliga medel, men inte med den kvalitet gentemot deltagarna som projektet ursprungligen hoppats på. Ett projekt uttrycker det kärnfullt: *Mer pengar = mer verksamhet, ökad kvalitet*. Förutom att aktiviteterna inte kan genomföras fullt ut tvingas projekten att dra in på till exempel marknadsföring eller begränsa antalet anställningar inom projektet. Detta påverkar förstås också möjligheten att nå ut till målgruppen. Just marknadsföring förefaller vara ett område som kommer i kläm då det saknas ekonomisk täckning. Ett projekt som säger sig vara jämförelsevis välfinansierat kommenterar att det därför har möjlighet att satsa på marknadsföring och teknik, aspekter som andra projekt beskriver att de har fått välja bort.

Svaren i de öppna frågorna visar att projektfi-

nansieringen är avgörande för att aktiviteterna ska genomföras och att projekt som tycker sig vara underfinansierade visserligen genomför sina aktiviteter men kompromissar med såväl kvantitet som kvalitet. Det flesta projekt har dock en budget som täcker deras behov och gör det möjligt för dem att genomföra insatsen. Frågan är då i vilken utsträckning budgetens dimensionering påverkar huruvida insatsen lyckas eller inte. Det förefaller inte finnas något starkare samband mellan budgetens dimensionering och projektens självskattning gällande att insatsen är mycket lyckad. Det finns en viss tendens till att projekt som anger att budgeten är något överdimensionerad värderar den egna insatsen som mycket lyckad lite oftare än projekt som anger att budgeten är lagom eller något underdimensionerad. Det är dock vanskligt att dra alltför långtgående slutsatser utifrån datamaterialet eftersom skillnaderna är små och det rör sig om få projekt inom respektive kategori.

Projektens samverkansformer

En annan yttre faktor som kan tänkas påverka projekten är deras samverkansformer. I en fråga får projekten ange huruvida de samverkar med någon av sex fördefinierade aktörer och därefter hur viktig denna samverkan är för deras arbete. Den förstnämnda är en ja- och nejfråga. Det sist-

nämnda anges på en skala från 1 – 5 där siffran 1 motsvarar *inte alls viktig* och 5 *mycket viktig*. Bland dessa svar är ett metodologiskt problem att bortfallet är mycket stort: på delar av ja- och nej-frågan saknas svar från över en tredjedel av projekten. Då projekten inte aktivt väljer svarsalternativet nej blir konsekvensen att de också får svara på uppföljningsfrågor om samverkan med parter de inte haft samarbeten med. Ett urval har därför gjorts i datamaterialet så att endast svar från projekt som anger att de faktiskt samverkar med en given aktör redovisas då det gäller hur viktig samverkan är.

Tabell 3.10 illustrerar hur viktig samverkan med olika aktörer anses vara. I första kolumnen visar antalet projekt som samverkat med respektive part; anledningen till att antal och inte andel redovisas är det relativt stora bortfallet. I andra kolumnen redovisas andelen av de projekt som samarbetar med dessa parter som menar att samverkan är mycket viktig.

De tendenser som syns i materialet är att flest projekt samverkar med organisationer i civilsamhället och verksamheter i kommunen; det förefaller vara fyra av fem projekt som har samarbeten med dessa. Nästan lika många samverkar med en lokal eller nationell myndighet. Givet det stora bortfallet i dessa svar får de tolkas med viss försiktighet, men det finns en

Tabell 3.10 Antalet projekt som samverkar samt andelen av dessa som värderar samverkan som mycket viktig, 2010. Procent

	Antal som samverkar inom respektive kategori	Andel som tycker samverkan är mycket viktig
Organisationer i civilsamhället	237	68
Verksamhet i kommunen	226	68
Lokal eller nationell myndighet	201	66
Privata aktörer	124	57
Stadsdel i kommunen	150	50
Landsting	73	44

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

tydlig tendens att de aktörer som flest projekt samverkar med också är de som flest projekt tycker är mycket viktiga för projektinsatsens genomförande.

Det finns ett utvecklat samarbete mellan projekten och olika ideella aktörer. Här finns allt från stora nationella organisationer till små lokala föreningar; samarbetet med den ideella sektorn är också det som flest projekt beskriver som mycket viktigt för insatsen. Då det gäller frivilligorganisationer med social inriktning är Röda Korset och Rädda Barnen vanliga samarbetspartner. Det är också vanligt att projekten samverkar med olika folkbildningsorganisationer, idrottsföreningar nämns och likaså etniska föreningar. Även inom det kommunala området finns en bredd i projektens samarbetsformer och denna samverkan ses också som mycket viktig av projekten. Enstaka projekt har kommenterat att kommunala samarbeten ger legitimitet till verksamheten och ökar projektens trovärdighet. Samarbeten med skola, socialtjänst och fritidsgrändar förefaller vanligast. Bland de lokala och nationella myndigheterna är polisen, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan de i särklass vanligaste samarbetsparterna.

I den privata sektorn sker samverkan med bland annat fastighetsföretag, lokala mataffärer, sysselsättningsföretag och advokatfirmor. Det går i allmänhet inte att utläsa i svaren hur sam-

verkan äger rum, det vill säga om det är fråga om aktivt samarbete kring en sakfråga eller om det handlar om sponsring. Det förefaller vara både och, beroende på samverkanspartner. Även om direkta samarbeten inom den privata sektorn förekommer verkar det också finnas en stor utvecklingspotential inom detta område, både då det gäller antalet samarbeten med den privata sektorn men också kvalitativt sett.

När en indelning görs av projekten i ideella respektive offentliga huvudmän syns vissa skillnader. Som offentlig huvudman räknas här myndigheter, kommuner och landsting, som ideell huvudman räknas ideella organisationer och studieförbund (tabell 3.11).

Offentliga huvudmän tycks vara mindre benägna att samverka med organisationer i civilsamhället än ideella huvudmän och tycks även vara mindre benägna att samverka med aktörer inom privat sektor.

Kunskapsstöd

En fråga i enkäten var avsedd att undersöka om projekten får kunskapsstöd i sitt arbete. Projektet fick svara på om de får kunskapsstöd av den egna organisationen, staten eller andra aktörer. Sammantaget anger ungefär en fjärdedel av projekten att de inte får något kunskapsstöd. Bland dessa kommenterar enstaka projekt att de inte heller har behov av detta. Den egna organisa-

Tabell 3.11 Projektens samverkan utifrån huvudmannaskap och vilka aktörer de samverkar med, 2010. Procent

	Ideell huvudman	Offentlig huvudman
Organisationer i civilsamhället	91	74
Lokala eller nationella myndigheter	74	66
Stadsdelar i kommunen	53	47
Verksamheter i kommunen	81	85
Landsting	28	24
Aktörer inom privat sektor	52	36

Källa: Ungdomsstyrelsens enkät, Verksamheter för att stärka social sammanhållning 2010.

tionen är annars den vanligaste källan till kunskapsstöd: cirka tre fjärdedelar får uppbackning på detta sätt. Ungefär hälften av projekten får kunskapsstöd genom andra aktörer, oftast inom den ideella sektorn, och en fjärdedel får det av staten. Från statens sida nämns till exempel Allmänna arvsfondens projektledarutbildning.

De stödaktiviteter som beskrivs handlar i allmänhet om administrativ hjälp, erfarenhetsutbyten, utbildningar av olika slag, handledning, IT-stöd, metodstöd, informationsspridning eller att projektet får uppbackning av chef och/eller styrgrupp. Det finns också stödsatser som är mer specifika i enlighet med enskilda projekts behov, till exempel handledning från psykolog, stöd vid filmproduktion eller inom djurhållning.

Svaren tyder på att projekten upplever att den kunskap de behöver finns inom den egna organisationen eller på annat sätt är tillgänglig för dem. Detta ligger i linje med att projekten generellt uppger att de har goda förkunskaper om målgruppen och den tematik de arbetar med, vilket diskuterades tidigare (*Inre förhållanden*, sida 65). En fråga som tangerar den om kunskapsstöd handlar om vilka kompetenser som är avgörande för att insatsen ska uppnå sitt syfte. Detta är en öppen fråga där projekten beskriver vilka kompetenser som varit viktiga för deras insatser. Svaren kan delas in i två kategorier, formella och icke-formella kompetenser, där de flesta kompetenser som nämns är informella. Det finns också en spridning mellan vad som kan beskrivas som generella kompetenser och alltså är viktiga för flertalet projekt, samt sådana som är viktiga på grund av det enskilda projektets inriktning.

Bland de formella kompetenserna som efterfrågas nämns till exempel vikten av ha en relevant utbildning och vanliga exempel på detta är socionom- eller pedagogikutbildning. Annars är de formella kompetenserna ofta knutna till projekt med behov av specifika professioner, till exempel jurister, skådespelare eller yrkesskicklighet i film- och radioproduktion eller smyck-

estillverkning. Andra kompetenser som kan behövas är språkkunskaper eller goda kunskaper om samhällets organisering eller mänskliga rättigheter. Projektledning nämns också av många som en viktig kompetens och detta kan innefatta allt från ledarskap till kunskaper om marknadsföring, administration och ekonomi.

De informella kompetenser som nämns handlar ofta om social kompetens, förmågan att möta målgruppen och ha god kännedom om den samma. Detta nämns genomgående och har en särställning bland svaren. Ytterligare aspekter som är högt prioriterade är förmågan till samarbete och lyhördhet. Några nämner vikten av att ha egen erfarenhet av problemområdet, till exempel genom att ha levt i någon form av utanförskap. Interkulturell kompetens eller mångfaldskompetens är andra aspekter som är framträdande.

I stort tyder svaren på att de viktigaste kompetenserna snarast är knutna till egenskaper hos enskilda individer. De ska kännetecknas av kvaliteter som att vara entusiastiska, engagerade, goda lyssnare, flexibla, initiativrika, ödmjuka, trygga, tålmodiga, inkännande och ska inte minst brinna för projektet. Ett projekt sammanfattar detta genom följande beskrivning: *Viktigaste kompetensen är att man brinner för insatsen och att man har stark vilja*. Sannantaget visar svaren på att det finns specifika behov av formella kompetenser men att det projekten värderar högst är informella kompetenser knutna till personliga kvaliteter hos den enskilde individen.

Sammanfattning

I detta avsnitts har yttre faktorer som påverkar projektinsatserna presenterats. Det handlar om finansiering, samverkan och kunskapsstöd samt hur projekten uppfattar att dessa faktorer påverkar deras projektinsatser. De huvudsakliga slutsatserna gällande yttre faktorer och dess påverkan på projektinsatserna är följande:

- Ungefär 85 procent av projekten anser att deras finansiering är tillräcklig eller till och med väl tilltagen. En tendens i materialet är att projekt som anger att budgeten är något överdimensionerad i högre grad värderar den egna insatsen som mycket lyckad. Datamaterialet är dock för litet för att det ska vara möjligt att dra säkra slutsatser kring huruvida budgetens dimensionering påverkar om insatsen är lyckad eller inte.

- Att ha en säker finansiering är en förutsättning för att projekten ska kunna genomföra sina insatser. I de öppna svaren framkommer att projekt som är underfinansierade gör kompromisser gällande både kvantitet och kvalitet.

- Organisationer i civilsamhället, kommunala organ samt lokala och nationella myndigheter är de aktörer som flest projekt samarbetar med och det är också dessa samarbeten som värderas högst och i hög utsträckning anses vara mycket viktiga för insatsens genomförande.

- Den privata sektorn förefaller vara en till viss del outnyttjad resurs. De samarbeten som finns handlar många gånger om sponsring, men inte om konkret samarbete inom projektens verksamhetsområden. Det finns goda exempel i materialet på när privata företag har varit konkret delaktiga i projektinsatser. Här finns generellt en stor potential för utveckling.

- Svaren tyder på att projekten själva verkar anse att de har den kunskap som behövs för att bedriva sina verksamheter. Det finns inget som pekar på att projekten efterfrågar kunskapshöjande insatser.

- Viktiga kompetenser som projekten lyfter fram för att insatsen ska uppnå sitt syfte handlar till stor del om informella kvalifikationer hos enskilda individer, så som social kompetens, flexibilitet och att ha ett genuint engagemang för målgruppen. Formella kompetenser kan vara viktiga för enskilda projekt som jobbar med specifika insatser där det till exempel behövs juridisk utbildning.

Erfarenheter från projekten

I nedanstående avsnitt presenteras erfarenheter som projekten samlat på sig under projekttiden. Sammanställningen utgår ifrån svaren på ett antal öppna enkätfrågor där projekten har getts möjlighet att reflektera över sina verksamheter utifrån teman. Dessa teman är utvärderingsresultat, rekommendationer till andra som ska bedriva liknande verksamheter samt framgångsfaktorer. Avsikten med frågorna är att ta fasta på vilka faktorer projekten anser är viktiga för arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Det är viktigt att komma ihåg att det finns en mångfald av arbetssätt och inriktningar bland de 296 projekt som svarat på enkäten. Varje enskilt projekt är därför unikt och dess förutsättningar avgör vad som i det specifika fallet kan vara nyckeln till framgång. Syftet med följande avsnitt är att redovisa mer allmängiltiga aspekter som projekten lyfter fram som viktiga. De aspekter som projekten lyfter fram redovisas utifrån olika teman: Det första handlar om dialog, delaktighet och målgruppskänedom. Det andra temat är planering, samverkan och förankring. Det sista temat fokuserar på organisation, ekonomi och media.

Ungefär tre fjärdedelar av insatserna var pågående under tiden när datamaterialet samlades in, så deras erfarenheter är från pågående projektperiod. Det innebär också att alla projekt ännu inte hunnit utvärdera sin insats; en del kommenterar detta i de öppna svaren. Närmare 60 procent av projekten hade antingen delutvärderat eller utvärderat sin verksamhet då enkäten genomfördes.

Dialog, delaktighet och målgruppskänedom

Erfarenheter som rör kontakten med målgruppen kan beskrivas genom begrepp som dialog och delaktighet samt betydelsen av att ta målgruppens behov och intressen på allvar.

Dialog är ett återkommande ledord oavsett målgrupp och övriga arbetsmetoder och projekten beskriver på olika sätt hur betydelsefullt det är att föra en kontinuerlig dialog med målgruppen. Som tidigare framkom är dialog den metod som är vanligast förekommande bland insatserna; så gott som alla projekt (97 procent) använder detta arbetssätt. Det är inte möjligt att dra några allmängiltiga slutsatser om hur dialog som metod används utifrån enkätfrågorna, men i de öppna frågorna ges vissa exempel på hur projekten arbetar med denna metod.

Dialogen lyfts fram i kontakten med målgruppen men också till exempel då det gäller arbetet i projekt-, styr- eller samverkansgrupper. Så här beskriver ett projekt vikten av dialog i planerings- och organisationsfasen:

”En djup inledande dialog mellan de olika samverkansparterna där var och en klargör sitt uppdrag, sina befogenheter, sina mål och syften etcetera, för att öka förståelsen för de olika aktörernas möjligheter och begränsningar. Viktigt också att klargöra roller och befogenheter i projektgruppen. Man ska också noga diskutera projektens mål och syften, hur de uppnås, samt tillsammans sätta upp handlings- och implementeringsplaner.”

Dialogen används som ett sätt att tydliggöra roller och förankra idén med projektet. Medan ovanstående projekt lyfter dialog i planeringsfasen, finns det andra som lyfter metoden i genomförandefasen. Dialog är intimt sammankopplat med delaktighet. Det sistnämnda är också en aspekt som lyfts frekvent i svaren på de öppna frågorna. Dialog är i viss mån en förutsättning för delaktighet; för att känna sig delaktig är det viktigt att vara en del av ett pågående samtal och därigenom ges möjlighet att påverka. Det är därför svårt att helt och hållet särskilja dialog och delaktighet. Målgruppens delaktighet är en aspekt som ofta framhävs; detta anses vara cen-

tralt för att få goda projektresultat.

Delaktighet är i sin tur också knutet till en annan aspekt som lyfts fram av projekten: kunskap om målgruppen. I svaren på den öppna fråga som handlar om framgångsfaktorer nämner ungefär en tredjedel av projekten aspekter som handlar om att målgruppen ska vara delaktig i arbetet och att det är viktigt att känna till målgruppen. Målgruppens delaktighet leder ofta till god kännedom om densamma i projektorganisationen. Vikten av detta framhålls även i svaren på frågan som handlar om rekommendationer till andra som vill bedriva liknande projekt – *ha god målgruppskännedom och involvera målgruppen i ett tidigt skede av planeringen.*

Att målgruppen ges möjlighet att vara delaktig i projektets planering och utformning handlar alltså om att utgå från deltagarnas behov och intressen. Så här beskriver ett projekt detta:

”En viktig utgångspunkt/framgångsfaktor för arbetet ... är projektets förebildstänkande, där lite äldre unga i tjugårsåldern leder och hjälper lite yngre ungdomar och visar att unga kan göra bra, utvecklande och roliga aktiviteter tillsammans. En annan framgångsfaktor är att utgå från vad ungdomar (deltagare) själva vill göra, det vill säga att inledningsvis ta fram underlag och även fortsättningsvis följa upp och ut-/omvärdera arbete och planering utifrån deltagarnas egna önskemål, behov, idéer och visioner.”

I exemplet ovan är målgruppen både delaktig i projektets utformande, men också en del av projektorganisationen. Projektet poängterar flexibilitet utifrån målgruppens önskemål och vikten av att utgå från målgruppens faktiska behov snarare än vad man tror är målgruppens behov. Ett annat projekt beskriver att *ungdomarna som deltagit i projektet upplever att vår behandling av frågorna anknyter till deras verklighet.* I det-

ta projekt framhålls också vikten av att ta målgruppen på allvar och att ta sig tid att lyssna in dess önskemål. Det kan låta som en självklarhet, men några projekt beskriver att målgruppen gett uttryck för att de för första gången blir hörda och får gehör för sina synpunkter.

En aspekt som flera projekt lyfter fram som viktig är att deltagarna ges möjlighet att utvecklas på ett personligt plan. Ett citat får illustrera detta:

”Den personliga utvecklingen har varit otroligt viktig. Att kunna se sin egen utveckling och att lära känna sina styrkor och utvecklingsområden har varit både lärorikt och utvecklande.”

Förutom att målgruppen är delaktig, beskriver projekt som jobbar med grupper med annan etnisk bakgrund än svensk att det är viktigt att involvera personer som både är välkända bland målgruppen och har goda kunskaper om det svenska samhället. En sådan person definieras ibland som en ”brobyggare”. I samma anda framhåller vissa projekt att det är betydelsefullt att målgruppen kan relatera till personer i projektgruppen som levt eller lever i liknande utanförskap som denna. Insatsens inriktning avgör förstås vad det är för erfarenheter som är viktiga: det kan också handla om att ha lämnat kriminella miljöer, levt under hedersförtryck eller tillhöra en nationell minoritet. En del projekt lyfter fram att dessa personer också kan fungera som förebilder.

Att involvera målgruppen är ett tidskrävande arbete. Ett projekt har flera konkreta tips på hur ett sådant arbete kan läggas upp:

”Boka flera besök till målgruppen som kommer att bli deltagare i projektet för att presentera insatsen. Besök dem igen efter några dagar så att de kan ställa frågor, diskutera villkor och förväntningar. Om möjligt presentera också de meto-

der som kommer att användas i genomförande av projektet. Se till att alla känner sig bekväma i att delta och förstå vad projektdeltagandet innebär.”

Enligt dessa rekommendationer handlar det om att ta sig tid att förankra projektet hos målgruppen och ta reda på målgruppens förväntningar och önskemål. Liknande resonemang förs fram av andra projekt och handlar om att det är viktigt att synliggöra målgruppen, speciellt om den består av en mindre synlig grupp i samhället. Det är också viktigt att marginaliserade grupper ges möjlighet att bära sin egen utveckling. Det framhålls också att det är bra om projektet bygger på frivillighet, det vill säga att deltagarna själva väljer att medverka och därför är motiverade. Dialog, delaktighet och att ta målgruppen på allvar kan sammantaget beskrivas som en förutsättning för arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund.

Planering, samverkan och förankring

Förarbete är viktigt, konstaterar flera projekt, och redan i denna fas måste hela projektcykeln finnas med i planeringen: förarbete, aktiv projektfas och efterarbete är alla bitar som måste inkluderas. Några påpekar att det tar tid att lyssna in målgruppens behov och att planeringen därför är en stor del av projektinsatsen. Detta är en process som behöver få ta tid och det måste finnas utrymme för att låta idéer växa och förändras. Redan i planeringsfasen är det klokt att ta ställning till frågor som handlar om hur projekterfarenheterna så småningom kan förvaltas och utvärderas samt hur verksamheten kan permanentas. Det bör också avsättas tid för efterarbete. Något projekt lyfter fram projektens ansvar efter projekttidens slut; de poängterar att det kan finnas en moralisk och etisk skyldighet gentemot dem som deltagit i aktiviteterna. Hur detta ser ut kan variera beroende på projektets

karaktär. Ett projekt som tagit fram en film tillsammans med ungdomar beskriver till exempel vikten av att om någon i gruppen ångrar sin medverkan i filmen, måste denna scen klippas bort. En film lever också kvar efter projekttidens

slut. Det gör att eventuella reaktioner kan komma långt efter projektet avslutats.

Det är alltså mycket som ska hinnas med under projektcykeln. Många förefaller dela erfarenheten att det behövdes mer tid än förväntat för att genomföra projektet. Ett antal insatser påtalar att tre år är en alltför kort projektperiod. Troligtvis kan återkommande kommentarer om denna tidsram förklaras med att tre år är den maximala tidslängden som det är möjligt att söka medel från Allmänna arvsfonden för.⁷

Projektens påpekar också att det är nödvändigt att redan i planeringsfasen vara tydlig gentemot målgruppen vad gäller projektets begränsningar och handlingsutrymme. Det är viktigt att vara transparent gällande vad projektet har möjlighet eller mandat att genomföra, och att inte skapa för höga förväntningar. Flexibilitet nämns också; även om det finns en klar projekttid måste det finnas utrymme för att förändra och tänka om. Någon nämner vikten av att göra en riskanalys.

När det gäller planering nämns också vikten av att hitta realistiska och konkreta målsättningar. Ett projekt bjuder på följande erfarenhet gällande detta:

”Tydligare projektmål!!! Vårt projektmål är väldigt luddigt och övergripande att det lätt blir att ingen vet vad man ska göra. Vi gör lite allt möjligt som handlar om integration. Alla inblandade har olika uppfattningar om vad som ska göras. I ”mjuka” frågor som till exempel integration måste det vara konkret och tydligt vad som är syfte och mål för att projektet ska kunna lyckas.”

Planeringsfasen är den period då syfte och projektmål identifieras och detta är en central period i projektcykeln. Ovanstående projekt är knappast ensamt om att ha otydliga målsättningar, och flera projekt rekommenderar att tydligt definiera syfte och mål samt att ha mätbara målsättningar som går att följa upp. Några kommentarer lyfter fram att verksamheter som handlar om social sammanhållning och samhällets värdegrund är tidskrävande och behöver längre tid för att förankras och ge effekt. Detta eftersom det är ett långsiktigt arbete att påverka attityder.

Närmare en tredjedel av projekten som svarat på den öppna frågan om framgångsfaktorer lyfter fram vikten av att samverka eller nätverka. Dessa aspekter har en särställning i de öppna svaren. Så här säger två projekt om varför detta är så viktigt:

”Satsa stort redan från början på att skapa nätverk och samarbeta med andra organisationer, visa tydligt att du vill ha samarbete och att ni inte konkurrerar. Behoven är enorma och allas insatser behövs, vi kompletterar varandra bäst när vi gör det tillsammans.”

”En tredje framgångsfaktor är att skapa breda samarbeten med föreningar, organisationer, förvaltningar med flera, eftersom man inte kan göra allting själv – ett framgångsrikt projekt skapar automatiskt samarbeten, men det gäller att vara aktiv och uppsökande i projektets startfas.”

Att redan från start vara aktiv gällande samarbeten eller att sedan tidigare ha utarbetade kontakter beskrivs som betydelsefullt och samarbeten gör också att projekten ser hur de kompletterar varandra och kan utvecklas. Nätverksarbeten i den ideella sektorn erbjuder möjligheten att sprida erfarenheter och ta in ny kunskap.

En aspekt som tangerar samverkan handlar om att projektet är ordentligt förankrat i den organisation där det har sin hemvist. Vem som äger projektet och har huvudmannskapet lyfts fram i enstaka svar som en framgångsfaktor. Det handlar om att projektet ska ”hamna rätt” organisatoriskt vilket kan underlätta såväl kontakter som implementeringen av projektet.

Ett projekt skriver om Länsstyrelsen som projektägare och menar att *”Länsstyrelsen, som har ett länsperspektiv och styr utanför den operativa verksamheten ... innebär att projektet kan agera som en opartisk motor för samverkan”*. Detta projekt har utifrån sin organisationstillhörighet ett handlingsutrymme som gynnar insatsen. Att projektet hamnar organisatoriskt rätt kan också handla om att den blir ett komplement till ordinarie verksamhet och därmed skapar ett mervärde i en befintlig struktur.

Vi kan således konstatera att planeringsfasen då samarbeten etableras och insatsen ska förankras hos relevanta parter, spelar stor roll för projektens genomförande. Under denna period fattas beslut och skapas kontaktytor som påverkar hela projektcykeln.

Projektledning, organisation, ekonomi och media

Återkommande teman i de öppna svaren handlar om faktorer som hur projektet organiseras och styrs samt vad de har för ekonomiska förutsättningar. Dessa aspekter påverkar givetvis insatsen.

Projektledaren är en central person för insatsens genomförande. Några projekt beskriver hur viktigt det är att hitta ”rätt” projektledare för insatsen. Att det ska vara en person som brinner för frågorna är ett vanligt önskemål, och det ska vara en person som det går att bygga upp en organisation kring. Som beskrevs tidigare är listan på personliga egenskaper hos projektledaren lång (se *Yttre förhållanden*, sida 71). Samtidigt finns också kommentarer som handlar om

riskerna med att bygga upp en verksamhet kring en "eldsjäl". Det måste finnas en stabil organisation. Annars är risken att projektet står och faller med en person, vilket gör det sårbart. En rekommendation handlar om att det är bra att projektledaren har en handledare så att denne har någon att vända sig till, både för personlig handledning och för att kunna fortsätta utveckla projektet. Projekten efterlyser hjälp med rekrytering av personal, oftast en projektledare, vilket väl får sägas betyda att det finns ett visst behov av stöd inom detta område.

Förutom en bra projektledare menar projekten att en stabil ekonomi är betydelsefull. Flera projekt nämner att det är viktigt i planeringsfasen att verkligen kolla upp faktiska kostnader och vara säker på att den ekonomiska kalkylen stämmer, samt att ha utrymme för oförutsedda utgifter. Ekonomin ska också hålla efter projektens slut, för att kunna göra utvärderingar eller annat efterarbete. Att inte glömma att budgetera för vissa kostnader är ett återkommande råd; det kan handla om att budgetera för administrativa kostnader, kompetensutveckling för personalen i projektet eller tolkar som finns med vid möten med målgruppen. Budgetmissarna tyder på en viss ovana då det gäller att planera för omkostnader och när det gäller ekonomi finns uttalanden som åskådliggör en viss osäkerhet bland projekten. Så här säger ett projekt:

"Om det inte handlar om en stor organisation, se till att få kontakt med och samarbeta med en stor väletablerad organisation som kan ge råd, kontakter och hjälp både när det gäller finansiering och själva verksamheten."

För mindre aktörer som genomför insatser med stora omkostnader kan det till exempel vara svårt med de administrativa kraven som ställs av finansörerna. Bland vissa finansörer är anspråken på återrapportering omfattande och enstaka projekt upplever detta som frustrerande.

Kommentarerna handlar främst om EU-medel (Europeiska integrationsfonden och Europeiska flyktingfonden).

Att projektaktiviteterna är kostnadsfria framstår som särskilt viktigt i socialt utsatta områden. Det ska inte behöva kosta pengar för målgruppen att delta i verksamheterna, eftersom detta kan utsluta deltagande för ekonomiskt svaga grupper.

Men faktorer knutna till ekonomi och finansiering handlar inte bara om att kunna erbjuda gratis aktiviteter och ha en anställd projektledare. En del projekt lyfter fram vikten av att kunna avlöna personer som är delaktiga i projektet på timbasis eller ge någon annan form av ekonomisk ersättning. Detta är också en aspekt som framkommer bland rekommendationerna – *om möjligt, anställ någon från målgruppen i projektet*. I svaren lyfts flera aspekter kring varför detta kan vara viktigt och ett projekt menar att det kan ha en motiverande effekt:

"Vi hade möjligheten att timanställa en del ungdomar. Detta var en välbehövad morot för att få dem att bli en del av projektet. Dessa karismatiska ungdomar blev cirkelledare som drog andra ungdomar till projektet (som inte fick betalt men ändå såg det som mycket värdefullt att delta i projektet)."

Genom timanställningarna blev ungdomarna sporrade att delta i projektet och de som fick betalt blev en sorts inkörspport för andra ungdomar. Timanställningarna av ungdomar gav på så vis ett mervärde till projektet.

Samma projekt lyfter i en av de andra öppna frågorna en annan aspekt av timanställningar:

"Att ungdomarna som satsade väldigt mycket av sin tid i projektet fick betalt, alltså blev timanställda. De fick fina rekommendationer som kan hjälpa dem få sitt första jobb."

Timanställningarna blev därmed ett mervärde för ungdomarna och en erfarenhet de kunde ta med sig till framtida arbetsgivare. I exemplet lyfts målgruppen ungdomar fram, men samma resonemang skulle kunna användas bland andra grupper som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Projektverksamheten blir i detta perspektiv ett möjligt sätt att skapa tillfälliga jobb för utsatta målgrupper vilket ger en vinst utöver den egentliga projektaktiviteten. Med tanke på att sysselsättning är ett tema som många projekt inom social sammanhållning ägnar sig åt är det intressant att notera att även insatser med andra teman på detta sätt genererar viss sysselsättning. Projektinsatserna blir därmed i sig en arena där utsatta grupper kan få tillträde till arbetsmarknaden genom projekt- eller timanställningar.

Ytterligare erfarenheter från projekten handlar om medias roll i insatserna. Sociala medier och kontinuerlig uppdatering av hemsidor för informationsspridning skapar en känsla av verklighetsanknytning för deltagarna. Dessa verktyg kan användas för att nå ut till målgruppen och hålla kontakt med den även utan fysiska möten. Enstaka projekt betonar också hur viktigt det är att radio, TV eller tidning, intresserar sig för verksamheten. Det förefaller ge en legitimitetsskapande effekt som påverkar projektet och deltagarna positivt. Ett projekt uttrycker det på följande sätt: *"Det har varit mycket media, både tidning och radio. Det har gjort att ungdomarna känner att det är på 'riktigt'"*. Medias intresse handlar således inte bara om att nå ut till allmänheten eller nya deltagare, utan vinsten finns i att deltagarna blir bekräftade och upplever att de får positiv uppmärksamhet utifrån. Bland projekt som arbetar i socialt utsatta områden ses media också som ett strategiskt verktyg för att få ut positiva nyheter om den aktuella stadsdelen.

Avslutningsvis kan det således konstateras att organisatoriska aspekter som projektledning och ekonomi har bäring på projektens genomförande. Även medias intresse ger avtryck på insatserna och kan skapa positiv uppmärksamhet kring dessa.

Sammanfattning

Detta avsnitt har lyft fram framgångsfaktorer, utvärderingsresultat och rekommendationer som projekten förmedlade via öppna enkätsvar. Avsikten med dessa frågor var att sprida erfarenheter från projektinsatserna som arbetar med social sammanhållning och samhällets värdegrund. De huvudsakliga aspekterna som framkommit är:

- Dialog, delaktighet och målgruppskänedom är återkommande faktorer som framhålls av projekten som viktiga. Dessa hänger till viss del ihop så till vida att en god målgruppskänedom delvis förutsätter en dialog med målgruppen och att denna är delaktig i projektets planering.

- I planeringsfasen lyfts vikten av samverkan fram. Samverkan kan ske på flera nivåer: gentemot andra projektorganisationer, kommunen, i nätverk med mera, men är särskilt viktig i relation till målgruppen.

- Att förankra projektet hos rätt instanser och att projektet utgår från rätt organisations-tillhörighet är viktigt för att få bra uppbackning och kunna genomföra insatsen på ett optimalt sätt.

- Projektledaren är en central person som det helst ska gå att bygga verksamheten kring.

- Två områden där projekten uttrycker ett behov av stöd gäller rekrytering av projektledare/personal och projektadministration. Det verkar som att projekten saknar tillräckliga kunskaper för att agera optimalt.

- Att synas i media ger deltagarna en upplevelse av aktualitet och att uppmärksamma utsatta områden på ett positivt sätt i media kan vara viktigt för att vända bilden av stigmatiserade bostadsområden.

- Stabil ekonomi är självklart viktigt, men mer specifikt betonas vikten av att aktiviteterna ska vara gratis för målgruppen och att projekten ska ha medel nog att kunna timanställa personer ur densamma. Timanställningarna ger ett mervärde så tillvida att de skapar förtroende och samsättning för målgruppen.

Framgångsfaktorer, goda råd och utvecklingspotential

Mot bakgrund av det datamaterial som analyserats samt de teman som lyfts fram, går det att finna ett antal aspekter som har så stor betydelse för projektens genomförande att de kan betraktas som framgångsfaktorer i arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Utifrån dessa erfarenheter går det också att finna aspekter som inte utgör framgångsfaktorer utan snarare kan karaktäriseras som goda råd. Framgångsfaktorer och goda råd presenteras i punktform; resonemangen bakom återfinns i tidigare presenterat datamaterial. Därefter följer en avslutande reflektion med utgångspunkt i de slutsatser som framkommit i kartläggningen. Avsikten med denna är att belysa områden där det finns utvecklingspotential.

Framgångsfaktorer

Med framgångsfaktorer menas i detta sammanhang faktorer som förefaller ha stor betydelse för huruvida projekten lyckas med sina insatser eller inte. En del framgångsfaktorer har projekten själva lyft fram i svaren på de öppna frågorna, andra har utkristalliserats utifrån enkätsvaren som helhet. De är hämtade i en kontext som handlar om social sammanhållning och samhällets värdegrund men kan också vara av intresse för insatser med annat fokus. Följande framgångsfaktorer har identifierats:

- Dialog är en metod som betonas både i svaren på de öppna frågorna och i resultaten på de fasta frågorna. Att använda dialog som metod med målgrupp, samarbetspartners och inom projektorganisationen framstår som en av de mest framträdande framgångsfaktorerna.

- Att skapa mötesplatser för att få till stånd möten mellan individer eller olika grupper framträder som ytterligare en viktig metod och en framgångsfaktor.

- Att utgå från kunskapsorienterade metoder är en tredje framgångsfaktor.

- Målgruppskänedom, det vill säga att ha upparbetade kanaler och goda relationer till målgruppen, goda förkunskaper om densamma samt respekt för målgruppens eventuella problemsituation är en framgångsfaktor som understryks.

- Att projektgruppen har egna erfarenheter av den problematik som insatsen handlar om lyfts fram som viktigt. Beroende på projektets inriktning kan det handla om att en eller flera personer i projektgruppen har levit i utanförskap, själva varit kriminella eller har annan etnisk bakgrund än svensk. Ibland beskrivs dessa personer som "brobyggare".

- Delaktighet är en framgångsfaktor som till viss del kopplas samman med dialog och målgruppskänedom. Med delaktighet menas att målgruppen ska ges utrymme att vara med och forma projektinsatsen och dess aktiviteter.

- Samverka och hitta samarbetspartners med gemensamma intressen. Samarbeten är också viktiga för att det gör projektorganisationen starkare och i nätverken runt projektet finns både kompetens och inspiration att hämta.

Goda råd

Goda råd är erfarenheter från projekten som inte har samma dignitet som framgångsfaktorerna, men som ändå påverkat projektens möjligheter att genomföra sina insatser. De kan ses som nyttiga erfarenheter för projektverksamheter i allmänhet och är inte starkt knutna till arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Huvudsakligen bygger råden på aspekter som lyfts fram i de öppna frågorna. Några av råden kommer från enskilda projekt, andra har varit mer framträdande i materialet. Från enkätsvaren härrör följande goda råd:

- Gör en riskanalys redan i planeringsfasen.
- Se till att projektet inte är en enmansprodukt. Även om det finns en person som brinner för idéerna och har kapacitet att driva projektet är det viktigt att förankra det i en organisation eller liknande.
- Var tydlig med vilka begränsningar projektet har och vilket handlingsutrymme som finns. Detta för att inte väcka orimliga förväntningar hos målgruppen.
- Var beredd på att möta reaktioner hos deltagarna. Beroende på projektens inriktning kan personliga problem komma upp till ytan och enskilda individer kan ha behov av stöd för att hantera detta.
- Projektinsatsen väcker en förväntning och ett behov hos målgruppen. Projektet har därför ett ansvar även efter avslutad insats. Reaktioner på aktiviteterna kan komma efter projekttidens slut och det måste finnas en beredskap för detta.
- Administration och marknadsföring kostar också pengar och det är viktigt att ta med dessa omkostnader i budgetarbetet.

- Ha en projektvan organisation som fadder för att få hjälp med finansiering, att planera budget och liknande.

- Om personal ska rekryteras till projektet och det saknas erfarenhet av rekryteringsprocesser inom organisationen, försök få hjälp av kunniga på området.

- Planera för kompetensutveckling för projektledaren/projektgruppen så att de också får utvecklingsmöjligheter.

- Om möjligt, försök timanställa personer från målgruppen. Detta kan vara ett sätt att fördjupa relationen med målgruppen, öka förtroendet till denna och öka individens möjligheter till inträde på arbetsmarknaden.

- Återkoppla till målgruppen, även med sådant som inte går att genomföra eller har gått fel.

- Avsätt tid för efterarbete och utvärdering då projektaktiviteterna är avslutade. Planera och budgetera för detta redan från start.

- Om en extern utvärderare anlitas, var noggrann med att ha en tydlig bild av vad uppdraget innefattar och vad det är som ska utvärderas.

Avslutande reflektion

Det är viktigt att påpeka att denna undersökning inte är en utvärdering av projektens verksamheter och att det inte går att objektivt bedöma hur lyckade de insatser som ingår i datamaterialet är. Men när projekten själva värderar sina insatser ger de sig själva ett gott betyg. Visst kan det finnas anledning att ha ett kritiskt förhållningssätt till detta; det ligger trots allt i projektens intresse att visa att deras aktiviteter är lyckade. Samtidigt är denna undersökning inte grund för beslut om ytterligare finansiering, så det finns ingen egentlig anledning för projekten att inte vara uppriktiga i sina svar.

Projektet har huvudsakligen varit verksamma inom områden som kan beskrivas utifrån rubrikerna demokrati/delaktighet, integration, förebyggande/trygghet och sysselsättning. De mest framträdande målgrupperna är ungdomar, personer med annan etnisk bakgrund än svensk och personer med funktionsnedsättningar. Dessa områden och målgrupper är tongivande och speglar delar av de aktiviteter som genomförs inom social sammanhållning och samhällets värdegrund. Generellt är insatserna utformade så att en utsatt målgrupp ska införlivas i samhällsgemenskapen. Detta är tydligast inom integrationsområdet, där ”de andra” ska integreras till ”oss”, alltså inlemmas i majoritetssamhället. Det är givetvis viktigt att utsatta grupper ges möjlighet att träda in på arbetsmarknaden, vara delaktiga i samhället och vara en del av det demokratiska systemet. Det finns dock anledning att reflektera över ett omvänt perspektiv: vad kan till exempel göras för att till exempel arbetslivet ska vara bättre anpassat för personer med funktionsnedsättning? Är det alltså ”de andra” som ska integreras till majoriteten, eller borde insatser också finnas för att stötta majoritetssamhället att möta ”de andra” på ett bättre sätt? Denna sorts insatser finns bland de undersökta projekten, framför allt bland dem med målgrupper som har funktionsnedsättningar. Som helhet finns det dock anledning att fundera över hur detta omvända perspektiv kan få större genomslag och tillvaratas på ett bättre sätt.

Ytterligare ett område som det kan vara värt att fundera över handlar om valet av målgrupper. Något enstaka projekt menar att en framgångsfaktor har varit att projektet haft en målgrupp av deltagare med blandade bakgrunder gällande etnicitet, sexuell läggning och kön. Som helhet riktar sig projekten ofta till specifika målgrupper (till exempel personer med funktionsnedsättning, en viss etnisk grupp, ungdomar i riskzonen eller hbtq-ungdomar). Några projekt har målgrupper med dubbelt utanförskap, till exempel personer med annan etnisk bakgrund än

svensk som också har en funktionsnedsättning. Flera av målgrupperna kan knytas till grupper som riskerar att utsättas för diskriminering.

Det finns goda erfarenheter av projektinsatser med bredare perspektiv att hämta inspiration från. I en satsning kallad *Arm i arm – 4:e initiativet* som genomfördes utifrån *En handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering* (Skr. 2000/01:59) fanns en tematik som tangerar områdena inom social sammanhållning och samhällets värdegrund. Projektet genomförde insatser inom ett eller flera av områdena rasism, främlingsfientlighet, homofobi eller diskriminering. Inom satsningen anordnades gemensamma projektledarträffar vilket gjorde att projekt med olika fokus fick kontakt med varandra. Detta i sin tur ledde till att projektet fick en tydligare bild av till exempel kopplingen mellan rasism och homofobi och därmed ökad förståelse för varandras utgångspunkter. Projekt som verkade mot homofobi insåg att deras metoder också kan användas i arbetet mot rasism och tvärtom. Några projekt breddade sina verksamheter till att omfatta både aktiviteter mot rasism och homofobi. Det fanns ett mervärde i att projekt med olika målgrupper möttes och berikade varandra (Allmänna arvsfonden, 2004). Liknande kopplingar mellan olika problemområden eller dubbla målgruppsbeskrivningar har inte varit särskilt synligt i datamaterialet i denna kartläggning. En möjlig utveckling för att stödja och utveckla arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund är att uppmontra projekt med dubbla målgruppsbeskrivningar, att anordna träffar för erfarenhetsutbyte mellan projekt eller stödjande insatser vars utgångspunkt omfattar olika diskrimineringsgrunder.

När det gäller projektens samarbetsformer finns det outnyttjade resurser, även om flertalet projekt redan idag är involverade i olika former av samarbeten. Generellt beskrivs samverkan som en viktig framgångsfaktor och de flesta av projekten samverkar med en eller flera parter.

Organisationer i civilsamhället är den vanligaste samarbetspartnern; även gentemot kommuner samt lokala och nationella myndigheter finns uppskattade samarbetsytor. En outnyttjad resurs förefaller vara den privata sektorn. Här finns utrymme för utveckling och möjlighet att skapa aktiviteter inom social sammanhållning och samhällets värdegrund som engagerar den privata sektorn i högre utsträckning.

Bland de metoder projekten använder finns det en tydlig tonvikt på arbetssätt som betonar samtal, möten och kunskap. Dessa är de som flest projekt använder, men också de som flest projekt anser är mycket effektiva. Det intressanta med denna fördelning är att den visar att projekten huvudsakligen redan använder metoder som de anser ger ett bra resultat i arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Det finns givetvis projekt som har stor nytta även av de metoder som färre projekt anser är effektiva, men den övergripande bilden är att ju vanligare en metod är, desto mer effektiv anses den vara.

Ett mönster i datamaterialet är att det framstår som om projekten generellt har goda förkunskaper och är väl insatta i de verksamhetsområden de bedriver sina insatser inom. Detta har framkommit i svaren som rör förstudier och kunskapsstöd men till viss del också i de öppna svaren där projekten beskriver sina kontakter med målgruppen. Detta är intressant eftersom det visar att de aktörer som engagerar sig i arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund generellt är aktörer som redan är aktiva och har kopplingar till denna form av insatser. Det sammantagna intrycket utifrån svaren kring förkunskaper och kunskapsbehov är att projekten generellt upplever att de har den kompetens och kunskap som krävs. Givetvis kan det ändå finnas behov av kunskapsstöd eller kompetenshöjande aktiviteter.

Detta i sin tur betyder två saker. Dels kan aktörer som redan bedriver verksamhet inom social sammanhållning och samhällets värdegrund stimuleras till ytterligare aktivitet. Det finns ett

intresse, kunskap och en solid grund att stå på för att vidareutveckla engagemanget. Dels finns det en outnyttjad marknad för aktiviteter inom detta område bland aktörer som till exempel inom idrottsrörelsen. Här kan stimulering och kunskapshöjande aktiviteter leda till ytterligare insatser.

Sammanfattning

Syftet med detta avsnitt har varit att presentera framgångsfaktorer och goda råd utifrån de erfarenheter som framkommit i datamaterialet. Med utgångspunkt i de slutsatser som framkommit kring arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund diskuteras också utvecklingsmöjligheter i det fortsatta arbetet. Följande har framkommit:

- Framgångsfaktorer är i detta sammanhang aspekter som förefaller ha stor betydelse för projektverksamheter inom social sammanhållning och samhällets värdegrund.
- Bland framgångsfaktorerna identifieras särskilt viktiga arbetsmetoder samt aspekter som rör förhållningssättet gentemot målgruppen, till exempel vikten delaktighet och stor kunskap om målgruppen.
- Med goda råd avses mer allmänna synpunkter som kan vara till nytta för projektverksamheter generellt.
- De goda råden handlar ofta om konkreta tips eller ”best practice” för projektverksamheter ur framför allt ett planerings- och organisatoriskt perspektiv.
- Sammantaget är det positivt att flertalet projekt beskriver sina verksamheter som lyckade. Det innebär att det pågår en mångfald av aktiviteter som mer eller mindre bidrar till en utveckling av den sociala sammanhållningen och samhällets värdegrund.

- Flertalet aktiviteter handlar om att ”de andra” ska integreras till ”oss”. Ett sätt att utveckla aktiviteter inom detta område kan vara att uppmontra insatser som istället arbetar med att förändra strukturer på till exempel arbetsmarknaden. Denna typ av insatser finns, men är i nuläget inte tongivande.
- Diskriminering är det område inom social sammanhållning som flest projekt anger att de verkar inom. Få verkar dock ta ett samlat grepp utifrån de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen. Här kan stimulerande åtgärder leda till en utveckling av arbetet inom social sammanhållning.
- Det förefaller till stor del vara aktörer som redan är verksamma inom frågor som tangerar arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund, som utvecklar projektverksamheter inom detta område.
- Det finns en utvecklingspotential bland aktörer vars ordinarie verksamheter inte har så tydligt fokus på social sammanhållning och samhällets värdegrund, till exempel inom idrottsrörelsen.

SAMLADE RESURSER FÖR TILLVÄXT

Sociala företag som skapar arbete för dem som står utanför arbetsmarknaden är en ny väg för personer med funktions nedsättning att få jobb.

Text: Peter Rehnfeldt
Illustration: Sabrina Cuccu

I Luleå har Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) medverkat i det pågående projektet Samlade resurser för tillväxt i Norrbotten där syftet är att minst 150 personer med funktionsnedsättning ska ha genomgått utbildning i kooperation och att minst 100 får arbete genom socialt företagande.

– Idén är att man kan använda sociala företag som en "murbräcka" och visa att personer med funktionsnedsättningar kan komma in på arbetsmarknaden, säger Kurt Hofgren på HSO.

Bland arbetsgivare finns det ofta en osäkerhet kring att anställa personer med en funktionsnedsättning eftersom många inte vet vad det innebär för ansvar, hur det kan påverka företagets ekonomi eller hur arbetsuppgifter och arbetstider ska utformas.

– Men det finns även en rädsla bland personer med funktionsnedsättning för att ta ett jobb ute på arbetsmarknaden. Krav och förväntningar från arbetsgivaren eller kolleger kan kännas höga eller otydliga, säger Kurt Hofgren.

En viktig del i projektet har därför varit att förändra attityder och visa vilka möjligheter som finns med socialt företagande. En lång rad möten och samtal har förts med representanter från kommuner, landsting, organisationer och näringsliv.

– Gensvaret på idén att förbättra förutsättningar för att starta sociala företag har varit väldigt bra, inte minst från politiskt håll. Men att sedan få igenom det ekonomiska stöd som behövs har varit mer problematiskt. Vi har tidigare haft svårt att visa vad som kan uppnås. Många kommuner har inte heller kunnat se hur sociala företag skulle kunna förverkligas, säger Kurt Hofgren.

Vid sidan av att starta samarbeten kring socialt företagande har en utbildning hållits vid Sunderby folkhögskola i Luleå. Där har 17 deltagare studerat socialt företagande och fått stöd i personlig utveckling. Ett resultat av utbildningen är att ett socialt företag startats och är verksam vid Sunderby sjukhus i Luleå.

– Där arbetar nu cirka 10 personer med funktionsnedsättning som entrévärdar. De

lotsar patienter mellan avdelningar och transporter till och från sjukhuset. Förutom ökad livskvalitet ger det ökad trygghet för patienterna och spar tid för taxiföretagen, säger Kurt Hofgren.

Målgruppen för projektet var från början personer med funktionsnedsättning i ett brett perspektiv. Det som sedan varit gemensamt för deltagarna är att alla haft en önskan om att bryta sin situation och kunna ingå i en arbetsgemenskap.

– Vi har med detta projekt kommit en bit på väg. Känndomen om socialt företagande har ökat och flera nya projekt har startats. Men det egentliga resultatet kommer att synas längre fram, och trots det goda gensvaret har vi inte lyckats få med oss handikapprörelsen på lokal nivå. Vi har inte heller lyckats nå fram till yngre deltagare. Där måste vi hitta nya sätt att skapa engagemang, säger Kurt Hofgren.

Under projektets gång myntades också begreppet "100 procent av min förmåga". Det fångar kärnvärdet i socialt företagande och har uppmärksamats på riksnivå.

LÄS MER

www.entrek.se

Bakom projektet står Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO), Sunderby Folkhögskola, Coompanion Norrbotten, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Företagarna och Luleå med flera kommuner. Projektet delfinansieras av Allmänna arvsfonden, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

KAPITEL 4

Slutdiskussion och förslag

I Ungdomsstyrelsens uppdrag att kartlägga arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund ingår följande delar:

- redovisa metoder som använts för att stärka social sammanhållning och samhällets värdegrund
- identifiera framgångsfaktorer för lokalt arbete med dessa frågor
- identifiera goda exempel på metoder från olika delar av landet, med särskilt fokus på projekt i stadsdelar som omfattas av lokala utvecklingsavtal
- belysa erfarenheter från andra länder
- ge förslag på hur kunskap och erfarenheter kan spridas vidare till andra aktörer samt andra delar av landet.

I kartläggningen ges en introduktion till social sammanhållning, en översikt av erfarenheter av arbete med social sammanhållning i andra länder och internationella organisationer samt en beskrivning av metoder som används av projekt inom en mängd olika områden vilka syftar till att bidra till en ökad social sammanhållning.

I detta avslutande kapitel kopplar vi tillbaka till uppdragets olika delar och summerar de viktigaste resultaten. Dessutom ges förslag på hur kunskap och erfarenheter från arbetet med social sammanhållning kan spridas vidare. Därefter följer ett avsnitt med Ungdomsstyrelsens bedömning av hur arbetet med social sammanhållning bör utvecklas. Avslutningsvis presenteras ytterligare förslag som bygger på de slutsatser som dras av kartläggningens olika delar.

En inledande observation som Ungdomsstyrelsen gör är att urvalet, det vill säga att kartlägg-

ningen enbart belyser projekt som finansierats av Allmänna arvsfonden, Europeiska integrationsfonden eller Europeiska flyktingfonden, eller som genomförts i kommuner som tecknat lokala utvecklingsavtal, innebär att mycket arbete som genomförs med andra finansörer eller i andra kommuner inte inkluderas. Insatser som vi kan anta fallit utanför kartläggningen av den anledningen är exempelvis de som sker inom kultursektorn, idrottsrörelsen och folkbildningen. Denna avgränsning har betydelse för studiens resultat som därmed inte kan sägas vara heltäckande. Det kan finnas aktörer, metoder och goda exempel på arbete med social sammanhållning som inte blir belysta i denna rapport.

Det finns en mångfald av inriktningar och målgrupper bland projekten som medverkar i undersökningen. Kartläggningen visar att fyra ämnesområden är framträdande i projektens arbete: demokrati/delaktighet, integration, förebyggande/trygghet och sysselsättning. Inom demokrati/delaktighet finns aktiviteter som syftar till att målgruppen ska få en starkare anknytning till samhället som demokratisk arena och en förstärkt känsla av inflytande. Inom integration är målgruppen oftast personer med annan etnisk bakgrund än svensk. Många gånger syftar aktiviteterna till att målgruppen ska integreras till det svenska samhället; få aktiviteter har fokus på att majoritetsbefolkningen ska få större förståelse för till exempel etniska minoriteter eller personer med funktionsnedsättningar. Arbetet inom förebyggande/trygghet handlar ofta om ungdomar i riskzonen. De trygghetsskapande insatserna är primärt knutna till socialt utsatta bostadsområden. Inom sysselsättning är syftet att försöka skapa meningsfulla aktiviteter eller arbetstillfällen, huvudsakligen för ungdomar, personer med annan etnisk bakgrund än svensk eller personer med funktionsnedsättningar.

Det finns flera projekt som arbetar med andra ämnesområden än dessa men det är för få projekt inom respektive område för att utgöra ytterligare kategorier.

Metoder och goda exempel

I följande avsnitt diskuteras de metoder och goda exempel som framkommit i Ungdomsstyrelsens kartläggning av projekt med syfte att stärka social sammanhållning (kapitel 3). Dessa diskuteras i ljuset av andra kunskaper som inhämtats under arbetet med kartläggningen.

Dialog är den enskilt mest använda metoden i projekten; i princip alla projekt använder dialog. Dialogbegreppet kan inrymma en mängd olika former och aktiviteter. Det går inte att utifrån materialet i denna kartläggning säga något om hur dialogen genomförs. När projekten själva bedömer vad som fungerar anses dialog vara den mest effektiva metoden. Dialog lyfts även fram som centralt i det interna arbetet inom projekten samt som en grund för positiv samverkan med andra aktörer. Information är nästan en lika vanlig metod som dialog och bedöms också som väldigt effektivt av projekten själva.

Andra metoder som värderas högt av projekten har det gemensamt att de handlar om att skapa utrymme för samtal och möten mellan människor samt att fördjupa kunskaper. Mötes- och kunskapsorienterade metoder är således centrala inom arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Dessa metoder är de som flest projekt använder och de anses också oftast vara mycket effektiva.

Då vi studerar projekt som redovisas av kommuner med lokala utvecklingsavtal ser vi dock en viss avvikelse. Metoderna erfarenhetsutbyte samt framtagande/insamlade av kunskap och utbildning är i allmänhet metoder som används flitigt och betraktas som effektiva, men de används i avsevärt lägre grad bland kommunerna med lokala utvecklingsavtal än i andra urval-

skategorier. Då dessa metoder generellt bedöms vara de mest effektiva kan det ha betydelse för projektens framgång att de inte används. Sweco konstaterade i sin utvärdering av lokala utvecklingsavtal, som redovisas i kapitel 1, att det fanns brister i just utvärdering och erfarenhetsutbyte. Tidsbrist anfördes av projekten som en av orsakerna till detta. Inför framtida satsningar är det relevant att ta hänsyn till dessa erfarenheter och slutsatser.

I kartläggningen framkommer att merparten av projekten redan idag använder metoder som de själva anser ger bra resultat i arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund. Det finns ett tydligt samband mellan hur vanlig en metod är och hur effektiv den anses vara. Då mycket få av metoderna i projekten är utvärderade är det intressant att ställa frågan om de är så effektiva som projekten själva upplever dem. Finns det metoder som skulle kunna vara väldigt effektiva men som ännu inte fått någon större spridning? Tyvärr finns det inte möjlighet att besvara denna fråga här. Men att ta reda på vad som faktiskt fungerar är ett viktigt fortsatt utvecklingsområde. I flera av de länder vars arbete med social sammanhållning vi studerat i kartläggningen har den typen av studier genomförts.

En del av uppdraget handlar om att identifiera goda exempel på metoder från olika delar av landet, med särskilt fokus på projekt i stadsdelar som omfattas av lokala utvecklingsavtal. Eftersom det inte varit möjligt att mäta effekterna av olika projekt och insatser inom ramen för denna kartläggning är det inte heller möjligt att lyfta fram metoder och exempel som är särskilt framgångsrika och lyckade. Med den tid som funnits tillgänglig för att genomföra uppdraget har det inte heller varit möjligt att i någon större utsträckning inventera och beskriva enskilda projekt eller metoder mer ingående.

I den enkätundersökning som genomförts i kommuner med lokala utvecklingsavtal har kartläggningen inte bara inkluderat insatser som sker i de stadsdelar som omfattas av ut-

vecklingsavtalen utan även generella insatser i kommunerna. I enkäten ställs dock frågan om insatserna är generella eller om de är riktade till de mer socialt utsatta områdena i kommunen. 38 procent av insatserna i kommunerna som ingår i kartläggningen är enbart riktade till socialt utsatta områden och ytterligare 31 procent riktar sig delvis till dessa områden. 69 procent av insatserna vänder sig därmed helt eller delvis till socialt utsatta områden. Dessutom bedriver många projekt som finansierats av någon av fonderna sin verksamhet i de stadsdelar som omfattas av lokala utvecklingsavtal. Av projekten som finansierats via Allmänna arvsfonden uppger 56 procent att de helt eller delvis vänder sig till socialt utsatta områden. Motsvarande siffra för projekten med stöd från Europeiska integrationsfonden eller Europeiska flyktingfonden är 47 procent. Sammanfattningsvis kan vi se att en klar majoritet av de kartlagda projekten riktar sig till socialt utsatta områden.

Det är intressant, inte minst i ljuset av det som kom fram då vi studerade projekten inom området integration. Där framkom att ett syfte ofta var att få målgruppen personer med annan etnisk bakgrund än svensk att integreras till det svenska samhället; också här tycks det som att projekten anser att social sammanhållning är särskilt angeläget att arbeta med i socialt utsatta områden. Färre aktiviteter riktar sig till andra bostadsområden.

Många av projekten i enkätstudien är positiva till sin egen insats och till sin metod, och de ser projekten som mycket lyckade. Det generellt positiva gensvaret från de undersökta projekten är glädjande i sig men i denna studie är det dock svårt att se och bedöma effekten av deras insatser i förhållande till en stärkt social sammanhållning. Projektens positiva bild av sina insatser kan delvis sägas stå i kontrast med den allmänna föreställningen att det finns problem med en minskande social sammanhållning. Därmed finns det en diskrepans mellan projektens uppfattning om att de lyckas i sitt arbete och att

det på nationellt plan inte upplevs som att social sammanhållning ökar. Det är relevant att ställa frågan vad detta kan bero på. Är de studerade projekten för få och sker arbetet i så pass liten skala att effekten inte märks och uppmärksammas på ett nationellt plan? Kan det spela in att det inte finns något sätt att mäta social sammanhållning? Om det stämmer att projekten är så framgångsrika i sitt arbete som de själva uppger, bör betydligt fler projekt uppmuntras och omfattningen av insatserna vara mycket större. Fler projekt och större omfattning kan betyda olika saker, till exempel fler deltagare, ökat finansiellt stöd, fler anställda, ökat erfarenhetsutbyte och spridning av lärdomar. Men det kan även betyda flera målgrupper inom samma projekt. Samtidigt bör metoder, framgångsfaktorer och goda exempel från dessa projekt spridas vidare till fler aktörer och arenor. Om projektens självbild inte stämmer och de inte är så framgångsrika som de själva uppger behöver insatser sättas in för att rusta dem och andra insatser för att möjliggöra ett framgångsrikt arbete för social sammanhållning.

Oavsett hur framgångsrika projekten är så framkommer det tydligt i kartläggningen att det finns stora delar av det civila samhället som skulle kunna involveras mer i arbetet med social sammanhållning. Ett exempel som nämns i slutsatserna i kapitel 3 är organisationer inom idrottsrörelsen.

Framgångsfaktorer

Inom ramen för kartläggning har det inte varit möjligt för Ungdomsstyrelsen att göra objektiva bedömningar av metodernas effektivitet, vad som egentligen fungerar i projekten och om det finns modeller som kan spridas även till andra. För att kunna göra den typen av bedömningar krävs helt andra förutsättningar vad gäller tid och resurser än vad Ungdomsstyrelsen haft. Analysen utgår därför från de uppgifter som projekten själva uppgett och det är deras

bedömningar som redovisas. De aspekter som identifieras som framgångsfaktorer i dessa projekt är inte nödvändigtvis unika för projekt inom området social sammanhållning. Således kan de slutsatser som dras även vara relevanta för projekt som arbetar inom andra områden.

Då social sammanhållning berör flera politikområden och flera aktörer är det viktigt att samverka. Projekten ser *samverkan* som en framgångsfaktor. Många av de projekt som studerats i kapitel 3 har haft någon typ av samverkan med andra aktörer. Majoriteten av projekten har samverkat med ideella organisationer och/eller med offentliga verksamheter och samverkan med just dessa två aktörer anses även vara av betydelse för projektets resultat. Samverkan är något mer vanligt bland projekt med ideell huvudman. De samverkar huvudsakligen med andra ideella organisationer och kommunala verksamheter. De kommunala huvudmännen samverkar oftast inom kommunen men även projekt med kommunala huvudmän samverkar i stor utsträckning med ideella organisationer. Samverkan och behovet av en gemensam plattform för arbetet är även två aspekter som lyfts fram i Statskontorets och Swecos utvärderingar av arbetet med de lokala utvecklingsavtalen (kapitel 1). Där framkommer att samverkan måste vara mer tydligt organiserad än vad den generellt sett är idag. I framtida satsningar och samarbeten är det väsentligt att de involverade aktörerna tidigt skapar en gemensam målbild och tydliggör mandat, ansvar och roller.

I beskrivningen av insatser och projekt kring social sammanhållning i andra länder lyfts vikten av tvärssektoriell samverkan som särskilt betydelsefull. Kanada har gjort ett försök till nationell samverkan genom en konsultationsprocess som involverade aktörer från flera sektorer. Även i Nederländerna betonas vikten av tvärssektoriell samverkan. I Storbritannien sker mycket av arbetet med social sammanhållning genom partnerskap, både när det gäller innehållsfrågor och finansiering. Samverkan är centralt för pro-

jekten och näringslivet lyfts fram som en viktig aktör att samverka med. Den utveckling som skett är att företag numera ser detta arbete som en stor förmån och fördel, både från ett marknadsföringsperspektiv men även från ett socialt perspektiv. I kartläggningen av svenska projekt i kapitel 3 uppmärksammas samverkan med den privata sektorn som en outnyttjad faktor. Med anledning av detta resultat kan det vara av intresse att fördjupa sig i erfarenheterna från Storbritannien.

Projektet lyfter fram kunskapsorienterade metoder som relevanta och effektiva. *Kunskap* kan därför sägas vara en framgångsfaktor, speciellt då de projekt som genomfört en förstudie rankar sitt projekt som mer lyckat än de projekt som inte gjort det. Det är dock tydligt att projekten själva anser sig ha tillräcklig kunskap om målgruppen och om sakområdet för att genomföra sina projekt. Detta kan kopplas till att fyra av fem projekt har tidigare erfarenhet av liknande insatser innan det aktuella projektet inleddes.

Dialog är som tidigare nämnts den vanligaste metoden i projekten men dialog kan även ses som en framgångsfaktor. Samtidigt påpekar projekten att *kunskap om målgruppen* är ett krav för att dialog ska vara en framgångsfaktor. För att få denna kunskap och i förlängningen utarbeta en effektiv metod för insatser behöver man involvera målgruppen och få dem att känna sig *delaktiga* i projektet. Flera projekt lyfter vikten av att deltagarna får möjlighet att utvecklas på ett personligt plan.

I Swecos utvärdering av det urbana utvecklingsarbetet lyfts bristen på inflytande från de boende i områdena fram som ett problem och ett utvecklingsområde. Inflytande från de som berörs av och är målgrupp för projektet kan på sikt leda till att de får större tillit till projektet, känner sig sedda och lyssnade till och på så sätt också känner en större samhörighet i samhället. Även i erfarenheterna från andra länder lyfts vikten av målgruppens *delaktighet och inflytande*. För att väcka engagemang är det viktigt att möjligheten

till delaktighet inleds tidigt. Men engagemang och delaktighet kräver också en *gemensam uppgift* eller ett gemensamt intresse. Studier från Nederländerna belyser vikten av målgruppens delaktighet i form av medskapande och medbestämmande kring konkreta uppgifter eller projektets resultat. Erfarenheterna från Storbritannien visar också på värdet av att skapa positiva relationer mellan medborgarna och att de ofta skapas genom samverkan kring konkreta saker utifrån de lokala behoven. Forskarutvärderingar av lokala projekt i Nederländernas visar vikten av *långsiktig finansiering* men *kortsiktiga delmål*. Utvärderingarna visade att kortsiktiga projekt sågs som mer lyckade. Detta eftersom att medborgarnas delaktighet är lättare att få till stånd om tidsplanen innehåller tydliga mål som kan uppnås inom relativt snar framtid. De betonar dock att detta inte betyder att kortsiktiga mål behövs stå i motsats till en långsiktig finansiering av arbetet. Då förändringsarbete såsom arbete för att stärka social sammanhållning är något som tar tid är just långsiktigheten i finansiering viktig.

I handlingsplaner som producerats som stöd till lokala och regionala myndigheter i Storbritannien är det första rådet att *utgå från de lokala förutsättningarna* och anpassa insatserna till dessa. Det låter kanske som en självklarhet men visar sig ändå vara viktigt att påpeka. Lokala lösningar ses som en framgångsfaktor och det betonas att goda exempel bör ses som inspiration och att de inte automatiskt kan överföras till en annan kontext. Det finns inga rätta svar som kan kopieras till alla projekt.

Samla och sprida kunskap

Ungdomsstyrelsens kartläggning visar att det sker mycket arbete med social sammanhållning på många olika nivåer och arenor både internationellt och i Sverige, men även att det råder brist på samlad kunskap om metoder för

att stärka den sociala sammanhållningen internationellt, nationellt och lokalt.

Fortsatt kunskapsinhämtning

En erfarenhet från arbetet med denna rapport är att social sammanhållning är ett relativt okänt begrepp hos såväl nationella myndigheter, kommuner som organisationer. Det är också tydligt att det saknas kunskap om vad som bidrar till en ökad sammanhållning i samhället trots att det inte saknas insatser som kan sägas syfta till detta. Tvärtom visar den enkätundersökning som genomförts inom kartläggningen att verksamheter som kan relateras till social sammanhållning sker inom en rad olika områden. Det finns därmed ett behov av ökad kunskap om vilka faktorer som bidrar till stärkt social sammanhållning och inom vilka olika politikområden detta sker. En förutsättning för att ta reda på vad som stärker den sociala sammanhållningen är kunskap om problembilden; det behövs även ökad kunskap om vad som brister i den sociala sammanhållningen idag. Därför skulle ytterligare studier behöva genomföras, både för att utvärdera effekter av projekten och för att studera vad som minskar den sociala sammanhållningen i samhället. Det finns också behov av att systematiskt samla in erfarenheter från projekten, ta tillvara deras kunskaper och sprida dem till andra. I Swecos utvärdering av de lokala utvecklingsavtalen lyfter de särskilt fram bristen på utvärderingar och menar att det är ett centralt utvecklingsområde.

Den internationella utblicken i denna kartläggning skrapar på ytan av den uppsjö av erfarenheter och kunskap kring social sammanhållning som finns internationellt. Eftersom arbetet med social sammanhållning är relativt nytt i Sverige bör kunskaper inhämtas från andra som arbetat med frågan under längre tid. Relevanta undersökningar skulle kunna vara fördjupade studier av arbetet i andra länder och/eller EU-finansie-

rade projekt med bäring på social sammanhållning. Dessa studier skulle kunna fokusera på ett tematiskt område inom social sammanhållning, till exempel hur samverkan sker mellan olika aktörer, alternativt en fördjupad undersökning av arbetet i ett antal länder eller organisationer. Idag förekommer inte tillräckligt mycket erfarenhetsutbyte mellan projekt i Sverige och inhämtning av erfarenheter från utländska initiativ skulle möjligen kunna underlätta detta i framtiden.

Stöd till tvärssektoriell samverkan och nätverk

För att få ökad kunskap om social sammanhållning är erfarenhetsutbyte nödvändigt på flera plan: internationellt, nationellt, regionalt och lokalt. En tredjedel av projekten i enkätstudien menade att samverkan och nätverk är framgångsfaktorer i arbetet. Vikten av tvärssektoriell samverkan lyfts även fram i de internationella exempel som belysts. I Storbritannien och Nederländerna betonas betydelsen av samverkan på lokal nivå. I Kanada har nätverk skapats på nationell nivå. EU:s och Europarådets arbete inom social sammanhållning bygger till stor del på nätverk och erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna. Samverkan och nätverk är således två element som kan bidra till framgångsrika projekt, ökad kunskap samt erfarenhetsutbyte. Det betyder att detta arbetssätt bör stödjas och uppmuntras i projekt nationellt, regionalt och lokalt i arbetet för stärkt social sammanhållning. Det finns behov av samverkan mellan de myndigheter och organisationer som ger bidrag till projekt inom social sammanhållning. Det huvudsakliga syftet med samverkan är kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Det finns även behov av någon aktör eller ett nätverk eller partnerskap av aktörer som kan ta på sig rollen att ta fram och sprida kunskap inom området social sammanhållning.

Spridning av erfarenheter och kunskapsstöd

Om erfarenhetsutbyte ska bli till lärdomar för framtida verksamheter måste kunskap spridas inom berörda politikområden och mellan aktörer. I denna kartläggning uppmärksammas metoder, framgångsfaktorer och goda exempel. Dessa bör spridas på ett lättillgängligt sätt till de aktörer som behöver stöd under pågående insatser eller planerar att starta projekt med ambitionen att stärka den sociala sammanhållningen.

Det finns behov av systematisk kunskapsinhämtning och att kunskaperna omsätts i konkreta råd och tips till projekt inom området. Framgångsfaktorer skulle till exempel kunna utformas som checklistor i som fylls i under olika faser av projektet, följt av mallar som stöd under olika faser av projektet. Detta för att på ett enkelt sätt stödja en kontinuerlig dokumentation som i sin tur underlättar intern styrning och läroprocess i insatserna. Det är även väsentligt att titta på projektens egen kunskap och eventuella behov av stöd inom det aktuella området. Projektet uttrycker behov av ytterligare kunskap inom områden som är relaterade till rekrytering och projektadministration. Även här kan bidragsgivande myndigheter få ett utökat ansvar att samla erfarenheter från projekt samt sprida dessa gemensamt via konferenser, hemsidor, tematiska publikationer, antologier, informationsfilmer och så vidare. Ungdomsstyrelsen skulle kunna vara en av aktörerna för spridning av erfarenheter, inte minst genom att utveckla webbplattformen *Dialog Värdegrund*. Plattformen är framtagen av regeringen och förvaltas av Ungdomsstyrelsen. Den riktar sig i första hand till organisationer som arbetar med dialog inom demokrati och mänskliga rättigheter. Syftet med webbplattformen är att ge verktyg till föreningslivet för att underlätta deras arbete med dialog kring demokrati och mänskliga rättigheter, och därmed stärka deras verksamhet. Webbplattformen skulle kunna vara en samlingsplats för

spridning av erfarenheter och kunskapsstöd för aktörer som arbetar eller vill arbeta för stärkt social sammanhållning. Ungdomsstyrelsen skulle även kunna vara den aktör som ansvarar för systematisk kunskapsinhämtning och att omsätta det i inspirations- och metodmaterial.

Utvärderingar från genomförda projekt beskriver ofta lärdomar av arbetet vilket gör dem värdefulla för framtida verksamheter. Men man kan fråga sig i vilken utsträckning denna kunskap används. EU och Europarådet publicerar till exempel regelbundet rapporter om social sammanhållning, men hur tas denna kunskap tillvara i organisationernas medlemsländer? Det pågår även en mängd EU-finansierade projekt kopplat till social sammanhållning; var finns den samlade kunskapen om alla dessa projekts erfarenheter och lärdomar? På EU-nivå sprids oftast de goda exemplen inom de befintliga programmen, men då arbetet med att öka den sociala sammanhållningen sker inom flera politikområden borde det även utvecklas ett bättre sätt att sprida lärdomar och goda exempel över politik- och programgränser. Mångkulturellt centrum i Botkyrka är Sveriges nationella aktör i det Europeiska nätverket, European Urban Knowledge Network (EUKN), och samlar idag in goda exempel från projekt runt om i Europa på sin hemsida. Statskontorets utvärdering av de statliga myndigheternas roll inom det urbana utvecklingsarbetet som nämns i kapitel 1 visar till exempel att få myndigheter har haft kontakt med EUKN. Statskontoret föreslår därför att EUKN skulle kunna ha en mer framträdande roll för kunskapspridning. Även Sweco lyfter i sin utvärdering att EUKN borde få en roll i spridningen av lärprocesser inom det urbana utvecklingsarbetet.

Utvecklingsområden för framtida arbete

Utifrån Ungdomsstyrelsens erfarenheter från denna kartläggning har ett antal utvecklingsområden för arbetet med social sammanhållning identifierats. I följande avsnitt diskuterar vi hur arbetet med social sammanhållning kan utvecklas på en övergripande nivå.

Förtydligad definition

De erfarenheter av att arbeta med social sammanhållning i andra länder som lyfts fram i *Värdefulla möten* visar att arbetet i liten utsträckning bygger på en allmängiltig uppfattning av vad social sammanhållning är och hur den skapas.

I Sverige är begreppet och arbetet med social sammanhållning relativt nytt, vilket också blev tydligt i den enkätstudie som Ungdomsstyrelsen genomfört inom ramen för kartläggningen. Det är ytterst ovanligt att projekten uttryckligen säger att de syftar till att stärka den sociala sammanhållningen, men att de ändå anger att de verkar för de olika delsyften som enligt regeringen kännetecknar social sammanhållning. Det finns alltså gott om erfarenheter, men begreppet social sammanhållning förefaller vara svagt förankrat, såväl i offentliga verksamheter som i övriga samhället. På frågan om vilka verksamheter som kommunerna med lokala utvecklingsavtal genomförde med detta syfte argumenterade kommunens företrädare ofta att "allt vi gör bidrar på något sätt till social sammanhållning". Svaren på enkäten som redovisas i kapitel 3 vittnar också om att det ofta är svårt att skilja på om något *syftar till* att bidra till social sammanhållning eller om social sammanhållning är *en effekt* av satsningar inom andra områden.

Utifrån dessa observationer vill Ungdomsstyrelsen understryka behovet av att klargöra definitionen av social sammanhållning och på vilket sätt regeringen avser arbeta för främjande av denna. Processen att finna en definition för social sammanhållning i Kanada resulterade i beslutet att se social sammanhållning som en lins. Genom den linsen kan sedan olika politikområden beskådas. På det sättet främjas den sociala sammanhållningen som en effekt av insatser i flera olika politikområden. Det finns dock en risk att linsen färgas av ideologiska och politiska värderingar – vem bestämmer vilken lins som ska användas?

Ungdomsstyrelsen menar att arbetet för social sammanhållning ska baseras på beprövad erfarenhet samt kunskap om vilka metoder som fungerar, samt att regeringen bör utveckla indikatorer för uppföljning av arbetet. Ett kunskapsbaserat angreppssätt kan exempelvis innebära att arbetet utgår från teorier och kunskaper som finns kring socialt kapital, tillit, inkludering och exkludering, politisk kultur samt andra relevanta begrepp. Socialt kapital handlar till exempel bland annat om att tro på att samarbete och dialog lönar sig framför konflikt. I samhällen där grupper av människor med olika bakgrund (politiska/religiösa/kulturella värderingar, etnicitet, kön, ålder med mera) bor i samma område, sjunger i samma kör, har barn i samma skola och så vidare uppstår socialt kapital och tilltro till varandra trots olikheterna, just därför att det finns arenor där man möts och ser att man trots allt är väldigt lika varandra och har likartade behov och bekymmer. Slutsatsen är att ju fler kontaktmöjligheter som finns, desto gynnsammare för individ och samhälle. Social sammanhållning refererar då till sociala vardagsrelationer inom familjen, andra sociala nätverk eller organisationer. Detta synsätt är del av den kanadensiska definitionen av social sammanhållning.

I Kanada definieras social sammanhållning dessutom som ett ramverk för att minska ojäm-

likheter mellan olika samhällsgrupper och på så sätt främja social inkludering, även det ett arbete som går att basera på teori och etablerad forskning. Dessa två perspektiv tydliggör att social sammanhållning uppstår såväl i den horisontella relationen mellan individer som i den vertikala relationen mellan offentliga institutioner och medborgarna.

Värderingar eller handlingar?

Det är inte bara begreppet social sammanhållning som varit oklart; även innebörden och förståelsen av begreppet samhällets värdegrund har väckt frågor hos såväl projekten i enkätundersökningen som hos de myndigheter och organisationer som Ungdomsstyrelsen samrått med. En anledning till att begreppet upplevs som problematiskt kan vara att det står i singular, något som underförstått kan antas betyda att det endast finns en värdegrund i ett samhälle. Detta intryck förstärks av att formuleringar med delvis olika innebörd används då värdegrunden diskuteras. Ett av de prioriterade områdena för integrationspolitiken är exempelvis en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av en tilltagande mångfald.

Avsikten med målet kan tolkas som strävan att finna en definition av en gemensam värdegrund som delas av alla. I skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund* betonar regeringen att intentionen med en dialog om samhällets värdegrund är att få till stånd ett öppet och reflekterande samtal om innebörden av demokratin och de mänskliga rättigheterna som grundläggande normer för samhället.

Detta leder till flera problematiska frågeställningar: Är värdegrunden statisk eller förändras den över tid? Vem ska bestämma om vad som är den gemensamma värdegrunden i samhället? Varför används begreppet ofta i diskussioner som rör socialt utsatta områden och som ett sätt

att integrera personer med annan etnisk bakgrund än svensk i samhället?

Ungdomsstyrelsens tolkning av den officiella beskrivningen av begreppet värdegrund är att det som avses är demokrati och mänskliga rättigheter. Demokrati och mänskliga rättigheter ingår också i beskrivningen av begreppet social sammanhållning. Utifrån dessa argument är det Ungdomsstyrelsens uppfattning att begreppet värdegrund kan och bör uteslutas i definitionen av social sammanhållning. Ytterligare ett argument för att frånga värderingsfrågorna i arbetet med social sammanhållning kan lånas från Kanada. Där var upplevelsen att frågan om värdegrund riskerade att överskugga andra centrala perspektiv av social sammanhållning, så som social rättvisa, ojämlikhet och diskriminering. Istället argumenterade de forskare som var inblandade i arbetet att regeringen skulle fokusera på hur människor beter sig mot och behandlar varandra. På det här sättet kunde mer relevanta indikatorer för att mäta och följa upp arbetet också formuleras.

Ett eget politikområde?

Innebörden av begreppet social sammanhållning enligt regeringens skrivelse (Skr. 2009/10:106) kan bäst beskrivas som en vision om hur regeringen vill att samhället ska se ut och fungera. I skrivelsen tydliggörs att social sammanhållning omfattar följande mål:

- att förankra och levandegöra demokratin samt öka kunskapen om demokratins processer och spelregler
- att öka kunskapen om och bredda insikten om de mänskliga rättigheterna samt deras betydelse för ett öppet demokratiskt samhälle.

För att uppnå detta är det avgörande att målen för flera politikområden formuleras på ett sätt som stärker den sociala sammanhållningen.

Därför bör social sammanhållning tydligare ingå i följande politikområden: politiken för det civila samhället, demokratipolitiken och integrationspolitiken. Social sammanhållning är till lika stor del ett resultat av att människor får tillgång till arbete, går i skolan och tillgång till en god allmän välfärd. Men social sammanhållning är inte ett tvärsektorielt politikområde utan något som uppstår som en *effekt* av politikens, civilsamhällets och marknadens samspel.

För att mäta utveckling av social sammanhållning och effekten av de insatser som görs bör indikatorer utvecklas. Gemensamma, kvantifierbara indikatorer gör det möjligt att bedöma effekten av insatser inom olika politikområden och utifrån de mål som sätts inom politiken för det civila samhället, demokratipolitiken och integrationspolitiken.

Ungdomsstyrelsen lämnar i *Värdefulla möten* inga förslag på vilka indikatorer regeringen borde anta. Det är ett arbete som kräver mer analys än vad som varit möjligt inom ramen för denna kartläggning. Däremot skulle den attityd- och värderingsstudie som Ungdomsstyrelsen regelbundet genomför kunna utgöra ett underlag för att följa upp de indikatorer som tas fram. Frågor om demokrati och mänskliga rättigheter har redan idag stort utrymme i Ungdomsstyrelsens enkät och ytterligare utveckling i den riktningen är möjlig.

UNGDOMSSTYRELSENS FÖRSLAG

Ungdomsstyrelsen har i denna kartläggning beskrivit arbetet med social sammanhållning utifrån projekt i kommuner med lokala utvecklingsavtal samt projekt som finansieras av ett antal fonder. Det är ingen heltäckande kartläggning och det har inte heller varit möjligt att, inom ramen för detta uppdrag, bedöma de faktiska effekterna av det arbete som genomförs inom projekten.

För att bidra till en fortsatt utveckling av arbetet med social sammanhållning lämnar Ungdomsstyrelsen ett antal förslag för övervägande.

demokrati

integration

100

Definition, mål och uppföljning

- Begreppet samhällets värdegrund bör inte användas.
- Definitionen av social sammanhållning bör utgå från relevanta teorier och forskning. Målet och de fem utgångspunkterna för social sammanhållning bör införlivas i politiken för det civila samhället, demokratipolitiken och integrationspolitiken och återspeglas i handlingsplaner och övergripande mål för dessa politikerområden.
- Indikatorer för social sammanhållning bör utvecklas och utgå från människors handlingar, inte deras attityder eller värderingar.
- Ungdomsstyrelsen eller någon annan lämplig aktör bör få i uppgift att löpande följa upp den sociala sammanhållningen i Sverige.

Kunskap

- Det behövs fördjupad kunskap kring innehållet i de metoder som i denna rapport benämns som dialog, information samt mötes- och kunskapsorienterade metoder. Det bör undersökas vad metoderna egentligen innebär och innehåller samt hur effektiva de är.
- Ytterligare studier behövs för att stärka kunskapen om vilka faktorer som bidrar till social sammanhållning. Det är också relevant att analysera de hot och hinder som finns mot social sammanhållning. Dessa studier bör genomföras tematiskt och fokusera på effekter av arbetet inom olika politikområden.
- Fördjupade studier av arbetet i andra länder och/eller EU-finansierade projekt med bäring på social sammanhållning är angelägna.

Samtliga förslag inom området kunskap kan ges till Ungdomsstyrelsen som då kan fördjupa det arbete som påbörjats med denna kartläggning och relatera det till annan relevant kunskapsproduktion inom myndigheten. Ett annat alternativ är att ge något universitet eller forskningsinstitution i uppdrag att ta fram denna kunskap.

stödja

Samverkan och nätverk

- Som ett led i att stödja projekt som arbetar inom social sammanhållning föreslås de bidragsgivande myndigheterna, i detta fall Svenska ESF-rådet, Migrationsverket, Kammarkollegiet, Tillväxtverket och Ungdomsstyrelsen bilda ett nätverk för att samla kunskap och sprida kunskap och erfarenheter från projekt som förväntas stärka den sociala sammanhållningen.

- Ungdomsstyrelsen har regeringens uppdrag att sammankalla ett partnerskap för social sammanhållning. I uppdraget sägs att partnerskapet dels ska fungera som ett forum som underlättar samverkan mellan olika aktörer, dels ska kunna ha en rådgivande funktion gentemot Ungdomsstyrelsen vid fördelning av stimulansmedel för värdegrundsarbete 2011. Mer utvecklade förslag om hur detta kan ske lämnar Ungdomsstyrelsen i en rapport den 15 december 2010.

Spridning

- De metoder, framgångsfaktorer och goda exempel som framkommer i denna rapport bör spridas genom metodmaterial, konferenser, via webben med mera. Ungdomsstyrelsen bör få i uppdrag att ansvara för att så sker.

- Webbplattformen *Dialog Värdegrund* bör utvecklas och vara ett forum för erfarenhetsutbyte kring social sammanhållning och en arena för att sprida exempel från arbetet.

- Mångkulturellt centrum i Botkyrka bör, inom ramen för sitt nationella aktörskap inom EUKN, få utökade möjligheter att samla och sprida kunskap om social sammanhållning från andra länder.

partnerskap

erfarenheter

utveckla

samverka

Stöd till projekten

- När projekt söker medel för insatser vars direkta eller indirekta syfte är att stärka den sociala sammanhållning bör följande prioriteras: projekt som arbetar med dialog som metod och vars insatser är kunskapsorienterade samt projekt där det finns en ordentlig målgruppsanalys och framför allt förankring i målgruppen.
- Det finns behov av mer konkret stöd till projekten. Till exempel genom framtagande av metodmaterial, checklistor och mallar. Detta material kan vara ett kunskapsstöd för aktörer som ska driva projekt som förväntas stärka den sociala sammanhållningen. Projekten behöver också stöd i utvärderingsarbete och för att få tillstånd erfarenhetsutbyte. Ungdomsstyrelsen eller någon annan lämplig aktör kan få i uppgift att säkerställa att detta sker.
- Det bör övervägas att ge arbetet med social sammanhållning och för att främja demokrati och mänskliga rättigheter ökad och mer långsiktig finansiering. Ansvariga bidragsgivare bör se över möjligheten att i ökad utsträckning stödja fler, större och längre projekt än vad som sker i nuläget. Det är också angeläget att se över bidragsgivarnas regelverk och hur de stämmer överens med behovet av fler aktörer som arbetar med projekt kring social sammanhållning. Exempelvis har Allmänna arvsfonden ett krav på nyskapande verksamhet som kanske inte har den effekten att det bidrar till att fler projekt kan arbeta med social sammanhållning, utan tvärtom.

nätverk

möjligheter

BILAGOR

Bilaga 1

Regeringsuppdrag

REGERINGEN

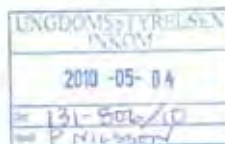
Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Regeringsbeslut 1

2010-04-14

IJ2010/697/IU

Ungdomsstyrelsen
Box 17 801
118 94 Stockholm

Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att kartlägga arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund

Regeringens beslut

Ungdomsstyrelsen ska kartlägga kunskaper och erfarenheter om arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund främst i kommuner med lokala utvecklingsavtal.

Kartläggningen ska ge en översikt av pågående och avslutade lokala insatser med syftet att stärka social sammanhållning med utgångspunkter i samhällets värdegrund, demokratin och de mänskliga rättigheterna. Både arbete som utförs av organisationer inom det civila samhället och bland myndigheter på kommunal och statlig nivå ska beaktas.

Kartläggningen ska:

1. Redovisa metoder som använts för att stärka social sammanhållning och samhällets värdegrund.
2. Identifiera framgångsfaktorer för lokalt arbete med dessa frågor.
3. Identifiera goda exempel på metoder från olika delar av landet, men särskilt fokusera på projekt i stadsdelar som omfattas av lokala utvecklingsavtal.
4. Belysa erfarenheter från andra länder.
5. Ge förslag på hur kunskap och erfarenheter kan spridas vidare till andra aktörer samt andra delar av landet.

Ungdomsstyrelsen ska samråda med de etablerade partnerskap för samverkan som finns i kommuner med lokala utvecklingsavtal. Samråd ska även ske med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Polismyndigheterna samt med Sveriges Kommuner och Landsting och Mångkulturellt centrum. Ungdomsstyrelsen ska under arbetets gång ha avstämningar med Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet).

Kartläggningen ska utgå från projekt med inriktning på social sammanhållning och samhällets värdegrund som har finansierats av Allmänna arvsfonden, Europeiska integrationsfonden och Europeiska flyktingfonden samt de insatser som pågår inom ramen för kommuners urbana utvecklingsarbete.

Regeringen beslutar att högst 300 000 kronor får användas för genomförande av uppdraget. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 13, anslag 1:1 Integrationsåtgärder, anslagspost 2 Uppföljning och utvärdering av integrationen. Medlen utbetalas av Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet) efter rekvisition från Ungdomsstyrelsen senast den 30 juni 2010.

Kartläggningen ska redovisas i form av en skriftlig rapport till Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet) senast den 15 november 2010. Av redovisningen ska även framgå hur tilldelade medel har använts.

Bakgrund och skälen för regeringens beslut

Ett av de prioriterade områdena i regeringens integrationsstrategi *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration* (skr. 2008/09:24) är en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av en tilltagande mångfald. Den tilltagande mångfalden är särskilt påtaglig i vissa stadsdelar och kommuner där utanförskapet är utbrett. En annan av regeringens prioriteringar i strategin är en positiv utveckling i just dessa stadsdelar. Regeringen har för perioden 2008-2010 tecknat lokala utvecklingsavtal med 21 kommuner. I dessa avtal framgår att kommunerna, som en del av det urbana utvecklingsarbetet, ska skapa förutsättningar för de boendes delaktighet och verka för värdegrundsarbete i stadsdelarna.

I budgetpropositionen för 2008 (prop. 2007/08:1, UO 13) aviserade regeringen en satsning för att initiera en dialog om samhällets värdegrund, demokratin och de mänskliga rättigheterna. Inriktningen i detta arbete anges i skrivelsen *Dialog om samhällets värdegrund*, vilken beslutades av regeringen i mars 2010 (skr. 2009/10:106). I skrivelsen meddelas att regeringen avser att under 2010 genomföra en kartläggning av kunskaper och erfarenheter om arbete för social sammanhållning och samhällets värdegrund i stadsdelar som tecknat lokala utvecklingsavtal.

Det saknas i dagsläget en samlad kunskap om hur man arbetar med social sammanhållning och värdegrundsfrågor på lokal nivå. Detta kartläggningsuppdrag syftar till att dokumentera erfarenheterna och därigenom bidra till fördjupat erfarenhetsutbyte.

Resultatet ska utgöra underlag dels för avstämningen om hur det urbana utvecklingsarbetet bör utformas efter 2010, dels till regeringens fortsatta arbete för social sammanhållning med utgångspunkt i demokratin och de mänskliga rättigheterna.

På regeringens vägnar

Tobias Krantz

Lina Martinson

Kopia till

Justitiedepartementet/PO
Socialdepartementet/SF
Finansdepartementet/BA
Finansdepartementet/KE
Integrations och jämställdhetsdepartementet/DEM
Integrations och jämställdhetsdepartementet/SAM
Integrations och jämställdhetsdepartementet/UF
Arbetsmarknadsdepartementet/A
Rikspolisstyrelsen
Polismyndigheterna
Försäkringskassan
Arbetsförmedlingen
Sveriges Kommuner och Landsting
Mångkulturellt centrum

Bilaga 2

Enkät till kommuner med lokala utvecklingsavtal

Social sammanhållning, demokrati och mänskliga rättigheter

Ni kan när som helst lämna enkäten genom att stänga fönstret och om ni använder samma länk igen så fortsätter ni där ni avbröt. Om ni avbryter så måste ni vänta minst tio minuter innan enkäten är tillgänglig igen.

Använd endast knapparna Nästa och Bakåt längst ner i fönstret!

Vi vill nu be dig fundera på insatser som utförs lokalt i syfte att främja den sociala sammanhållningen och/eller stärka demokratiska värderingar samt kunskapen om och respekten för de mänskliga rättigheterna. Det kan vara pågående eller avslutade insatser.

Insatserna ska vara påbörjade tidigast 2005 och kan vara pågående eller avslutade.

Vi intresserar oss för insatser där ett eller fler av kommunens mer socialt utsatta områden antingen utgör det huvudsakliga målet eller där denna typ av områden ingår som en del av en bredare satsning i kommunen.

Har ni genomfört insatser av det slag som beskrivs i följebrevet? Ja Nej

Hur många insatser har ni genomfört eller genomför ni just nu? (Högst 20 stycken)

.....

Frågorna på den här sidan refererar till insats 1.

Vänligen fyll i uppgifterna om respektive insats som genomförts i syfte att stärka den sociala sammanhållningen och/eller stärka demokratiska värderingar samt kunskapen om och respekten för de mänskliga rättigheterna:

Insatsens namn: .....

Insatsen påbörjades: .....

Beskriv kortfattat vad insatsen gick ut på: .....

.....

Ange kontaktperson för insatsen: .....

Telefonnummer till kontaktperson: .....

E-post till kontaktperson: .....

Är insatsen avslutad? Ja Nej

När avslutades insatsen i så fall?.....

Har insatsen utvärderats? Ja Nej Vet ej

Vilken/vilka av följande syften hade insatsen? (Fler än ett alternativ kan markeras)

1. Att invånarna ska känna en större delaktighet och tillhörighet i samhället.
2. Att öka invånarnas tillit till sina medmänniskor.
3. Att stärka invånarnas förtroende för samhället och myndigheterna.
4. Att stärka uppfattningen bland invånarna om att alla individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället.
5. Att motverka diskriminering mot människor på grund av vem de är eller var de kommer ifrån.
6. Att öka den allmänna kunskapen och medvetenheten bland invånarna om individens rättigheter, skyldigheter och ansvar i förhållande till samhället och sina medmänniskor.
7. Att samhället och myndigheter i högre grad ska behandla individer rättvist och rättssäkert.
8. Annat: .....

Bilaga 3

Urvalsmall för projekt i kartläggningen

	Kriterier för insatser	Projekt inkluderas om de exempelvis	Projekt inkluderas INTE om de exempelvis
0	Generella kriterier	<ul style="list-style-type: none"> har en lokal koppling innefattar tillämpning av kunskap är inkomna, beslutade och påbörjade tidigast 2005 	<ul style="list-style-type: none"> går ut på att samla in kunskap men ingen metod för att implementera denna innefattar en nationell konferens utan strategi för lokal uppföljning har ett diarienummer lägre än 2005
1	Att invånarna ska känna en större delaktighet och tillhörighet i samhället	<ul style="list-style-type: none"> stärker en grups förutsättningar att till fullo delta i samhället medborgardialog inflytandeforum med syfte att öka delaktighet fokus ligger på inklusion av exkluderade grupper 	<ul style="list-style-type: none"> syftar till att stärka en grupp relativt andra (exempelvis ungdomsforum, tjejgrupper etcetera), när syftet inte uttryckligen är att öka delaktighet och tillhörighet i samhället är ett inflytandeforum som inte uttryckligen syftar till att öka delaktighet och tillhörighet i samhället
2	Att öka invånarnas tillit till sina medmänniskor	<ul style="list-style-type: none"> ökar förståelse mellan unga och vuxna stödjer erfarenhetsutbyte mellan svenskar och invandrare/flyktingar ökade kontaktytor mellan invånare i lokalsamhället 	<ul style="list-style-type: none"> syftar till att stärka sammanhållningen inom en sluten grupp, exempelvis tjejgrupper
3	Att stärka invånarnas förtroende för samhället och myndigheterna	<ul style="list-style-type: none"> särskilda informationssatsningar mot en utsatt grupp eller mot allmänheten, i syfte att öka förtroendet för samhället och myndigheterna 	<ul style="list-style-type: none"> allmän informationsspridning om en myndighets uppdrag eller arbete (som kan räknas till myndighetens ordinarie verksamhet)
4	Att stärka uppfattningen bland invånarna om att alla individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället	<ul style="list-style-type: none"> sprider metoder om exempelvis gender, genus, jämställdhet, rasism, homofobi etcetera förändrar attityder 	
5	Att motverka diskriminering mot människor på grund av vem de är eller var de kommer ifrån	<ul style="list-style-type: none"> motverkar diskriminering utifrån kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionalitet, sexuell läggning eller ålder förändrar handling 	
6	Att öka den allmänna kunskapen och medvetenheten bland invånare om individens rättigheter, skyldigheter och ansvar i förhållande till samhället och sina medmänniskor	<ul style="list-style-type: none"> sprider information informationskampanjer, exempelvis om att rösta till exempel innehåller moment av praktisk träning i att agera som aktiv medborgare medborgarutbildning 	<ul style="list-style-type: none"> inflytandeforum med andra syften än detta
7	Att samhället och myndigheter i högre grad ska behandla individer rättvist och rättsäkert	<ul style="list-style-type: none"> informationsinsats riktad till tjänstemän eller politiker i kommun eller lokal myndighet förändrade rutiner i verksamheten 	<ul style="list-style-type: none"> allt enbart utreda exempelvis en särskild grupps utsatthet

Bilaga 4

Enkät till verksamheter för att stärka social sammanhållning

Enkät till verksamheter för att stärka social sammanhållning

Du har angetts som informant för en enkät från Ungdomsstyrelsen. Med den här enkäten vill vi kartlägga arbetet som sker för att stärka den sociala sammanhållningen. Enkäten tar cirka 15 minuter att fylla i. Du kan när som helst avbryta och komma tillbaka senare för att avsluta enkäten. De svar du redan fyllt i finns då kvar, inlagda. Om du vill att någon annan än du ska besvara enkäten, skicka inte länken vidare utan skicka den nya informantens kontaktuppgifter till Linus Källander. I enkäten använder vi termen insats för såväl projekt och permanenta verksamheter. Dina svar kommer självklart att hanteras anonymt. Kom ihåg att besvara enkäten senast den 20 augusti. Vi är ytterst tacksamma för dina svar.
(Frågor markerade med * är obligatoriska)

1. Vilken är din roll i relation till insatsen? * .....
2. Vilken är insatsens status?
Annu ej påbörjad (enkäten avslutas)
Pågående med planerat avslut
Pågående permanent verksamhet
Avslutad
3. Har insatsen utvärderats eller delutvärderats? *
Utvärderats   Delutvärderats   Nej
4. Vilka var utvärderingens/delutvärderingens huvudsakliga slutsatser?
Ange ditt svar i punktform. .....
5. Finns eller har det funnits planer på att skala upp eller sprida insatsen?   Ja   Nej
6. På en övergripande nivå, var/är insatsen lyckad i sin helhet?
(Gör en egen bedömning) *   1 = Inte alls lyckad   5 = Mycket lyckad
1   2   3   4   5
7. Beskriv kortfattat de främsta framgångsfaktorerna i insatsen
- Med framgångsfaktor menar vi faktorer (till exempel rörande insatsens organisering eller kontakt med målgrupp) som gjort att syftet uppnåtts i högre grad.
.....
.....
8. Om projektet/insatsen skulle påbörjas idag, på en annan plats eller av en annan aktör, vilka rekommendationer skulle du då ge för att projektet skulle bli lyckat?
.....
.....
9. Vad hade gjorts före insatsen startade? *Flera alternativ möjliga.* *
Insatsen föregicks av en förstudie
Insatsen hade provats tidigare inom den egna organisationen
Insatsen hade provats tidigare i en annan organisation
Ingenting
Eventuell kommentar
10. Hur har insatsen huvudsakligen finansierats? *Flera alternativ möjliga.* *
Ordinarie
Externa medel, ange källa: .....
11. Hur var budgeten, enligt din personliga uppfattning, dimensionerad till insatsen?
1 = Mycket underdimensionerad   5 = Mycket överdimensionerad
1   2   3   4   5
12. Påverkades insatsens utformning av tillgången på finansiering?
Nej
Ja, ange hur: .....

13. Med vilka skedde samverkan? Samverkan skedde med en eller flera:

Organisationer i civilsamhället   Ja   Nej
Lokala eller nationella myndigheter
Stadsdelar i kommunen
Verksamheter i kommunen
Landsting
Aktörer inom privat sektor

14. Med vilken eller vilka organisationer i civilsamhället skedde samverkan?
.....

15. Hur viktig var, enligt din bedömning, samverkan med civilsamhällets organisationer för insatsens genomförande?   1 = Inte alls viktig   5 = Mycket viktig
1   2   3   4   5

16. Med vilken eller vilka lokala eller nationella myndigheter skedde samverkan?
.....

17. Hur viktig var, enligt din bedömning, samverkan med lokala eller nationella myndigheter för insatsens genomförande?   1 = Inte alls viktig   5 = Mycket viktig
1   2   3   4   5

18. Med vilken eller vilka stadsdelar skedde samverkan?
.....

19. Hur viktig var, enligt din bedömning, samverkan med andra stadsdelar för insatsens genomförande? 1 = Inte alls viktig   5 = Mycket viktig
1   2   3   4   5

20. Med vilken eller vilka andra verksamheter i kommunen skedde samverkan?
.....

21. Hur viktig var, enligt din bedömning, samverkan med andra verksamheter i kommunen för insatsens genomförande?   1 = Inte alls viktig   5 = Mycket viktig
1   2   3   4   5

22. Med vilken eller vilka landsting skedde samverkan?
.....

23. Hur viktig var, enligt din bedömning, samverkan med landsting för insatsens genomförande? 1 = Inte alls viktig   5 = Mycket viktig
1   2   3   4   5

24. Med vilken eller vilka aktörer i den privata sektorn skedde samverkan?
.....

25. Hur viktig var, enligt din bedömning, samverkan med aktörer inom den privata sektorn för insatsens genomförande? 1 = Inte alls viktig   5 = Mycket viktig
1   2   3   4   5

26. Bedöm huruvida projektet/insatsen kännetecknas av följande syften och i så fall i vilken utsträckning syftet uppnåtts:

Att invånarna ska känna en större delaktighet och tillhörighet i samhället.

1 = Inte alls   5 = I mycket hög grad
1   2   3   4   5   Detta var inte ett uttalat syfte

27. Att öka invånarnas tillit till sina medmänniskor.   1 = Inte alls   5 = I mycket hög grad
1   2   3   4   5   Detta var inte ett uttalat syfte

28. Att stärka invånarnas förtroende för samhället och myndigheterna.

1 = Inte alls   5 = I mycket hög grad
1   2   3   4   5   Detta var inte ett uttalat syfte

29. Att stärka uppfattningen bland invånarna om att alla individer och grupper bidrar till och är viktiga för samhället.

1 = Inte alls 2 3 4 5 = I mycket hög grad
1 2 3 4 5 Detta var inte ett uttalat syfte

30. Att motverka diskriminering mot människor på grund av vem de är eller var de kommer ifrån.

1 = Inte alls 2 3 4 5 = I mycket hög grad
1 2 3 4 5 Detta var inte ett uttalat syfte

31. Att öka den allmänna kunskapen och medvetenheten bland invånarna om individens rättigheter, skyldigheter och ansvar i förhållande till samhället och sina medmänniskor.

1 = Inte alls 2 3 4 5 = I mycket hög grad
1 2 3 4 5 Detta var inte ett uttalat syfte

32. Att samhället och myndigheter i högre grad ska behandla individer rättvist och rättssäkert.

1 = Inte alls 2 3 4 5 = I mycket hög grad
1 2 3 4 5 Detta var inte ett uttalat syfte

33. I de många verksamheter används mer än ett arbetssätt för att uppnå insatsens syften.

I denna fråga är vi dels ute efter vilka arbetssätt som har använts i er insats, dels hur effektiva ni bedömer dessa arbetssätt vara för att ni skulle uppnå era syften: *
1 = Inte alls effektiv 5 = Mycket effektiv 6 = Metoden användes inte alls eller i obetydlig omfattning

1 2 3 4 5 6

Dialog
Information
Motesplatser
Inflytandeforum
Kampanj
Erfarenhetsutbyte
Utbildning
Uppföljande/upsökande
Digitala hjälpmedel
Rollspel/övningar
Teater/kultur
Framtagande/Insamlande av kunskap

34. Användes några ytterligare arbetssätt? Hur effektiva var de i så fall?

35. Hade insatsen fokus på socialt utsatta bostadsområden? *

1 Ja, men enbart delvis Nej

36. Ungefär hur många personer har arbetat, ideellt eller som anställda, för att genomföra insatsen? *Räknat i antalet heltidstjänster.* *

1-5 6-15 16-50 Fler än 50

37. Vilka kompetenser är eller var avgörande för att insatsen ska uppnå sitt eller sina syften?

Det kan vara formella eller icke formella kunskaper.

38. Vilket kunskapsstöd får eller fick anställda i insatsen från.. *Om inget stöd givits, skriv "Inget".*

39. Hur många tar eller har tagit del av insatsens verksamhet? * (*Personer*)

Ej applicerbart på denna insats.
Färre än 20 21-50 51-100 101-250 501-1000 1000-5000

40. Övriga kommentarer

Nu är enkäten ifylld. Om du känner dig redo att skicka in den, klicka på "Färdig" i nedre hörnet.
Tack för din medverkan!

REFERENSER

Referenser

- Allmänna arvsfonden (2004). *Utvärdering av Arm i arm – 4:e initiativet. Regeringens ungdomssatsning mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering*. Arvsfondsdelegationen, Stockholm.
- Van Beckhoven, E. & Van Kempen, R. (2006). "Towards More Social Cohesion in Large Post-Second World War Housing Estates? A Case Study in Utrecht, the Netherlands." I: *Housing Studies*. Utrecht: Utrecht University.
- Bittle, S. (2001). *Inclusion For All: A Canadian Roadmap To Social Inclusion (Insights From Structured Conversations)*. Québec: Department of Justice Canada.
- Communities and Local Government (2010). *Cohesion Delivery Framework 2010*. London: Communities and Local Government Publications.
- Communities and Local Government (2002). *Guidance on Community Cohesion*. London: Communities and Local Government Publications.
- Field, J. (2008). *Social Capital*. Andra utgåvan. New York: Routledge.
- Förordningen (2008:348) om urbant utvecklingsarbete.
- Hulse, K. & Stone, W. (2007). *Social Cohesion, Social Capital and Social Exclusion - A Cross-Cultural Comparison*. London: Routledge.
- Ipsos-MORI (2007). *What works in Community Cohesion*. London: Communities and Local Government.
- Jeannotte, S. (2003). *Social cohesion: Insights from Canadian Research*. Québec: Department of Canadian Heritage.
- Jeannotte, S. (2000) *Social Cohesion Around the World: An International Comparison of Definitions and Issues*. Gatineau (Québec): Strategic Research and Analysis, Canadian Heritage.
- Van Marissing, E., Bolt, G. & Van Kempen, R. (2005). *Urban Governance and Social Cohesion: Effects of Urban Restructuring Policies in Two Dutch Cities*. Utrecht: Elsevier.
- Proposition 2010/11:1. *Budgetpropositionen för 2011*.
- Proposition 2009/10:55. *Politik för det civila samhället*.
- Proposition 1997/98:165. *En nationell storstadspolitik*.
- Regeringens skrivelse 2009/10:106. *Dialog om samhällets värdegrund*.
- Regeringens skrivelse 2008/09:24. *Egenmakt mot utanförskap*.
- Regeringens skrivelse 2000/01:59. *En handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering*.
- Tolsma, J., Van der Meer, T. & Gesthuizen, M. (2009). *The Impact of Neighbourhood and Municipality Characteristics on Social Cohesion in the Netherlands*. Nijmegen: Palgrave Macmillan.
- Toye, M. (2007). *Social Cohesion: The Canadian Urban Context*. Québec: Library of Parliament.
- Ungdomsstyrelsen (2009a). *Vägarna in. Arbetet med unga i kommuner med lokala utvecklingsavtal*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009b). *Fokus 09 Metoder för att bryta ungas utanförskap - Exempel från Europa*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Weeber, R. (2008) *Social Cohesion in Neighbourhoods across Europe: Baseline Study CoNet Project*. Berlin: Berlin Senate Department for Urban Development.

Elektroniska källor

Council of the European Union.
www.consilium.europa.eu
25 september 2010

EU-upplysningen.
www.EU-upplysningen.se

Eurocities. www.eurocities.eu
15 oktober 2010

Eurofound. www.eurofound.europa
13 oktober 2010

Europarådet. www.coe.int
10 oktober 2010

Institute of Community Cohesion.
www.cohesioninstitute.org.uk
15 oktober 2010

Kammarkollegiet.
www.kammarkollegiet.se/allmaenna-arvsfonden
15 oktober 2010

Migrationsverket.
www.migrationsverket.se
15 oktober 2010

Nordsteds ord. www.ord.se
10 oktober 2010

Svenska ESF-rådet. www.esf.se
15 oktober 2010

NOTER

Noter

¹ Länspolisen i Stockholm avböjde medverkan i samrådet.

² Under november månad 2010 pågår en konsultationsprocess om huruvida medborgarenkäten ska fortsätta att genomföras eller inte. Anledningen till denna konsultation är att enkäten är kostsam att genomföra och de offentliga verksamheterna i Storbritannien tvingas skära ner på sina kostnader på grund av landets dåliga ekonomi. Konsultationen ska ge svar på hur enkätens resultat används av olika aktörer (Department for Communities and Local Government, 2010).

³ ”Social cohesion is based on the willingness of individuals to cooperate and work together at all levels of society to achieve collective goals”.

⁴ Debatten om social sammanhållning fick inte lika mycket uppmärksamhet i USA. Där diskuterades istället ett snarlikt begrepp, *social capital*, som blev tätt sammankopplat med forskaren Robert Putnams teorier. Enligt Putnam har ett samhälle höga nivåer av socialt kapital om många av dess invånare är aktiva medlemmar i ideella föreningar eller sociala nätverk. Starka sociala nätverk har enligt Putnam positiva effekter på andra delar av samhället som till exempel förbättrade resultat i skolan, lägre brottsstatistik och bättre folkhälsa. Detta skulle då gälla för både de aktiva och de ”icke-aktiva” samhällsmedborgarna. Putnams begrepp *social capital* blev mycket använt av forskare och politiker i USA och världen över.

⁵ År 2000 publicerade kanadensiska forskare en internationell översikt över arbetet med social sammanhållning inom bland andra Europeiska Unionen (EU) och Europarådet (CoE). Forskarna kunde konstatera att det fanns en stor brist på litteratur som beskriver vilka faktorer som stärker den sociala sammanhållningen. I kontrast till detta fanns en mängd publikationer som beskriver olika typer av så kallade hot mot den sociala sammanhållningen, till exempel arbetslöshet, fattigdom, inkomstskillnader, socialt utanförskap och exkludering från informations-samhället (Jeannotte, 2000).

⁶ Urvalet gjordes i juni 2010.

⁷ Detta är den generella regeln för projektmedel inom Allmänna arvsfonden men det händer att undantag görs.

Värdefulla möten

En kartläggning av insatser för att stärka social sammanhållning och samhällets värdegrund

Social sammanhållning i samhället handlar om ett förtroende mellan människor och mellan människan och staten.

För att utveckla det här förtroendet måste samhället bland annat arbeta med att kunskapen om demokrati och mänskliga rättigheter är tillgänglig för alla och tillämpas på alla nivåer, både mellan medborgare och mellan medborgare och myndigheter.

Samhället måste också arbeta med att minska olika typer av utanförskap.

I rapporten Värdefulla möten har Ungdomsstyrelsen studerat cirka 300 lokala projekt som syftar till att främja social sammanhållning.

En majoritet av dessa projekt riktar sig till socialt utsatta områden där sammanhållningen ofta upplevs som bristande. Projekten i kartläggningen har huvudsakligen arbetat inom fyra ämnesområden: demokrati/delaktighet, integration, förebyggande/trygghet och sysselsättning.

I Värdefulla möten presenterar Ungdomsstyrelsen vad som bidragit till projektens framgång och redovisar de metoder som är vanligt förekommande i arbetet med social sammanhållning och samhällets värdegrund.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-598 191 90 Fax 08-598 191 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISBN 978-91-85933-37-2 ISSN 1651-2855